

de

L'ALAISVE

Kuriuo keliu mes ir Lietuva einame? — klausia Gint Damušyt . Ar Lietuvos ir jos išeivijos keliai išsiskiria? — Tai klausimai, kuriuos atsakymus bando rasti beveik visi šiame numeryje rašantys. O j atsakymai — vienodi: reikia nuoširdaus dialogo, bet dar svarbiau — be joki kompromis reikia sutarti d l moralin s ir tautin s ištikimyb s Lietuvai nuostat . Iš socializmo liekan turi pakilti naujas ir laisvas žmogus.

*

Prieš prad dami skaityti š numer , mieli skaitytojai ir skaitytojos, prisiminkite, ar sumok - ta prenumerata už 1993, ar prisid jote savo au - ka žurnalo išlaikymui, ar užsak te j Lietuvos skaitytojams?

LAISV leidžia Lietuvišk Studij Centras (Center for Lithuanian Studies, Inc.) ikagoje tris kartus per metus.

Redaktorius: Juozas Baužys

Redakcijos talkininkai: dr. Kazys Ambrozaitis, eslovas Grincevi ius, Paulius Jurkus, Valdemaras Katkus ir Vidmantas Valiušaitis.

Redakcijos adresas: J. Baužys, 9240 Cliffside Ln., Orland Park, IL 60462-7790, USA.

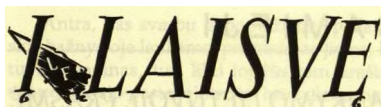
Administratorius: Jonas Prakapas.

Administracijos adresas: J. Prakapas, 14 Thelma Dr., Bakersfield, CA 93305, USA.

Prenumerata JAV ir Kanadoje — 10 JAV doleri ; Australijoje, Piet Amerikoje ir Europoje — 15 JAV doleri . Garb s prenumerata — 20 JAV doleri .

Spausdina „Draugo“ spaustuv ika - goje.

LAISV (TOWARD FREEDOM) — a journal dealing with issues pertaining to the cultural and social development of Lithuania and Lithuanians throughout the world. LAISV is published three times a year by the Center for Lithuanian Studies, Inc., Chicago, IL.

NR. 117 (154)
1993 LAPKRITIS

TURINYS

Vedamieji	2
Popiežiaus apsilankymo Lietuvoje prasmė Ar yra Lietuvoje valdžia?	
Studij savaitės Dainavoje išvadinės mintys	4
Trys stulpai išversti (Povilas Šilas, Juozas Lauka, Vytautas Vardys)	6
Skaitytojų žodis	8
Gintė Damušytė, Kelias žmoniškumui ir demokratijai	10
Vytautas Kubilius, Kultūra demokratinėje valstybėje	14
Vytautas Volertas, Bangos, bangės kultūros pakrantės	21
40-toji Europos lietuviškųjų studijų savaitė	29
Vincas Bartusevičius, Socializmo liekanos Lietuvos žmonėms santykiuose	30
Vilija Aleknaitė kalba	50
Eduardas Pašakinskas, Atsiminimai žiupsnelis apie Joną Virbicką	58
E. Šarūnas, Sudėtingas Lietuvos atstatymo kelias	61
eslovas Stankevičius, Lietuva tarp Rusijos ir Europos	64
Jonas Pabedinskas, Sovietinės melodijos ir stagnacija Lietuvoje	70
Antanas Musteikis, Rusiškai sovietinėms stysenoms	73
Laimantas Jonušys, Laisvės fondo studijų savaitė Birštone	79
Juozas Baužys, Žvilgsnis Lietuviams iš Dainavos	83

Viršelyje — 1993 studijų savaitės: Birštonas, Augsburgas, Dainava.

Autoriaus pavardė ar slapyvardžiu pasirašyti straipsniai nebūtinai atstovauja leidėjo ar redakcijos nuomonei ir yra atviri diskusijoms • Nepakeičiant autoriaus minties, straipsniai gali būti taisomi ir tvarkomi redakcijos nuožium • Redakcijai siunčiami laišškai ir atsiliepimai pasirašomi tikrosiomis pavardėmis.

V E D A M I E J I

POPIEŽIAUS APSILANKYMO LIETUVOJE PRASM

Popiežiaus Jono Pauliaus II pirmas nuo krikščionybės pradžios apsilankymas Lietuvoje liks daugiau negu istoriniu vykiu. vykio svarba gali lygintis su nepriklausomybės paskelbimu ir jos atstatymu. šiuo metu, kad popiežius gerai apmąstytam žody pabrėžti kelias mintis, kurios ilgai bus svarstomos ir diskutuojamos ne vien Bažnyčioje, bet ir Valstybės sferose. Žodžiai pasakyti su meile, mūsų tautos rūpesių supratimu, reikia manyti, rado gerą dirvą, bus gydantis balzamas fiziškai ir dvasiškai sužalotai Lietuvai. Moralinis žaizdos — jas visi žinome — ima gyti sparčiau. Tai lyg tamsūs siskverbai saulės spindulys, apšviestus visus ten susirinkusius, ar kas to laukia, ar nuo jo užsidengia akis. Gal ne visi norėjo išgirsti Romos vyskupo žodžio, bet tas žodis net jiems patiems nežinant pas mus įšleis šaknis ir išaugins vaisingą derlį.

Lietuvių ir užsienio spaudoje bus daug komentarų. Mus ypač domina dvi popiežiaus pabertos mintys. Viena jų — Bažnyčioje ir Valstybės santykiai. Prisimenam prieškarinius laikus, kai tie santykiai nepasižymėjo harmonija. Seim rinkimų laikais nemaža kunigų buvo sivilizacijos partininkų, kuri kartais netilpdavo padaromumo ribose. Tuo keliu nepasitiko ir neapykantai viskam, kas surišta su Bažnyčia. Buvo tautos skaldymas, kai oponentai savo keliu negailėjo piktesnio žodžio katalikams. O iš tikrųjų ir vieni, ir kiti krikštyti, tik vieni daugiau, kiti mažiau praktikuojantieji. Tada kartais pasitaikė negerovė mat ir Vatikanas, todėl Jonas Paulius II savo žodyje Vilniaus arkikatedroje priminė II Vatikano dokumento vietą, kad „politini bendruomenė ir Bažnyčia savo srityse yra viena nuo kitos nepriklausomos ir savarankiškos“ (žiūrėti II Vatikano dokumentai I t., liet. vertimas 259 p.). Jis plačiau paryškino, kad „kaip Valstybė neturi brautis religijos sritį, taip ir kunigai neturi kištis į partijų politiką, tiesioginius Valstybės tvarkymo reikalus“.

Žinoma, tiems, kurie norėtų gyventi prieškarine dvasia, nepataisomiems konservatoriams šie žodžiai buvo sunkiai priimtini. Atsimenam, kai naujos gyvenimiškos dvasios reikšmę jas arkiv. Audrius J. Bačkis pradėjo tvarkyti Vilniaus arkivyskupijai, atsirado protestas ir net prieš bažnyčią parašė rinkimų, kad jis būtų atšauktas. Akcijoj dalyvavo net kai kurie žinomi kunigai. Tai nesusipratimas, nepaisymas Bažnyčioje mokymo pagrindų. Tik verta prisiminti, ir tai mūsų džiaugsmui, kad dar prieš II Vatikano Bažnyčioje ir Valstybės nesikišimo vienos kitos reikalus skelbė Antanas Maceina, susilaukęs skundų net Vatikane. Žinoma, skundų jai nelaimėjo.

Antra, kas svarbu iš popiežiaus apsilankymo, tai jo žodis Šv. Dvasios bažnyje lenkams, priminimas jiems, kad jie yra „lenk kilmės lietuviai, vadinasi, turi likti lojalūs tam kraštui, kuriame gyvena. Lenk spaudoj, kaip pastebėjome, tai buvo jiems nemalonūs, nelauktas nustebinimas. Kai kas tai bandė aiškinti, jog tai buvo tik lapsus linguae. Tuo pasakymu Jonas Paulius II ir beldamas lenkų yra aukščiau vis tautų sentimentų ir yra absoliučiai objektyvus. Panašiai buvo ir Rygoje, kai tenyksiams lenkams kalbėdamas prisiminė Lietuv ir Vilnių pavadino „Vilniumi“, ne „Wilno“. Lenkams ultranacionalistams tai buvo irgi sunkiai pakeliama. Vilius lenkų laikraštis „Znad Wilni“ aiškino, kad Šventasis Tėvas, pavadinęs Lietuvoje gyvenančius lenkus lietuviais, turėjo minty senesnius laikus, kai lietuviais buvo laikomi ir Adomas Mickevičius, ir Kraševskis, kurie rašė lenkiškai, bet save laikė lietuviais. Kiekvienu atveju tie žodžiai kiek apramins neramiuosius lenkus, ir bus daugiau darnumo tautybių santykiuose.

Dabar reikia laukti, kad tie, kurie savo akimis matė Kristaus Vietininką buvį Lietuvoje žemė, šis nepakartojamą pergyvenimą perduos vaikams ir kartos: „Nuo tada prasidėjo dvasinis Lietuvos atgimimas ir prisikėlimas“.

.g

Dviem šiais galv :

AR YRA LIETUVOJE VALDŽIA?

Lietuvėliams kyla baimė ir neviltingas drugys — laisvai spaudai buvo suduotas parodomasis smūgis. Prie savo namų viename iš naujų Vilniaus rajonų šiandien (spalio 12 d.) ryte 8:50 dviem šiais galv buvo nušautas Vitas Lingys, Respublikos laikraščio vyriausiojo redaktoriaus pavaduotojas. Du kaukėti jaunuoliai, atlikę savo juodą darbą, dingo be pėdsakų. Vitas Lingys buvo vienas pagrindinių žurnalistų, rašiusių apie teisę saugos pažeidimus Lietuvoje. Todėl susidorojimas su juo gali reikšti atviro karo prieš spaudos laisvą pradžią. Ne, ne valdanti jėga slouksni ir raštininkų varžybos gresia vykti. Situacija gerokai grimsmingesnė — mafijai nepatinka, kai apie ją per daug rašoma, kai visur artėja teisingumo valanda, kai vietoj žaliųjų milijonų perspektyvoje atsiranda geto trajektorijos. Ir nors A. Brazauskas šį rytą ir sušaukė neeilinį posūdį, bet kažin, ar tai sutrukdys tam tikriems elementams pradėti kontroliuoti situaciją? Juk valdžia beveik nieko nedaro, išskyrus rankų spaudinimus ir gintarines šypsenas, beje, skirtas daugiausia užsienio lietuviams ar užsieniečiams

diplomatinio korpuso atstovams. Priešingu atveju gigantiško masto nusikaltimai (kuriuose neretai dalyvauja ir policija — nusikaltėliai), užliejant Lietuvą, ne dažnai, o trauktis siūlyti šlagens oda, nuo statymo ir vykdomosios valdžios stybs.

Ar yra Lietuvoje valdžia? Smunkant pragyvenimo lygiui, gatvėse daugiant ubagaujančių ir kartais ne visai blaivų žmogystę, brangstant duonai ir sviestui, ruošiantis visuotiniam kininkų streikui, daugiant parduotuvėse turimų ir blizgių automobilių, sningant padirbtą litą lietuvių... tuo suabejojai. Ir kas blogiausia — juk kol nesusitvarkysim savo daržėse, nėra ko bandyti megzti ryšius su kitais daržininkais, aiškiai reginiais, kas tveriasi mėsą padangę.

1993.X. 12

Julius Keleras

Lietuviškų studijų savaitės Dainavoje išvadinis mintys

Šios vasaros Lietuviškų studijų savaitės ir Lietuvių Fronto biuoli konferencijos (1993 rugpjūčio 6, Dainavoje) pagrindinė tema buvo „Mūsų žvilgsnis politinai tikrovai bei ateities perspektyvoms Lietuvoje“ ir iš šios temos išplaukiantis mūsų pačių apsisprendimas Lietuvos ateities atžvilgiu. Išvadinis komisijon paskaitas asmenys (Juozas Baužys, dr. Zigmas Brinkis, Juozas Kojelis ir Vytautas Volertas) buvo pareigoti kaip kurio nors išvadinis mintimis, iškilusiomis savaitės paskaitose, simpoziumuose ar diskusijose, pasidalinti su visuomene.

1. Tikime žmogaus dviasioje glaudiniais tiesos, teisingumo, tautinio solidarumo troškimais. Tad skirtumai tarp Lietuvos išieivijos, iššaukti laiko, atstumai ir gyvenamosios aplinkos, būtinai lygintini abipuse pakanta ir geranoriškai vieni kitą supratinu. Esame pasiryžę sutartinai spręsti atsiradusias lietuviškas problemas ir krikščioniškos

moralės bei pilnutinės demokratijos dviasioje jungtis mums artimas politines gruputes. Tiesiogis jungis ir krikščioniškos demokratijos, sutarusias konsoliduoti demokratines jėgas Lietuvoje, laikome mums idėjiškai artimiausiomis.

2. Penkiasdešimt komunistinės okupacijos metų pažeidė lietuvių tautos mąstymą, pasireiškiančių logikos dėsnių nepaisymu, istorinių faktų žalojimu, tikrovės iškraipymu. Tokia sovietinė mąstymų ryškiai prasimuša Aleksandro Slavino, Tomo Venclovos ir kai kurių kitų autorių straipsniuose daugiau ar mažiau rafinuotomis mintimis, skelbiamomis lietuvių ir net kitų tautų spaudoje.

Pripažindami žodžio ir spaudos laisvę, vis dėlto turime atkreipti dėmesį į tokios sovietinės mąstymų tebesitęsiančius užslėptus tikslus ir juos

iškelti tiesos švieson.

3. Pokomunistinė Lietuvoje daugelis buvusių sovietinių nusikaltėlių, nekalbant apie naujuosius „mafijozus“, nebaudžiami tebevykdo nusikaltimus ir toliau skriaudžia sovietinio režimo nusikraustuosius. Sovietinėms stysenos apologetai kartais beg diškai skelbia, jog komunistiniai budeliai savo dvasioje gal net daugiau kentę už aukas.

Mes pasisakome už aišką desovietizacijos statymą ir nusikaltėlių žmoniškumui traukimą atsakomybėn. Tai būtina ne baismam skirti, bet istoriniam teisingumui atstatyti ir moralei atsakomybei išryškinti.

4. Dabartinė Lietuvos vyriausybė trukdo buvusios komunistinės valdžios atimto iš Lietuvos piliečių turto grąžinimą ir bando turtą teisinti savo partijos buvusi ir esam biurokrat rankose. Žemės privatizacijos procesas vyriausybei taip pat yra sūniginai stabdomas, o privatus kis vairiais b dais yra veriamas jungtis kio bendrovės.

Mes nepritariame tokiam valdanios partijos politiniam sūgos demonstravimui ir galvojame, kad tai yra žmonių apiplėšimas. Žemės kio Lietuvoje žinoma ne vien kaip ekonominis kompleksas, bet ir kaip lietuvių tautai charakteringas gyvenimo būdas, turintis stiprą poveikį dvasiniam tautos atgimimui. Žemės kio bendrovės — tai sovietinės sistemos palikimas.

5. Lietuvos vyriausybės tendencija kurti Lietuvos bendras su Rusija monetas sudaro sūlygas stambaus Rusijos kapitalo investavimui su vienašališku Rusijos naudai prekybiniu balansu. Rusijos požiūris Baltijos kraštus kaip „Artimą užsienį“ iš naujo rodo jos imperialistinę politiką.

Tad negalime pritarti tokiam pernelg

nuolaidžiai Lietuvos vyriausybei s tendencijai ir remiame Lietuvos krikščionių demokratų partijos memorandumą „Dėl Lietuvos santykių su Rusija ir žalos Lietuvai atlyginimo“, išdėstyti sūlymus.

6. Lietuvos vyriausybė ruošiasi statymais suvaržyti žodžio, susirinkimų ir demonstracijų laisvą ir tuo labiau ap sunkinti ar ir visai paneigti opozicijos žodžio laisvą.

Esame sitikinai, kad su bet koku žodžio laisvą suvaržymu žva ir kitos laisvą s.

7. Kitais metais rengiamasi pertvarkyti Lietuvos apskritys ir valsčius administracines ribas. Atitinkamai ruošiamasi pakeisti ir priimti naują rinkimų statymą.

Siūlome naujame rinkimų statyme sumažinti renkama Seimo narių skaičių bent iki 60 ir pasisakome už mažoritarinį rinkimų sistemą, kurioje balsuojama už asmenis, o ne už sąrašus.

8. LFB konferencijos dalyviai teigiamai vertina išėivijoje jau seniai veikiančias organizacijas ir naujai sukurtas specialias institucijas, vairiais b dais ir vairiose srityse teikiančias Lietuvai pagalbą, ir visus išėivijos lietuvius prašoma jas remti. Dėmesys, ypatingai buvo atkreiptas US-Baltic Foundation, kuri Baltijos kraštuose ruošia savivaldybų darbuotojus ir tuo ugdo demokratijos ateitį, pradėdama nuo pačių visuomenės pagrindų.

9. Savaitės ir LFB konferencijos dalyviai dėkoja Lietuvos ambasadoriui Venesueloje dr. Vytautui Dambraiui už prisistatymus sveikinimus bei rezistencini sūpareigojimui priminimą, džiaugiasi ambasadoriaus nenuilstamu darbu diplomatinėje tarnyboje ir giliai vertina jo ištikimybę Lietuvai.

TRYS STULPAI IŠVERSTI

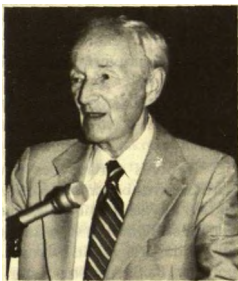
Ši ankstyv rudenį mirtis nutraukė gyvenimo sielą trijų lietuviškoje veikloje ryškiai savo vietai žūsi žmoniai. Buvo išversti trys stulpai. Visi trys savo jėgas ir sugebėjimus, nors skirtingais būdais ir skirtingomis sąlygomis, aukojo Lietuvai ir jos žmonėms.

POVILAS ŠILAS, rezistentas prieš sovietus ir nacių, iš profesijos teisininkas, mirė Vilniuje 1993 rugsėjo 3 d. Gimė 1908 spalio 25 Lukoniūose, Panevėžio apskr., nuo moksleivių dienų sąjungos ateitininkų organizacijų. Baigė Panevėžio gimnaziją, studijavo teisė VDU Kaime ir gavo teisininko diplomą. Okupacijų pradžioje sąjungos Lietuvių aktyvistų frontas, dalyvavo 1941 m. sukilime, laikinojoje vyriausybėje buvo paskirtas teisingumo viceministru. Kaip Lietuvos fronto atstovas dalyvavo VLIK'e, o sovietams vėl už mus Lietuvai, mažojo VLIK'o vardu išleido atsišaukimus, raginan-

čius pradėti pogrindinį kovą. 1945 m. buvo NKVD suimtas. Iš Sibiro grąžo tik 1956 m., šiaip taip gavo darbą mašinų gamybos moneje. Lietuvai atgavus nepriklausomybę vėl jungėsi visuomeninė veikla atsikuriantyse ateitininkuose ir politiniame darbe Krikščionių demokratų partijoje. Daug rašė spaudoje. Tai buvo šviesios dvasios ir stipraus charakterio žmogus, kurio pasigėdijusi Lietuva ir jos kovos draugai.

JUOZAS B. LAUKA, žymus lietuvių katalikų veikėjas Amerikoje, mirė 1993 rugsėjo 9 d. Washingtone, DC, palaidotas Silver Springs, MD, kapinėse. Gimė 1910 sausio 23 Brocktone, Amerikoje, vėliau su tėvais išvykęs į Lietuvą, Panevėžyje baigė gimnaziją, studijavo teisė VDU, kur 1936 m. gavo diplomą. Grįžęs į Ameriką, studijas gilino Columbia universitete New Yorke, o 1963 m. Georgetowne-uje Washingtone gavo politinį mokslų magistro laipsnį. Plačiai veikė ateitininkuose (1978-1983 buvo Ateitininkų Federacijos vadovu), Lietuvių katalikų federacijoje, Lietuvos vyriausybėje, Amerikos Lietuvių Taryboje, NCWC, Balfoure ir kitose organizacijose. Redagavo ir vadovavo Amerikos Balso lietuviškoms radijo laidoms. Redagavo *Darbininką*, *Ameriką*, daug rašė

lietuviškoje spaudoje. Jis buvo plataus masto visuomenininkas, lietuviškos veiklos puosel tojas, gabus organizatorius, didelis tolerantas. Jo mirtis lietuvi išėivijoje ir ypa jos krikš ioniškojo sparno eil se padar didel sprag .

VYTAUTAS S. VARDYS, Oklahomos universiteto politini moksl profesorius, po sunkios ligos mir 1993 spalio 19 d. Norman, OK, kur ir palaidotas. Jauniausias iš ši išverst stulp dr. Vytautas Vardys gim 1924 rugs jo 2 d. Beržoro kaime, Kretingos apskr. Mok si Palangos gimnazijoje, Telsi seminarijoje, v liau Vokietijoje studijavo teologij ir filosofij Tuebingeno universitete. Studijas t s Amerikoje, kur Wisconsinu te gavo politini moksl daktaro laipsn ir buvo ten pat pakviestas profesoriauti. Nuo 1968 m. persik l Norman, Oklahom , kur Oklahomos universitete d st politinius

mokslus ir buvo politini moksl katedros bei sovietini studij programas ved ju. Jo specialyb buvo Soviet S jungos politin sistema ir Ryt Europos klausimai, ta iau vien jais nesiribojo. Dažnai konsultuodavo vairias JAV valdžios staigas, dalyvaudavo politin se tarptautin se konferencijose, kalb davo radijo bangomis ir televizijoje, neretai ir Lietuvos reikalais. Priklaus daugeliui mokslinink organizacij bei s jung , važin jo su paskaitomis JAV ir kituose kraštuose. Paraš ar suredagavo 6 mokslines knygas angl kalba, daugyb jo straipsni politiniais klausimais buvo išspausdinti angl , amerikie i , vokie i ir kt. (net japon) spaudoje ir variose studijose. Lietuviškoje veikloje velionis buvo taip pat nepamainomai veiklus: Ateitinink Federacijoje — tarybos pirmininkas, Lietuvi fronto bi iuliuose — Tarybos pirmininkas, laisv fondo tarybos pirmininkas, laisv žurnalo redaktorius. Su paskaitomis dalyvaudavo Lietuvi Bendruomen s, ateitinink bei LFB suvažiavimuose, konferencijose, studij savait se. Su dideliu skausmu lietuviškoji visuomen Lietuvoje ir išėivijoje pergyvena Vytauto Vardžio mirt . Kitame laisv žurnalo numeryje planuojama apie velion sutelkti daugiau memuarin s medžiagos.

Povilo šilo, Juozo Lau kos ir dr. Vytauto Vardžio šeimoms ir artimiesiems Lietuvi fronto bi iuli s j dis, laisv fondas lietuviškai kult rai ugdyti ir laisv žurnalas reiškia nuoširdži užuojaut .

Žr. li dn t sin 78 psl.

Naci teroro pobdis

Ai už mano prisiminim apie Stutthof išspausdinim praeitame žurnalo numery. Tai iau noriu pataisyti netikslum redakcijos vade, kur buvau pristatytas kaip „suimtas ir Stutthof išvežtas su pirm ja „kait " grupe". Ypa , kad žodis „ kait " d tas kabutes. Kyla klausimas, kod l pavartotos kabut s? Jei nebuvom kaitai, tai kam t žod vartoti, o jei buvom — tai kam kabut s?

Stutthofe buvo gautas iš Lietuvos laiškutis, rašytas kun. Alfonsui Lipnui, ir, berods, prof. Sruogai, kad jie ir j draugai yra kaitai, užstatai. Es naciai — labai pikti, grasina sunaikinti vis inteligentij . Sudaryta delegacija iš visuomen s, jon ein s vysk. Brizgys, bandoma pad ti švelninti... Tad, priklausanuo t deryb eigos ir nuonaci nuotaik , ir tos suimt j grup s pad tis šveln jo arba šiurkšt jo.

V liau toji grup buvo v l maišyta vis kalini mas . Žuvo Germantas ir Lipni nas... bet tai jau atskira tema. Prie kait grup s buvo priskirti ir v liau atsi sti Plechavi iaus armijos štabo karininkai: plk. Urbonas, plk. Andriušaitis, plk. Grudzinskas, ltn. Ptašinskas. Dar v liau atsiunt ir prijung Latvijos kaitus. Plk. Šiurna, kuris pradžioje buvo prijungtas prie kait grup s, v liau buvo atskirtas, nes jam buvo sudaryta asmenin byla.

Negaliu užmiršti ir v liau atsi stantinacini rezistent : A. Šapalo, Iz. Mališkos, J. Pajaujo, J. Bacevi iaus, Gumausko... dar v liau R. Vokietai io. Jiems kaip ir „žurnalistams" (tai m s sugalvotas pavadinimas) buvo sudary-

tos atskiros asmenin s bylos. Jie po tardymo buvo ia atsi sti sunaikinimui. Visi tie niuansai yra menkaver iai palyginant su visa naci , lygiai kaip ir bolševik , užd ta teroro našta Lietuvai sunaikinti. Bet atskiri momentai yra dom s tuo, kad jie charakterizuoja teroro pob d .

Pati pirmiausia naci areštuota kalini grup (jei taip galima vadinti) buvo adv. D. Monstavi iaus grup . Tai tie, kurie 1933 m. iš l Klaip dos naci Neumano-Sasso byl ir nuteis Lietuvos nacius. Šis teismas buvo lyg ir „Mažasis Nuernbergas". Juos at j naciai tuoj areštavo ir išgabeno Sachsenhauseno kacet .

Pilypas Narutis,
Oak Lawn, IL

Esame optimistai

Gavau J s si st žurnal laisv su ištrauka iš mano romano. Detaliai susipažinau su šiuo laisv numeriu ir man pasirod , kad pati reikšmingiausia ia publikacija — dr. Vytauto Vardžio platus straipsnis — paskaita „Lietuvos politin kult ra ir laiko reikalavimai". Tai gili, mokslin m s politinio visuomeninio gyvenimo analiz , labai dom s pasteb jimai ir prielaidos. Žinoma, patrauklios ir kitos medžiagos: Z. Ivinskio dienoraš io ištrauka, „Naci sm gis Lietuvos Katalik bažny iai"... Nemaža man buvo vertingos informacijos, iš kurios aš pla iau susipažinau su LFB veikla, apie kuri , prisipaž stu, maža žinojau. Šia prasme man pad jo ir Šiaur s At nai, paskelb Vytauto Volerto dom pranešim , ši vasar skaityt lietuvišk studij savait je. Tiesa, apie

t savait man buvo pasakojusi p. Vili-
ja Aleknait -Abramikienė. Ji taip susi-
žav jusi pasakojo, kad mane netgi ap-
m šventas pavydo jausmas: Viešpatie,
kaip jai pasisek, kad tur jo progos
pabendrauti su iškiliom, domiom as-
menyb m! Be abejo, gaila, labai gaila,
kad mus skiria labai dideli nuotoliai,
kad ryšiai su išeivija n ra tokie, kokie
iš tikro tur t b ti. Ir vis d lto esame
optimistai.

Link damas Jums ir J s žurnalo ben-
dradarbiams pa ios geriausios kloties,
labai nuoširdžiai —

Vytautas Bubnys,
Vilnius

D l Vytauto Vardžio straipsnio

Gerai, kad laisv (Nr. 116) buvo pa-
skelbta Vytauto Vardžio Detroito kon-
ferencijoje skaityta paskaita. Ji Lietuvos
dabartinio gyvenimo paviršiuje pl du-
riuojan iam išeiviui parodo jo t v žė-
m je kerojan ios blogov s pa ias šak-
nis, nors kai kurios rašinio autoriaus
mintys yra per dr sios, neatsargios, ne-
pakankamai pagr stos ir ne tikimos.

Rašinys meiliau skaityt si, jei redakci-
ja b t kiek pagyvinusi lietuvi kalbai
svetimok jo stangr stili ir išgen jusi
bent pa ius ker bliškiausius svetimžo-
džius, kaip antai, egalitarin demokra-
tija, majopin paži ra, aversija, inkom-
petencija, katarsis ir kitas kalbos žaga-
las. Lietuvi kalba nestinga jiems lietu-
višk atitikmen .

Bronius Nemickas,
Maspeth, N.Y.

Vienyb je — galyb

dedu \$10 j s žurnalui. Prašote pa-
stab . Žurnalas gražus. Lietuvon at jo
laisvi rinkimai, bet lietuviai Seim
išrinko savotiškus žmones. Daug tam-
sumo. Mes nepad jome. Visais laikais

žmon s klaidžiojo. Ir mes, išeivijoje, ne-
gyvename vieningai. Vieni iš krikš io-
ni vadinam s „rezistentais“, „fronti-
ninkais“. Prieš k mes dabar kovojame?
Neaiškus vardas, pasen s. Ypa šis var-
das neaiškus Lietuvoje.

Ten populiarus buvo ir yra krikš io-
nio demokrato vardas. Ši Krikš ioni
demokrat partija lietuvius s kmingiau
atvest prie V. Europos krikš ioni
demokrat fronto.

Oswald Spengler (mir s 1936 Vokie-
tijos istorikas) knygoje „The Decline of
the West“ mat Vakar kult ros pra-
ž t. Komunistai j prie nelaim s dar
past m jo. Nelaim s yra pamokos. Tad
krikš ionys turi gyventi vienyb je.
Vienyb — galyb .

Kun. Jonas Velutis,
Chicago, IL

Priminimas ir sp jimas

laisv Nr. 116, liepos m n. numery-
je, tarp kitos vertingos istorin s medžia-
gos, ypa tikroviškai žiauraus laikotar-
pio pradži aprašo prof. Zenono Ivins-
kio dienoraš io (1940 birželio 10 iki 18
dienos) ištrauka.

Pergyvenusiam tas dienas, ji primena
ir patvirtina vyriausyb s (ne visos) ne-
susigaudym vykiuose, o jauniems
pamokan iai ir sp jan iai-atvirai sutei-
kia prog pam styti apie skaudži m -
s tautos praeities patirt , kuri niekad
nenustoja grasinusi.

Antanas Valiuškis,
Barrington, RI

laisv laukia j s
LAIŠK IR PASISAKYM .
RAŠYKITE!

KELIAS ŽMONIŠKUM IR DEMOKRATIJ

GINT DAMUŠYT

Svarstant mūsų pareigas Lietuvai Lietuvos realybės kontekste, dera pirma paklausti

— Kuriuo keliu mes ir Lietuva einame?

— Kiek to kelio krypt taigoja mūsų aplinka ir kultūra?

— Koks yra mūsų lietuviškasis charakteris?

KOKIO gyvenimo siekiame, priklauso nuo to, kokie žmonės esame, bent, nuo charakterio. Aiškesnį vaizdą galim susidaryti, atsižvelgdami žmonių charakterio ir visuomenės ryšį. Jau Platonas rašė apie žmonių moralinio charakterio ir jų politinės bendruomenės savitumų ryšį — kaip ta bendruomenė save organizuoja ir sau vadovauja. Amerikos krikščionių revoliucijos laikais, jau žymiai vėliau, propagavo panašią teoriją. Jiems laisvė buvo viena iš svarbiausių vertybių ir juos labai domino, kokia charakteristika reikalinga steigiant laisvą respubliką.

Devynioliktoje šimtmečio pradžioje

Paskaita, skaityta š. m. rugpjūčio 7 d.
Lietuvišką studiją savaitėje „Dainavoje“.

Čia filosofas ir politikas Alexis de Tocqueville parašė vieną iš giliausių Amerikos charakterio ir visuomenės ryšio analizių. Savo knygoje „Demokratija Amerikoje“ jis apibūdino amerikiečių idealus, kuriuos autorius vadino „širdies protais“, ir parodė, kaip jie formuoja nacionalinį Amerikos charakterį. Jis išskyrė šeimyninį gyvenimą, religines tradicijas, dalyvavimą vietos politiniame gyvenime kaip faktorius, padedančius formuoti tokį žmogų, kuris tada gali lengviau pritaipyti prie platesnės politinės bendruomenės ir tuo stiprinti bei išlaikyti demokratines institucijas. Jis taip pat perspėjo, kad kai kurie Amerikos charakterio aspektai — kaip pvz., individualizmas — gali izoliuoti amerikiečius vienu nuo kito ir susilpninti demokratinį pagrindą.

Sekdami Tocqueville, galime prieiti prie išvados, kad vienas iš esminių elementų sveikam demokratiniam institucijoms yra ryšys tarp asmeninio ir visuomeninio gyvenimo, ar kitaip sakant — privataus ir viešojo sektoriaus. Kaip piliečiai dalyvauja ar nedalyvauja visuomeniniame gyvenime? Kiek asmeninis

Nuotr. V. Maželio

gyvenimas paruošia žmones jungti visuomeninį gyvenimą, ar paskatina juos rasti prasmę privačiame sektoriuje? Iki kokio laisvės visuomeninis gyvenimas sotina žmonių asmenines aspiracijas arba nuvilia iki visišką išsijungimą iš to gyvenimo?

GR ŽKIME prie pirmojo klausimo — kuriuo keliu mes ir Lietuva einame? Manau, kad galime drąsiai tvirtinti, kad siekiai yra tie patys:

- tvirtinti demokratinę, teisiną valstybę,
- Sustiprinti Lietuvos ekonomiją per laisvą rinką,
- Integruoti Lietuvą tarptautiniame bendriame,
- Skatinti pagarbią pagrindinėms žmogaus teisėms ir laisvėms bei žmogiškajam orumui.

Tačiau kiek ši kryptis taigojama — gyvenamoji aplinka ir kultūra? Su šiuo klausimu jau atsiranda aiškūs skirtumai tarp Išėjimo ir Lietuvos. Norima tuos skirtumus išryškinti, Lietuvą palyginti su Amerika jos kaimyninėse šalyse.

Nuo pat pirmąją Amerikos kaimyninėse dienomis laisvė buvo stipriai siejama su morale. Thomas Jefferson, vardinamas pagrindinius valdymo principus savo inauguracijoje kalboje, sakė: „Lygybė ir teisingumas vieniems, nepaisant, kokią jie bebūt religini ar politini pažiūrą“.

Jis taip pat gynė asmens laisvę nuo savavališkų valstybės veiksmų ir spaudos laisvę nuo bet kokios cenzūros. Tačiau jis buvo itin tikinantis, kad geriausias laisvės apgynimas yra apsišvietusi žmonių aktyvus dalyvavimas politiniame procese. Laisvė, kuri leidžia žmonėms daryti ką tik jie nori, greitai susinaikins ar pavirs tironija. Laisvė tik tada turi reikšmę, kai ji veikia sveiką visuomenę, kai ji veikia sveiką gyvenimą ir muosė.

TOCQUEVILLE teigė, kad fizinis sėkmingas lygus Amerikoje padėjo tvirtinti demokratinę respubliką, tačiau statymai prisidėjo labiau prie demokratijos tvirtinimo negu tos sėkmingos, o žmoniai išpažė stamos vertybes — t.y. valios ir jausmų išraišką — dar labiau už statymus. Jo nuomone, šios vertybės arba „širdies proterpai“, t.y. nuomonės, idėjos, kurios formuoja mūsų moralinį ir intelektualinį charakterį, kurios taigojamos mūsų religinius tikinimus, politinius ir ekonominis moningumą, iš-

Simpoziumo metu Dainavoje. Iš k. — Linas Kojelis, Vilija Aleknaitė, Gintė Damušytė, Jonas Pabedinskas. Nuotr. K. Ambrazaitis.

ugd ir tvirtino demokratiją Amerikoje. Tas procesas tęsiasi ilgai. Tuo tarpu Lietuvoje šis procesas tik prasidėjo. Mes aiškiai žinome ir liudijame okupacijos palikimą, kuris nuvedė Lietuvą „širdies proziui“ mums svetimais keliais.

Nenorime sudaryti vaizdą, kad viskas Lietuvoje yra blogai, o tik Amerikoje gerai. Ir šis kraštas turi daug silpnų vietų. Pvz., dažnai pasirodantis egoizmas suskirsto žmones atskiras bendruomenines salas. Turintis gerą gyvenimą dažnai nesirūpina bendru geru, žiri tik save ir savo artimųjų ratelį, palieka plačią visuomenę tvarkytis savistoviai ir sivaizduoja, kad jo likimas yra tik jo rankose. Bet joks žmogus nėra atsiskyrėlis — nei Amerikoje, nei Lietuvoje.

Lietuvoje panašias apraiškas iššaukia visai kitos sąlygos. Ten sunki ir šokiruojanti ekonominė būklė skatina žmones rūpintis tik savimi, neištiesti rankas kaimynui, atsiriboti nuo visuomenės.

Valdžios pareiga yra sustiprinti ir stabilizuoti ekonominį padėtį, su-

darant socialines apsaugos garantijas labiausiai kenčiantiems, t.y. pensininkams, invalidams, vaikams ir pan. bei tvirtinant normalią teisinį gyvenimą visiems krašto gyventojams.

Išėjimo pareiga yra padėti tiems vargšantiems ir nuskriaustiems, kurie šiuo sunkiu pereinamuoju periodu patys nepajėgia išsiversti, ar tai būtų ekonomine, socialine ar politine prasme, bei paspartinti valstybės politinį ir ekonominį vystymąsi.

O Lietuvos piliečių pareiga yra padėti sau pačiam, negyventi senąja valdžios dotacijų iliuzija ir išmokėti milti savo artimam kaip save patį, o Lietuvai labiau už save!

Kodėl Amerika laikoma demokratijos viršūne? — Nes raktas jos demokratinius laimėjimus yra visuomeninė veikla, t.y. auka, nes daugumos žmonių galvojimams ir gyvenimams lydi moralė bei pasitikėjimas sistema ir kitais. Jeigu Lietuvoje nesusiformuos panašus politinis ir dvasinis kultūra, ji bus pasmerktą bananų respublikos pražūčiai.

AT JOME prie trečio ir paskutinio klausimo: koks yra mūsų lietuviškasis charakteris? Vienas elementas, kuris itin jaučiamas, yra vergo psichologija. Atsakomybės baimė, iniciatyvos ir etikos stoka, menkavertiškumo kompleksas — tai problemos, kuri turime Lietuvoje atsikratyti.

Geriausi vaistai — sąjungimas visuomenini gyvenime. Šis žingsnis priverčia žmogų nusigrąžinti nuo savo asmeninio intereso ir bent kartais pastebėti kitus žmones, kurie net ir sunkiau už jį gyvena ar pergyvena panašias problemas.

Bendros problemos, bendri rūpesiai išugdė Amerikoje kilni tradiciją, t.y. burti piliečius bendro intereso organizacijas ir koalicijas. Jos padeda eiliniam piliečiui nurungti vienišumo ir bejėgiškumo jausmą, sukelti moderniosios aplinkos. Jos suteikia forumą dalintis nuomonėmis, ieškoti sprendimų, išryškinti pilietines atsakomybes.

Deja, Lietuvoje, užuot ieškant kas jungia ir bandant spręsti bendras problemas bei rūpesčius, kreipiamas ypatingas dėmesys skirtumams. Lietuvoje tiesiog paplito visuomenės sužvėrimas. Susiformavo ne sveika visuomenė, o antagonistinė visuomenė, kuri yra destabilizuojanti jėga. Kas be ko, yra šviesi išimčiai, bet ji išgales susilpnina tamsias, kuri pasinerusi savyje. Kaip sugrąžinti pilnutinį žmoniškumą tvirtinti pilnutinį demokratiją?

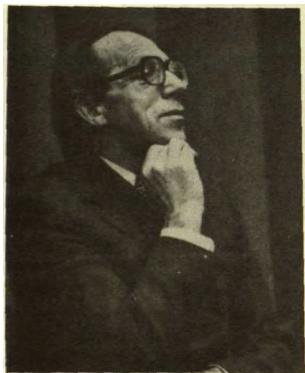
PIRMU pirmiausia tauta turi patiryžtis gyvenimą pakeisti. Tai priklauso

ne tik nuo valdžios, bet ir nuo paigyventojų — ar jie pasiduos likimui, ar stengsis tikim laikui nukreipti pozityvia kryptimi. Išėjvija nenulems to proceso, tačiau ji gali jį paspartinti. Tad išėjvijos pareiga:

1. Ugdyti stiprų ir etišką, morale pagrįstą charakterį Lietuvoje. Išėjvija gali tai padaryti savo gyvu pavyzdžiu gimini ir draug tarpe, švietimo mainais tarp Lietuvos ir užsienio, pasidalinimu savo patirtimi, (kaip pvz., US-Baltic Foundation rengiami etikos seminarai savivaldybėms atstovams).

2. Remti visuomenines organizacijas užsieny ir Lietuvoje, kurios skatina Lietuvos piliečių sipareigojim kitiems ir visai bendruomenei: karitatyvines organizacijas, profesines sąjungas, verslinink asociacijas. Tačiau būtina slygoti tparam griežta kontrole ir tvarkinga atskaitomybe.

3. Kelti privatą sektori visais frontais — politiniu, ekonominiu, socialiniu. Organizuotas ir išsivystęs privatus sektorius išbalansuos ir apvaldys milžinišką valdžios aparatą. Kreipti mažiau dėmesio valdišką staigas, o daugiau privatus vienetus, kurie padeda formuoti žmoni galvojimą ir gyvenimą. Šitokiu būdu išaugs decentralizuotas valdymas, kur turi sąjungti plaioji visuomenė, kad viršint būtveikiama ir spaudžiama iš apalios. Tik tada atsiras normalus gyvenimas. Turint toką pagrindą bus lengviau žengti pirmyn „širdies proį“ visum, apvaldant visuomenės gyvenimą būdu.

VYTAUTAS KUBILIUS, literat ros istorikas ir kritikas, daugelio monografij autorius, pareng s Baltrušai io, Kiršos, Ma ernio ir kit poet knygas. Dalyvaudamas 1993 m. laisv fondo studij savait je, Birštone skait šia paskait .

KULT RA DEMOKRATIN JE VALSTYB JE

VYTAUTAS KUBILIUS

1.

„Aš dr siai teigiu, kad kapitalizmas Lietuvoje sitvirtino negr žtamai ir pusiaukel je — nesustosime“, — pareišk neseniai „Crans-Montana“ forume Šveicarijoje Lietuvos prezidentas A. Brazauskas.

Ar lietuvi kult ra, dar neseniai dresiruota kompartijos pareig n tarnauti tik socializmo tvirtinimui Lietuvoje, dabar bus iškilmingai pašaukta kapitalizmo statyb ? Koks kult ros vaidmuo persilaužiant Lietuvai iš valstybini monopolij

privat k, iš totalitarizmo demokratij ? O gal lietuvi kult ra, pakankamai nualinta utilitarin s tarnybos istorijos pervartoms, nebepriims joki pareigojim ir gal gale pasiskelbs autonomine teritorija?

Nusipeln meno veik jai, patyliukais išvaromi iš valdžios nam , kur jie buvo paken iamai maitinami ir stropiai priži rimi, jau iasi nuskriausti, pažeminti, nelaimingi. Trumpam buvo atgijusi viltis, kad jie v l bus pašaukti dvar ir pa-

maloninti, kai Prezident ros, Seimo, Ministr Tarybos kabinetai papuipoš buvusi LKP CK sekretori, skyri ved j, instruktori pavard mis. Šita paskutin viltis neišsipild: dvare sitvirtino ne kult ros, o stambaus kapitalo balsas. Lik s be dangiškos manos „kult ros frontas“ skardi šauksmais: gyvename kult ros griuv siuose, trej met nepriklausomos Lietuvos politika buvo kult ros žlugdymo politika...

Argi laisv, kuri išbad j rijome pastaraisiais metais, gal jo tapti mirtinu nuodu kult rai? Ji iš ties užmuš fasadin kult r, kuri buvo sur sta kaip dekoracija pridengti sovietinio režimo represinei prigimiai. Kartu subli ško tokios kult ros valstybin s institucijos — sovietin s ideologijos ruporai, išd s tyti visoje Lietuvos teritorijoje kas dešimtas kilometras.

Užsidar politinio švietimo namai, propagandist kabinetai, raudonieji kampeliai su „vad ir mokytoj ” portretais. Nutrauk veikl dešimtys kult ros nam, ne tap nat ralaus žmoni susib rimo židiniais. Puik s statiniai (erdvios sal s koncertams ir banketams, krištoliniai šviestuvai, žuolin s k d s prezidiumui) st kso nek renami, išvogti, trupan iomis sienomis, kaip sovietin s melagingos prabangos ir ne kiškumo paminklai, laukdami, kol miklus komersantas ia ruoš gamybos cech ar restoran pravažiuojantiems užsienieiams (110 kaimo kut ros nam jau parduota).

Vis labiau lies jant savivaldybi biudžetams, neb ra kam išlaikyti ir masini bibliotek, papildyti j fond naujomis knygomis (1992 m. uždaryta 71 biblioteka). Kai iškyla dilema — ar apšildyti bibliotek, ar sutrumpinti valdinink s raš, buvusi partin nomenklat ra, šauniai išsilaikiusi rajon savivaldyb se, ši dilem sprendžia savo k dži naudai. Bibliotekos jau nebegali svariau paremti savo propagandine veikla kol kin s santvarkos statytoj ir gyn j, tod l jos neberekalingos. Bibliotek pastatai privatizuojami, o knygos neretai suver iamos makulat r, kaip ir pirmaisiais sovietin s okupacijos metais. Priva ios nuosavyb s teis, o ypa lietuvio noras mai praturt ti taipogi nepaiso gentai ni kult rini poreiki. Kai nebeišgali užsisakyti laikraš io (toki dabar dauguma Lietuvos gyventoj), eitum j skaityti bibliotek, bet durys užkaltos...

Vos tik valstyb atitraukia savo šelpian i rank nuo kult ros tinklo žiban ios akel s, ji tuoj pat užsiraukia ir g sta. Beveik n ra kult ros staig, kurios priklausyt atskiroms bendruomen ms, konfesijoms, politin ms organizacijoms, menin ms bendrov ms. Pagrindinis kult ros masyvas vis dar teb ra valstyb s rankose, iš viršaus valdomas ir organizuojamas, kai prieškario laikais (taip pat ir išėivijoje) jis r m si atskir asmenybi ir grupi iniciatyva. Sovietin je sistemoje žmon s prato, kad visas j reikmes — ekonomines, socialines ir kult rines —

spr st valstyb , be kurios valios ir plaukas nuo galvos nenukrenta. D l žmoni pasyvumo, nuovargio ir skurdo (iš spaudos kiosk kas m nes išvežama 70-100 ton neparduot laikraš i ir žurnal) stambi kult ros židini negali išgelb ti privati inciatyva. J negelbsti ir valstyb , kuri nemaža l š iššvaisto masiniams renginiam, reprezentaciniams suvažiamimams (pvz., pasaulio lietuvi teisinink). Valdantis personalas, kaip buvo prat s sovietiniais laikais laisvai žarstyti valstyb s pinigus, taip tebežarsto ir dabar, pilnas grandiozini užmoj ir bajoriškos ambicijos. N ra dar nei pareigos, nei psichologin s nuostatos — taupyti.

Gr žimas kapitalizm — jau vienintel Lietuvos keli , pasak A. Brazausko, — reikalauja auk . Atsid rusi laisvoje rinkoje, sovietme io kult rini staig sistema braška, skeld ja ir virsta ant šono, kaip kort namelis. prasta kult rin s veiklos t km staiga atsimuša aklin sien — deficitin biudžet . Neb ra ideologini prievaizd leidžiant klasik raštus (V. Mykolaiio-Putino, J. Savickio, I. Simonaityt s), bet atsirado kita galinga stabdanti j ga — koks bus pelnas. Sovietin s priespaudos metais kult ros sferoje jaut si tylus suokalbis apeiti draudimus, buvo gerbiama dr sa, pasiaukojimas, idealizmas; dabar ir ia atsirado gobšuoli , kombinatori , kalan i kapital iš pornografijos, besiveržian i kult ros bosus.

Anuo metu kult ra buvo šventa

tautos teigimo ir tautos apraudojimo teritorija. Pavojaus valand tautos dvasinio pasipriešinimo j gos buvo mestos kult r ; ia instinktyviai telk si pagrindinis k rybinis potencialas, kuriam, beje, kiti saviraiškos kanalai, ypa ekonomikoje ar politikoje, buvo uždaryti. Dabar jaunam vyrukui pad v tas „Fondas“, atsivarytas iš Vokietijos ar Olandijos, yra kur kas reikšmingesnis jo gyvenimo komponentas negu A. Nykos-Nili no eil raš i tomeilis. Mikl s „Gari n berniukai“, išnarš Varšuvos ir Stambulo turgavietes, uniformuoti muitininkai, apipl šiantys keleivius (duok šen 50 doleri , arba išmesiu iš traukinio su visu džins maišu), svaigsta nuo galimyb i per vienerius metus sukalti pinig dviaukš io namo statybai. Jie nesiklausys graudaus m s kult ros rypavimo apie tautos likim . Prasid jo nauja era, kur, anot j , reikia ne d sauti eil raš iais, o rizikingai veikti, kol šalies teis tvarka kaip kiauras maišas...

Kult ra stovi sutrikusi kaip ta iš nam išvartyta karalait J. Ais io eil raštyje. Dar prieš dvejus metus Kult ros kongrese buvo suverstas ištisas kalnas gražiausi projekt — kaip vesti taut dvasingumo keliu, kaip kult ros saitais sujungti besiskaldan i visuomen , kaip garbingai žengti Europ . Jie nerealizuoti, kaip ir socialdemokrat pažadai išvesti šal švediško socializmo lyg . Kult ra nebegali sutaikyti brazauskin s Lietuvos ir landsbergin s Lietuvos. Politini debat triukšme nesigirdi raminan io kult ros balso.

Kovoje d l valdžios kult ros žmo-
ni vardai m tomi kaip auksin s
monetos, kurios, aišku, greitai de-
valvuojasi ir iš esm s nekei ia vy-
ki sekos. Davusi žod ir most dai-
nuojan iai revoliucijai, kult ra jau
nebeturi takingesnio vaidmens da-
bartiniuose politikos ir ekonomikos
k liavirs iuose. Naujieji kapitalistai
parlamente stengiasi nustumti j
nuošal kaip „Maur , atlikus savo
darb ", paskirdami jai pat men-
kiausi iš vis Baltijos šali biudže-
tini subsidij žiupsn . Vis labiau
plinta ir sigali poži ris, kad šalies
pad t ir likim lemia ekonomika,
bankai, komercija, o ne kult ra, ne
jos išugdytas tautos intelektualinis
potencialas.

2

Negaliu sutikti su realiai nu-
skurdusi meninink tvirtinimu,
kad per trejus Nepriklausomyb s
metus neb ta pozityvios kult rin s
politikos, o siaut jo ta pati griovi-
mo anarchija, kaip ir kol kiuse. D.
Kuolys, pirmasis Nepriklausomos
Lietuvos Švietimo ir kult ros mi-
nistras, labai aiškiai pasirinko skan-
dinavišk j kult rin s politikos mo-
del: atsisakyti kult ros sferose
administravimo metod ; sujungti
viena kit dubliuojan ias kult ros
staigas (kult ros skyriai, švietimo
skyriai), pritraukti kult ros, žmo-
nes kult ros politikos formavim
ir vykdym . Valstybini premij
komitetui suteiktos suverenumo
teis s: jo sprendim jau niekas ne-
betvirtina. Stipendijas meninin-
kams (ne prasta naujov Lietuvoje)

m skirstyti neutrali Kult ros ta-
ryba, o ne ministerijos valdininkai
ar partiniai funkcionieriai. Biudže-
tines subsidijas spaudai ir itin svar-
biems leidiniams nustatin ja tos
pa ios Kult ros tarybos ekspert
komisija, garantuodama kult rin s
spaudos egzistavim ir literat rinio
palikimo leidyb . Be toki subsidi-
j neb t pasirod nei žurnalas
„Metai", nei laikraštis „Literat ra
ir menas", nei eilinis V. Mykolai io
-Putino „Rašt " tomas, nei R. Šil-
bajorio kritikos knyga. Deja, po pre-
zidento rinkim , nušalinus iš mi-
nistro pareig D. Kuol , pasisakius
už S. Lozorait , nutr ko Kult ros
tarybos veikla.

Negalima nematyti teigiam šitos
kult rin s politikos rezultat . Pir-
miausia švietimo ir mokslo srityse.
Pagal nauj švietimo koncepcij es-
mingai perži r tas mokymo turi-
nys, parengta dešimtys nauj vado-
v li ir chrestomatij mokykloms.
Mokslo Taryba, išrinkta pa i
mokslinink , ved europietišsk
mokslini laipsni sistem , sufor-
mavo pagal amerikietišsk tip
aukšt j studij — doktorant ros
nuostatus, suteik teis teikti moks-
linius vardus ir laipsnius Lietuvos
mokslo staigoms (ligi 1990 m. tai
buvo Maskvos jurisdikcija).

Kult ros proceso demokratizaci-
ja palengva m budinti individu-
ali iniciatyv , kuri buvo numari-
nusi partinio vadovavimo letena.
Po truput l dyla iš totalitaristin s
santvarkos paveld ta bej giškumo
psichologija: nieko ia ne manoma
padaryti, visur geležin s sienos ir

beviltiškas netvarkos li nas. Štai atvažiuoja iš Kalifornijos prof. A. Avižienis ir padeda kurti VDU, dr siai užgrobdamas politinio švietimo namus. Štai jauna teatrolog R. Vanaigait be valstyb s paramos suorganizuoja „LIFE“ festival , net pernellyg prašmatn m s skurdo fone. Prad jo steigtis priva ios televizijos stotys, privati laikraš i redakcijos (1992 m. birželio 1 d. Lietuvoje užregistruota 610 leidykl , 66 televizijos stotys, 427 laikraš i redakcijos).

Individuali iniciatyva daro ne manomus valstybin se monopolijose dalykus: sakykim, per 6 m nesiusp ta išversti iš pranc z kalbos ir puikiai išleisti knygy apie popieži Jon Pauli II (leidykla „Baltos lankos“); Radijo centras (ia dirba apie 20 žmoni) savo muzikin mis laidomis vienvaldiškai užkariavo jaunimo auditorij (Valstybinio Lietuvos radijo ir televizijos laidas ruošia 1600 žmoni personalas). Vis daugiau Lietuvos meninink prasi- muša Vakar koncert ir parod sales, atgaudami pasitik jim lietuvi meno galia. Jauni mokslininkai, išvyk tarptautines konferencijas Soroso fondo l šomis, sitikina, kad j darb lygis atitinka tarptautinius standartus. Šito padr sinti ir b gdami nuo skurdo, nemažas skai ius gabi mokslinink sidarbina užsienio laboratorijose, kur modern s rengimai padeda jiems siekti žymiai aukštesni rezultatai . Prasiid jo intelektual migracija ir, žinoma, j nutek jimas.

Svarbiausias dalykas — žmogaus

m stysena laisv s kaina m apsi- valyti nuo privalomos ideologijos kliši , apriorini tezi , konformistinio prisitaikymo. Tirpsta parali- zuojantis mint baikštumas (k pasakys aukš iau stovintys), užguitos asmenyb s vidinis susikaustymas, viešumai skirto žodžio suled j s oficialumas. Laisvo m stymo ener- gija, sprogdindama susivaržymo kiautus, ekspresyviai liejasi kaip didysis šio laiko išgyvenimas, nesilaikydama joki žanrini kanon , teigdama pati save (S. Gedos, S. Šaltenio, M. Martinai io, B. Jonuš- kait s rašiniai). Vis garsiau prabyla karta, tiesiai šokusi laisv s met , nepabuvojusi ideologin s prievart- tos mal ne ir nebesigin ijanti su praeitimi (A. Mar nas, S. Parulskis).

Jau ryšk ja k lgrinda kit krant . Bet dar negreit organiška paži r pl tot nuo vaikyst s iki brandos met taps kurian ios as- menyb s pagrindu, išgryninta sie- los gelm , atvira ne tik istorijai, bet ir metafizikai, pasidarys k rybos versm mis, o žmogaus švarumas sitvirtins kaip vienintel kult rinio gyvenimo norma. Turime pereiti per buvusios epochos ideologines nuolaužas ir oportunistin s psicho- logijos dumbli (jei viešai pasisaky- siu už S. Lozorait , nauja vyriausy- b gali nubraukti subsidijas mano darbams), per savo paties smegen dogmatin sukalk jim , ambicing suirzim d l blunkan ios „klasiko“ šlov s ir sielvarting savigrauž d l socializmo tvirtinimui atiduot k - rybos met . Turime veikti savyje

konservatyv pasipriešinim europietiškom kultūrinio gyvenimo taisykloms (stambūs meniniai kolektyvai vis dar nenori priimti individuali darbo sutartis sistemos), obolomovišk abejingum viskam ir asmeninis atsakomybės stoka (teigul valdžia viskuo rūpinasi). Dėl to sužlugę ne viena domi kultūrinio gyvenimo reforma, vis pirma teatro reforma. Gavę teisę formuoti aktorių trupes pagal savo kūrybinius sumanymus programas, Vilniaus ir Kauno teatrų režisieriai nušlavę kone pusę aktorių sudėtis, išardę esamą repertuarą, bet nesukūrę naujų, itin reikšmingų spektaklių, netgi išmovo uždarbiauti užsienį (J. Vaitkus), palikdami teatrą mirtį. Pagaliau turime išmokyti intensyviai dirbti: kodėl tas pats režisierius Suomijoje pastato spektaklį per mėnesį (tokia sutartis), o Lietuvoje jis gali statyti vieną spektaklį dvejus metus, duodamas kas pusmetį reikšmingus interviu apie artį jį stebuklą.

pykusiems „klasikams“ nereikia tūlį daiginti vilni, kad grįžus valdžiai buvusieji nomenklaturai, bus atstatyta ankstyvesnė vertybių hierarchija. Nemanau, kad pavyktų grįžinti kultūros sferose senuosius administracinio valdymo metodus ir nukalti vieną mastelį bei vieną nuomonę.

Dabartinė vyriausybė, tiesa, žėbtinai siekia tvirtinti vienpartiskumo monopolą televizijos ir radijo informacijos sferose. Reikia, atseit, ištiesinti televizijos stuburą — jokių parlamento debatų, jokių

opozicijos spaudos konferencijų. Uždaroma T-26, baudžiamasi likviduoti vos prabilusi TELE-3, kad nebūtų jokios alternatyvios informacijos, galinčios „klaidingai“ nuiteikti žiūrovus. Nestabilioje ekonomijoje ir politinėje situacijoje vyriausybės likimas gana žymiai dalimi priklauso nuo radijo ir televizijos, kuri formuoja visuomenės opiniją, lemiančią rinkimų rezultatus. Tad dabartinė vyriausybė (tikriau sakant, LDDP) stengiasi griežtai kontroliuoti šitos opinijos formavimą: televizijos direktoriaus S. Sondeckio 1993 m. gegužės 18 d. sakymas liudija, kad televizijos laidoms vesta politinė cenzūra. Nepaprastos padėties sakymo projekte numatyta: „Spaudos ir kitoms masinėms informacijos priemonėms preventyvinis arba jų veiklos laikinas nutraukimas arba uždraudimas“.

Subrendusi totalitarizmo sistemoje, LDDP bando primesti totalitaristinį galvojimą bei vieno lyderio diktatą ir kitoms kultūros sritims. Mokslo pasaulyje jau išstumiamas naujasis Juozapas Žiugžda, pasiūšovs vienas pats lemti vis mokslo politika (svarbiausia — finansavimą). Literatūros, dailės, muzikos šakose dar nematyti komanduojančių generolų (a la A. Fadejev). Manau, kad jie ir nepasirodys.

Mėno pasaulyje LDDP sumaniai skelbia depolitizacijos šūkius: padėkim šalin ideologijos ginklus, nelėskim politiką, kuri visados yra purvina, rėpinkim tik žmogaus

dorovingumu ir amžinuju grožiu. Po Seimo rinkimų iškelta televizijos laid depolitizacijos programa, visiškai panašiai garsi j Krav enkos program Gorba iovo eros pabaigoje. Panašios nuorodos pirštos ir Rašytoj s jungos laikraš iui „Literat ra ir menas“. Depolitizacijos programa atitinka k rybin s inteligentijos iliuzinius siekius atsistoti viršum partij , b ti neutraliems, kurti ne vienai valandai, o amžinybei. Depolitizacijos š kiais, atliepian iais nat ral m s meno b - gim nuo agitacin s tarnybos, LDDP pavyko neutralizuoti didel k rybin s inteligentijos dal lemtingame kovos d l valdžios etape ai net susilaukti jos paramos (sp ju, kad 3/5 Rašytoj s jungos nari balsavo už LDDP). Nei dabartiniam menui, nei dabartinei visuomenei neberekalingi eiliuoti politiniai š - kiai. Bet pa iam menininkui vis d l - to reikalingas tvirtas apsisprendimas, kad Lietuvos nepriklausomyb yra galutinis istorijos pos kis. Reikalingas jutimas, kad Kremlius vis dar gr smingai alsuoja pakauš (autonomijos k rimas Estijoje, karinis perversmas Azerbaidžane), reikalinga aiški vidin nuostata, kad socializmo restauracijai Lietuvoje privaloma priešintis iš paskutini j .

Kartu su kult ros depolitizacijos

š kiais peršama kult ros žmon ms paklusnumo esamai valdžiai nuostata. Pasipriešinimo, protesto, opozicijos tradicija, gyvybiškai b - tina kult rai, vis labiau užtušojama, o iškeliami susitaikymo su valdžia, konformistinis laikysenos pavyzdžiai kaip ideal s lietuvi kult ros modeliai (tai ypa tendencingai buvo akcentuojama šventiant V. Mykolai io-Putino šimtmet). Inteligentija turinti ne reikalauti, o prašyti, ir tada bus išklaudyta. Kai po prezidento rinkimų spaudoje ir Seimo LDDP frakcijoje prasid jo ataka prieš švietimo reform , žymi kult rinink delegacija tur jo eiti pas A. Brazausk ir nuolankiai prašyti — nestabdyti šios reformos. Toks leidimas buvo maloningai duotas, ir LDDP aktyvist niršis atl go. Taigi, inteligentija v l pastatyta žeminan i pad t , kurioje ji egzistavo 50 met , — ji nuolankumu ir moraliniais kompromisais privalo gelb ti tai, kas, regis, dar galima išgelb ti...

Demokratin s valstyb s pagrindas — pliuralistin visuomen . Tokie valstyb je kult ra — tai skirting m stymo klod , visuomenini situacij , individuali poži ri dialogas. Demokratin je valstyb je ne manoma nuslopinti šito daugialbalsio dialogo.

BANGOS, BANGEL S KULT ROS PAKRANTES

VYTAUTAS VOLERTAS

Be pranaš ir sakym

Baigiasi penkios dešimtys met nuo didžio lietuvi veržimosi iš savo krašto 1944 metais. Verž si tod l, kad tam kraštui ir jo žmon ms šie besitraukt asmenys buvo siek gerov s. Už tai iš komunizmo susilauk gr sm s

laisvei ir gyvybei.

Gr sm buvo kolo-
sali, k liudija nesuskaičiuojami,

plat s kapinynai,
išm tyti po buvu-
si Soviet S jun-

g Šis nelemtas jubiliejus, galimas dalykas, žymi ir art jan i išeivijos gaivalingumo pabaig , nes t išeivi- j yra užklup s nepaprastai komplikuotas laikotarpis. Dar kelerius metus Lietuva ir išeivija klaidžios tarsi dykumoje. Moz s, jau ian io keli arba besitikin io Apvaizdos nurodym , turb t neatsiras. Ir kr - mas niekur nesuliepsnos. Ir nepasirodys lenta su sakymais, kaip reik ia lietuvi tautai gyventi. Esame sumaišyti ir patys susimaiš , šioje pasimetimo dykumoje kol kas ne pastebime joki artim oazi . Išei

vijos atgimimui beveik neturime vil- ties. Nors viltyje visada randame daug džiaugsmo, bet tasai džiaugs- mas dažnai uždengia tikrov . Tautai ištikim ir idealist b gli era baigiasi. Prasideda išeivijos perio- das, kuriame bl s entuziazmas, o darbšt s, energingi, k rybingi ir

garbingi žmon s palengva taps eili- niais svetim krašt t gyventojais. Nei jie Lietuvai, nei Lietuva jiems daug žvilgsni neskirs. Gal išlikis tik labai maži b reliai

Kai kurie kult riniai
bruzd jimai išeivijoje
ir
Lietuvi Fronto
bi iuliai

krištolini asmenybi , idealizmo li- goni , ieškan i lietuviškai gyvybei medikament . Ta iau abejotina, ar k stebuklingo suras, ar j atradi- mais Lietuva pasinaudos.

Šioje nelengvai suvokiamoje ir išeivijai nejaukioje aplinkoje pa- siži r kime praeit lyg pasiteisini- mo ieškodami. Š kart prab kime m s kult rines pastangas ir pasi- žvalgykime, kaip ir k krov me.

Paskaita, skaityta Lietuvišk studij sa-
vait je, Dainavoje.

Po diskusij ir v l diskusijos. Dr. K. Ambrazaitis, Vytautas Volertas ir dr. Adolfas Damušis. Nuotr. V. Mazelio.

Žvalgymasis artimos aplinkos

Kult ra visais laikais savyje tur jo ir turi nemažai tampos, nes j kau-
pia žmon s, kurie ir gimdo, ir žu-
do, š kauja ir kantriai tyli. Ir save
garbina... Sav s garbinimo aistra ne
vien nustumia iki vulgarumo. Ta-
iau ir k ryba gali b ti viena iš
sav s garbinimo išraišk . Ži r ki-
te, k moku! Klausykite, k žinau!
O k aš žinau, yra tiesa.

Mok jimas ir žinojimas yra labai
vair s. Šis vairumas reiškiasi opi-
nijomis, pasaul žvalgomis, parti-
jomis, skirtingomis filosofijomis. Ir
ne pasaul žvalga ar partija renkasi
žmones. Pats žmogus ieško sau ar-
timos aplinkos. Kas visko gyvenime
neken ia, kam negeras yra Dievas,

velnias, t vas, brolis, kaimynas,
kam visi batai spaudžia kojas, toks
saiki j draugijos neieško. Jis sku-
ba prie visk neigian i , žmoni
nem gstan i ir nelaiming keik -
n . Kas pajuokia aplink , svetim
ir artim žmog , ty iomis vaikšti-
n ja netoleruotinoje poelgi tvoros
pus je, toks su tolerantikais neben-
drauja. Žmogus žmoguje ieško sau
pasiteisinimo ir j randa tik panašia-
me save.

Skirtingi individai ir kult roje
žvalgosi sav spalv , o prie kul-
t ros darb prisided j permirko
savomis nuotaikomis. Tod l kiek-
vienoje k rybos srityje turime labai
pla ius spektrus, nes tai vairi
žmoni našai. Per jimai iš spalvos

spalv kartais b na šveln s, kar-
tais konfliktiniai.

Paskutinis penki dešimtme i
laikotarpis lietuvi išeivijoje taip pat
neišsivert be si lelio, k ryb ir jos
mintis skyrusio bent dvi puses.
Tas si lelis — ne šiurkšti virv ! —
buvo gaubiamas džentelmeniškios
pakantos.

Politik ir poet laikotarpis

Pasibaigus karui ir susik rus DP
stovykloms Vokietijoje, jau 1945
metais prad jo rodytis viešesni kul-
t rinio gyvenimo ženklai lietuvi
tarpe. Pavojai gyvybei buvo pra j ,
duonai dirbti nereik jo, nes darbui
nebuvo galimybi ir jokio tikslo.
Mažus, gtel jusius ir pagyvenu-
sius nuo bado gyn tarptautini
organizacij maisto davin liai. Liko
tik s din ti, akimis vedžioti praei-
vius, kiek papolitikuoti, kiek apkal-
bin ti ir laukti kažkokio stebuklo.
Ta iau kai kurie atsiskyr liai slam-
pin jo pasieniais ir k r eil raš ius.
Atsirado didel gausa poet , nes
poezijai nereik jo daug popieriaus,
rašymui stalelio, o kv pimas — t -
vyn s ilgesys — smaug ne tik poe-
tus, bet ir spekuliantus. Apie
prarastus namus neiliavo tik nege-
ros s žin s ir joki nam niekados
netur j tipai.

Stovykllose m rodytis biulete-
niai, žiniaraš iai, net laikrašt liai,
skirti vidaus reikalams, nes tarp-
stovyklinis ryšys kol kas neegzista-
vo. Neveik paštas, nebuvo kitoki
spaudos plitimui tinkam keli .
Grobst me primityviausius spau-
dos darbus, labai dažnai net be

lietuvišk ženkl . Bet jau rudeniop
m plisti gausi vairi vard perio-
din spauda, nes sunaikinta poka-
rio Vokietija prad jo alsuoti, at-
sirado šioks toks tarpmiestinis susi-
siekimas. Iš Augsburgio atkeliadau-
vo Žiburiai, gim 1945.10.05. Tai
savaitraštis, greitai patrauk s gaus
skaitytoj . Sant rus, visiems atida-
r s, gausiai iliustruotas. Žiburiai su-
b r daug ir vairi sri i talkinin-
k . Jie reprezentavo krikš ioniš-
kas-katalikiškas nuotaikas, nors
bendradarbi tarpe buvo vairi pa-
ži r asmen . (Leido ir redagavo J.
Vaidelys ir J. Vit nas.) Skaitytoj ir
bendradarbi gaus l m rimtas re-
dakcijos požir is kasdienos vy-
kius ir vis tuolaikinio gyvenimo
aplink .

Nuo 1946.02.19 iš Memmingeno
sklido Mintis, leidžiama ir redaguo-
jama liberališkesni tautinink
(red. ir leid jas J. Vasaitis), v liau
gerokai kair nusiži r jusi. Min-
tis buvo karštesn , staigesn ir dau-
giau linkusi gin us.

Mano manymu, šie du laikraš iai,
nors leid jai ir redaktoriai gal
neplanavo, m poliarizuoti lietu-
vi DP kult rin gyvenim . Tai bu-
vo turb t pradžia ilgo proceso, ku-
ris šiandien, po keli dešimtme i ,
yra sustoj s ties „katalikais” ir
„akiratininkais”. Apie šiuos du
sparnus balansuojasi visi kult riniai
spie iai. Tod l iš didel s periodin s
spaudos, DP stovykl metu jusios,
ir teminiu tik šiuos du vardus. Pir-
moji visuomen s grup šiandien at-
stovauja dešin s ir vidurio nuotai-
kas, antroji yra panaši amerikie-

ius liberalus, nesipriešinan ius marksizmo koketavimui.

Tai didok prieštaravim chemija. Ta iau pabr žtina, kad tarp „katalik“ ir „akiratinink“, pagal subrendusios visuomen s tradicijas, karšto karo ir mirtin aukn ra. B t galima tarti, kad egzistuojanti tampa žada art ti prie taikos, kurios laim jimai visada pralenkia karo laim jimus. Taikingo darbo pavyzdžiu yra Lietuvi enciklopedija, beveik stebuklas, kurios redakcijoje dirbo, bendravo ir bendradarbiavo, leid jui Juozui Kapo iui administruojant, vairi nusiteikim ir charakteri žmon s.

Gr žkime v l DP stovykl gyvenim, politik ir poet laikus. Prieš jauniausius literatus tada nelauktai iškilo reakcija, kuri b t galima pavadinti „profesional siena“. Lietuvoje pripažinti k r jai reišk nepasitenkinim, kad poeto, rašytojo ir panaš s epitetai buvo lipdomi prie anks iau negird t pavardži. m ryšk ti nepasitenkinimas „grafomanais“, paliet s ir vien kit žinom pavard, bet ypa nug s din s k rybiškai paj gius jaunuolius, bijan ius pašaipos. Subruzdimas prieš ner pestingum k ryboje susikoncentravo nelauktoje vietoje.

Nuertingene, Vokietijoje, 1946 metais liepos m nes pasirod pirmasis Tremtini mokyklos žurnalo numeris, redaguojamas dr suolio Anatolijaus Kairio, mokytojo, buvusio progimnazijos direktoriaus, šio žurnalo pla iame knyg apžvalgos ir recenzij skyriuje b davo

nuodugnai aptariami nauji leidiniai. Kadangi spausdinimas, gavus leidim popieriui, tada mažai kainavo, spausdino visi ir visk. Tremtini mokykloje recenzijos, slapyvardžiais pasirašytos, vartojo griežtok kalb, ypa poezij aptariant. Papyko ne vienas poetas. Gerai žinoma, kad už slapyvardži t nojo dešinieji kult rininkai, tačiau t slapyvardži redaktorius niekam neatideng. Bet galima pamin ti svarbiausius žurnalo bendradarbius: dr. A. Maceina, dr. A. Ramnas, P. Maldeikis, dr. Z. Danilevius, dr. J. Girnius, dr. A. Damušis, dr. A. Šešplaukis, St. Barzdukas, dr. Z. Ivinskis, dr. J. Grinius, J. Andrius ir kiti. Taigi ši bendradarbi tarpe tur jo b ti sugėban i recenzuoti.

Tada savo krašt, artimuosius ir gal ateit praradusi žmoni, ypa jaunesni j k r j, tematikoje kaup si patriotizmas. Kritikai, aptardami silpnesnius darbus, primesdavo tem skurdum. sismaginta patriotizm k ryboje laikyti neigiamybe. D l to nuvertintas B. Brazdžionis, kiti žinomi poetai. (Aišku, šios pastangos B. Brazdžioniui nieko nepakenk.) ia ypa sismagino virš nes lipanti jaunesn karta, besijautusi Brazdžionio šeš lio užtemdyta. Buvo užpultas St. Santvaras d l jo „Laiv palaužtom bur m“.

Šis karštis privert k ryb kreipti daugiau d mesio — autoriai ir leid jai prad jo steb ti, k jau galima skelbti, kas dar reikalauja rimto darbo. Ta iau patriotizmas

išeivijos k ryboje iki šiandien n ra priimtinas atviromis širdimis. Kita pašaipai vertinim abejotina nauda — atbaidymas nuo k rybos vieno kito nemažai žad jusio talento, pvz., Pauliaus Stelingio.

Nors Tremtini mokykloje daugiausia bendradarbiavo katalikišk nuotaik žmon s, griežtai linijai pritar ir kairesnieji, ypa patriotizmo tem inkvizicijai. Internacionalistai, pasaulio visuomen laik aukš iau tautos ir gal net šeimos, neprieštaravo, kad kažkokiems r pintoj lio, rugi gub , senosios Lietuvos istorijos gerb jams truput pastukseno per galv . Ta iau tarp kairesni ir dešini j rimtas skyrimasis pasireišk po Vinco Ramono „Kryži " pasirodymo. Šis romanas turb t tikino, kad dar nebuvo pribrend s laikas kaimynui leisti skirtingiau galvoti. Nuomon s buvo laikomos visiems galiojan iomis taisykl mis, t.y., mano nuomon buvo privali ir kitiems.

Naujos šalys, sena tradicija

Išsikraus ius iš dykaduonišk DP stovykl normalesn gyvenim žad jusias šalis, kuriose reik jo ir inteligentišk ind plov j , ir dor staig šlavik , ir kantri plieno lydytoj , greitai pasireišk anks-tenis pom gis — sudrausminti nepriaugas ir nepaklusniuosius. Amerikoje (JAV) atgijo kieto k rybos vertinimo tradicija. Rodosi, 1956 m. iš Bostono atried jo manifestas, pasisak s prieš kult rin nuosmuk , ypa prieš kiekvieno pasireiškimo ištisai teigiamus vertinimus. Mani-

fest organizavo Juozas Girnius, skubiai rankioj s parašus po tuo žaujan iu dokumentu. Pasiraš apie 30 vairi sri i ir vairi pasau- l žvalg žinom ir vos girdim k - r j bei mokslo darbuotoj .

Manifesto neužteko. Tarsi savo žod antspauduodamas darbu, dr. J. Girnius prikalbino Lietuvi Enciklopedijos leid j J. Kapo i skirti premij literat rai. Tai buvo protestas prieš Lietuvi rašytoj draugij , kuri, es , t met sava premija atžym jo netinkam knyg . Taria- ma priežastis — Draugijos pirmi- ninkas buvo apdovanotos autor s vyras. Enciklopedijos leidykla Gir- niaus ir jo sudarytos komisijos tai- gojimu premij skyr Mariui Kati- liškiui už roman „Miškais ateina ruduo".

Manifestas ir skubiai atsiradusi premija sup t audrel . Ta iau k ryb imta žvelgti atsargiau. Ir šiandien niekas netvirtina, kad manifestas buv s žalingas, ta iau yra manan i , kad jo gal nereik j . Kaip tik tuo metu, JAV atsik lus naujiems žmon ms, lietuvi kult - rinis gyvenimas spar iau kil s. O manifesto griežtas kult ros darbuo- toj ir k r j skirstymas „profe- sionalus" ir beveik nusikalt lius gal suard s dam . Nors talentai negali tyl ti, bet j tarpe yra ir toki , ku- riems pabarbenimas mietu galv iškrato sugeb jimus.

Pasikeit s rezistencijos pob dis

Dalis Tremtini mokyklos bendra- darbi ir po kult rin nuosmuk smerkian iu manifestu pasira-

šiuo metu yra rišasi su Lietuvi Aktyvist Frontu (LAF), viliu su Lietuvi Frontu (LF), o po emigracijos iš Vokietijos laikosi su Lietuvi Fronto Biuliais (LFB), kuriuos subūrė ankstesni LF nariai. (Šis sąjūdis, LFB, prastiniai yra vadinamas „frontininkais“, o tame varde galima nugirsti ir pagarbos, ir pagiežos, ir pajuokos; priklauso nuo skirtingai vertinam darbų, pastangų ir poelgių). Tai žmonės, vis laiką būvę aktyvūs rezistencijose prieš Lietuvos okupaciją. Po Juozo Lukšos-Daumanto ir Julijono Butno tragiškos mirties, bet reikšmingas aukas, su kuriomis LFB aktyviai siejosi, sitikinta, kad Vakarai komunizmo smurtui pagaliau gdingai davė keli ir fizinis pasipriešinimas gal kuriam laikui, gal visados tapo betikslis. Tada kultūrinis poligonas persikėlė dar daugiau energijos. Rezistencija pakeitė savo rūbą, bet liko jau iama ir pastebima visuose LFB darbuose.

Prie LFB leidžiamo laisvo žurnalo buvo steigtas Laisvo Fondas lietuviškai kultūrai ugdyti. Jo pajamas sudarė LFB aukos, gal kiek prisidedant ir su „frontininkais“ nesibijaujantiems asmenims, bet vertinusiems šio fondo tikslą. Laisvo Fondas iki šiol išleido apie 30 knygų, kurių dauguma svarsto tautos aukų prasmę ir tautinį ištvėrimą. (Pvz., „Lietuva sovietų okupacijoje“, „Partizanai“, „Tauta ir tautinis ištikimybė“, „Vieni vieni“ ir pan.) Viena atbundant nepriklausomai mūsų valstybei, šis fondas Lietuvoje sukūrė savo filialą, kurio tikslai

taurinti linkti pilnutinis demokratiškos studijos ir knygos leidybos pusė. Pastarąją kryptimi jau kiek nukeliauta: naujai ar pakartotinai Lietuvoje paskelbtos šešios knygos.

Lietuvon tiesiamas dar vienas kelias: keliolika LFB biulių su Mykolu Morkūnu, ikagoje išgarsėjusi spaustuvininku, sudarė akcinę bendrovę ir Kauną perkėlė dalį jos spausdinimo mašinų. Planuojama šiuo mėnesiu išauginti vertingą spaudo centrą, nepanašų Lietuvoje dar iki šiandien besišlaistančiam komunistini nuotaikoms.

Jeigu norėtume paliesti individualius LFB biulius darbus, tektų ruošti ilgą sąrašą, neturint nuovokos kurį pradėti ir baigti. Kaip išvardinti, pvz., Antano Maceinos, Jono Griniaus, Juozo Girmiaus, Stasio Ylos, Juozo Brazaičio, Zenono Ivinskio, Stasio Barzduko, Vytauto Vaitiekėno, Antano Klimo, Vytauto Vardžio, Adolfo Damušio, Bernardo Brazdžionio, Kazio Bradno, Pauliaus Jurkaus, Leonardo Žitkevičiaus, Alisteros, Julijos Švabaitės, eslovo Grincevičiaus, Aloyzo Barono, Anatolijaus Kairio, Antano Musteikio, Alfonso Šešplaukio ir daugelio kitų našus? O kur kultūros dirvos paruošimo rūpesiai? Damušio šeima ir kun. Viktoras Dabušis negailo šimto prakaito „Dainavos“ stovyklos kūrime ir jos tvirtinimui. Antano Razmos kantarybė ir užsispyrimas, metant pirmą Lietuvių Fondo mintį ir viliu vystant su talka eilę kitų nusiteikimų inteligentų, turi retai panašius pavyzdžius. Neminime sričių, kurios

mažiau liejasi su raštu (pvz., specialistai medicinoje ir inžinerijoje kaip architektas E. Arbas), kad nesudarytume enciklopedinio vaizdo. Individualūs LFB našai XX a. antros pusės lietuvių kultūrai yra masyvūs. Be jų likt tik neišpildyti ir mai. Šios sąjūdžio asmenų pašventimas pažangai, tiesai ir šviesai, jų požiūris žmogaus paskirtį dirsi neaugino. Atnešę neginytinai švartderli .

Periodika

Keitimasis mintimis, žinių plitimas apie laimėjimus ir nesėkmes, vieši pritarimai arba suabejojimai kokio nors žygio verte skatina žmonių nesnuriuoti ir kažko ieškoti. Susižinojimas yra svarbus kelias pažangon, o periodinė spauda — viena iš kelionų priemonių. Sakoma, kad prezidentas valstybę tvarko tik kelerius metus, žurnalizmas joje viešpatauja visada.

Periodika buvo ir liko labai svarbi kiekvienos išėivijos gyvenime. Ji suriša išsibarsčiusias vienos tautos žmones, naikina vienišumo jausmą, drsina nepasiduoti aplinkos poveikiams. Todėl darbas išėivi periodikoje, labai mažai arba visiškai neatlyginamas, yra svarbi auka.

Amerikos lietuvių tarpe buvusi gausi laikraščių vertė stipriai pakėlė naują imigraciją po Antropas pasaulinio karo. Kun. Pranas Garšva, Aloyzas Baronas, eslovas Grincevičius, jau tenai rad J. Prunskis ir L. Šimutis, sįjungę Draugo redakciją ir ilgą laiką buvo šio laikraščio pagrindiniais šūlais.

(Dabar ten šeimininkauja Danutė Bindokienė.) Kazys Bradėnas per kelis dešimtmečius Draugo kultūriname priede, jį redaguodamas, atkakliai gynė kėrybos vertę ir pabardavo tuos, kurie kėrybos vertinimuose nužemindavo reikalavimus. Juozas Brazaitis su kun. Viktoru Dabušiu stengėsi Darbininko nauđai, o vėliau, šė sunkėr pestėrdavė t. v. Kornelijui Buėmiui, Pauliui Jurkui, Leonardui Žitkeviėiui. Juozas Girnius ir t. v. Leonardas Andriekus Aiduose davė pavyzdį, kaip suprantama kalba ir domiomis temomis galima prabilėti apie kultūrą ir visuomeninį gyvenimą. LFB nuosavas laisvų žurnalas, turėjęs daug redaktorių, o paskutiniuosius kelerius metus rėpestingai redaguojamas Juozo Baužio, politiniams ir visuomeniniams gyvenimui skiriamas rimtas dėmesys ir neeksperimentuojama nei su marksizmu, nei su kitokiomis radikalėmis šiais laikais peršamomis mintimis. Šis žurnalas gina demokratines žmogaus teises nuo jas varžančių arba iškraipiančių. Bronius Nainys daug metų velka Pasaulio lietuvių beveik baudžiamą panašų jungė. Ateities žurnalo redagavime pynėsi labai daug biėuliškėrankė. Balys Raugas kelerius metus redagavo Karė.

Su krikėioniškos krypties ir bendrinio pobėdžio minėtu laikraščiu bei žurnalo redagavimu rėšėsi ir besirėišė žmonėsu yra iš vadinamo „frontininkė" bėrio. Tai iau periodinė spauda iš redaktorių mažiau reikalauja dinamiškumo ir visėškai užtemdo jėpa i bėdo bruo-

žus. Spalv spaudai duoda aktyvieji žurnalistai, o redaktoriaus sosto ir garb s jie alergiškai bijo, nors ne visada — ypa iševijoje — išvengia. Vladas B t nas, tarp ikagos lietuvi surad s du horizontus ir juos apšviet s vaivorykšt s vairumu, yra teigiamai neramaus žurnalisto tipas. Darbštus, akylus ir neatlaidus Juozas Kojelis (yra buv s laisv redaktorius) greitai pastebi problemas, m s aplinkoje bandan ias sukti lizdus, ir jas atidengia viešumai. Vacys Roci nas (yra buv s Augsburgu Žiburi redakcijos narys) ramiai seka artimesn ir tolimesn aplink , ištiusus dešimtmečius savo sp džiais apie j dalindamasis su skaitytojais. Lietuvos okupacijos skriaudas m s ir angl spaudoje, pats d l t skriaud giliai pergyvendamas, gvildendavo Leonardas Valiukas. Akademinio žurnalo angl kalba Litanus vienas iš pradinink ir redaktori buvo Vytautas Vygantas, o šio svarbaus leidinio atskirus numerius iki dabar redaguoja Antanas Klimas. Iševijos lietuvi gydytoj žurnal Medicin kur laik redaguoja dr. Vaclovas Šaulys.

Kas yra, ne kas atrodo es

Tiksliai nustatyti daikt bei darb vert gali tik didel dovan tur talentai ir ypa tada, kai jiems

pagalb ateina laikas. Vert yra tai, kas yra, o ne tai, kas atrodo es . Nors sakoma, kad sav s nevertinan io asmens ir kiti nemato, ta iau išsireiškimai „mes — kult rininkai“, „mes — intelektualai“ yra tušti, bereikšmiai, jei tie „kult rininkai“ ir „intelektualai“ mažai k parodo. Vertinimas turi prasm tik tada, kai yra matoma ir žinoma, kas vertinama. Štai kod l bandoma kai k priminti iš LFB darb kult ros srityje, ne kokius stebuklus ar stebukladarius išvardinant, bet tik pastangas išryškinant. Kult ros s voka apima vis gyvenim , tad ir susipažinimas su geros valios siekiais, darbais bei vaisiais taip pat yra kult ros dalis.

ia pamin ti tik tie LFB k rybiniai bandymai ir laim jimai, kurie rišasi su raštu. Neliesti liko dail , liaudies menas, šokis, muzika. Visose srityse daug lemia paskata, aplinkos sudarymas ir finansin pagalba. Ragintojai, skatintojai, r m jai, visi „užscenio“ darbuotojai yra mažiausiai regimi, nors be j stigt darbams platformos. LFB turi dr. Juoz Kazick , dr. Petr Kisielis , dr. Kaz Ambrazait , dr. Zigm Brink , dr. Rož Šomkait ir daugyb kit asmen , kult rinio darbo pastangose vienaip ar antraip, daugiau ar mažiau dalyvaujan i . Daugelio pagalba yra didel pagalba.

Alina Grinienė, studijų savaitės rengėja Europoje, apdovanota gili puokšte. Nuotr. A. Stepaičio.

„STUDIJŲ SAVAITĖS iššauk patys gyvenimas, bent, reikalingas susitikti, biuliška dvasia pabendrauti, bendrai pamstyti, išsinerti iš prakaituota kasdienybė ir atsigaivinti lietuviškosios kultūros vandenyse. Lygiai gyvenimiška yra ir pati savaitės programa. Su paskaitininkais mes išgyvename simevairius klausimus, liečiančius mūsų tautos praeityje sukauptą patirtį, dabartinę padėtį pavergtoje taryje, tremtyje, neužmiršdami mesti žvilgsnį tarptautiniais politikos ir bendrai žmogiškosios dvasios akiratyje... Kultūra pilna to žodžio prasme yra žmogiškosios būties žymė. Kol mes kuriame, mes esame. Tada pat reikia pasakyti apie visą tautą. Kol lietuviškoji kultūra nepalies, tol niekas neišbrauks lietuvių tautos iš gyvųjų tarpų...“

Taip 1956 m. kalbėjo dr. Kajetonas Šteginas, atidarydamas 3-įjį studijų savaitės Neckarsteinache. Jo žodžiai aiškiai nurodė savo tremties prasiminimo kryptį ir kelią, kuriuo ji ir dabar tebeina lietuvių tautos diaspora pasaulyje.

Šiomet, rugpjūčio 1-8 d. Augsburgėje, Vokietijoje, vyko jau 40-toji Lietuviškųjų studijų savaitė Europoje. Su paskaitomis jį dalyvavo: Vincas Bartusevičius, Alfredas Bumbliauskas, Kajetonas Šteginas, Vaidotas Daunys, Jonas Jraitis, Darius Kuolys, Vincas Natkevičius, Saulius Pečiulis, Tomas Sodeika, Algirdas Štepaitis, Vidmantas Valiušaitis. Moderatoriai ir programos vedėjai — K. Šteginas, S. Girnius. V. Natkevičius. Tradiciniame Taryje valandėlės programoje kalbėjo prof. Vytautas Landsbergis ir pianinu atliko M. K. Iurlionio kūriniai. Buvo paminėtas 100-asis Putino gimtadienis, prisiminti prof. A. Maceina, prof. Z. Ivinskis, dr. J. Grinys, suruoštas koncertas. Savaitės rengimas nuolatini tokiais savaitės širdis Alina Grinienė ir R. Hermanas.

Savaitės dalyvavo vokiečių prof. dr. Alfred Bammesberger, gerai mokantis lietuvių kalbą ir nuoširdžiai besidomintis lietuviškosios veiklos gyvenimu, aprašė savo spaudžius ir pastabas vokiečių spaudoje („Deutsche Tagespost“ ir „Katholische Sonntags Zeitung“). Jis pabrėžė, jog šios kaip ir vis ankstyvesnės savaitės pagrindinis akcentas buvo skirtas kultūrinio gyvenimo aprašymams. Panašiai apie šią savaitę prof. Bammesbergeras ir Draugo dienraštyje.

SOCIALIZMO LIEKANOS LIETUVOS ŽMONI SANTYKIUOSE

VINCAS BARTUSEVIČIUS

VADAS

Kada iš didesnės laiko perspektyvos istorikai ir sociologai nagrins ši paskutinią metų Lietuvos vykius, jie ras ir turės paaiškinti gana sudėtingus ir prieštarigus vyksmus. Mes šiandien galime pamatyti tik kai kuriuos jų konturus ir spilioti, kur tie vyksmai Lietuvoje nuves.

Tai, kas vyko Lietuvoje 1988-1991 metais, galima pavadinti revoliucija, taikia-dainuojančia revoliucija. Vienas iš pagrindinių jos tikslų — valstybės nepriklausomybė — buvo pasiektas. Imant šį vieną aspektą, galima teigti, jog šis politinio persilaužimo etapas yra užbaigtas, greičiausiai nepakeičiamai. Bet kalbant apie revoliuciją, reikia nepamiršti ir kitų sudarinių elementų: pakeitimą valdančio sluoksnio, sugriovimą seną ir tvirtinimą naują valdymo sąrangą ir pagaliau vis socialinės srities kaitą. Taigi permainas, kurios iš pagrindų keičia vis žmonių kasdieninį gyvenimą.

Taip žiūrėti, lietuviškoji revoliucija nereiškia visiškai žio su seną tvarka: pradžioje pasikeitė tik dalis aukštesnės pakopose esančio valdančio elito, o daugumoje valstybės staigų, ypač vietiniuose bei regionaliuose administracijose, visuotiniuose bei didžiosiose mokyklose, švietimo staigose liko tie, kurie ten sėdėjo ir sovietmečiu laikais. Taigi buvę santvarkai lojalūs, su ja susitaikę ir prie jos prisitaikę biurokratinio valdymo atstovai liko ir toliau nustatantys staigų dvasių, darbo stilių ir jų darbingumą. Ta prasme revoliucija Lietuvoje buvo tik dalinė, arba strigusi, neatbaigta revoliucija. Nes asmeniniai trūknumai dažniausiai reiškiama ir seną sąrangą bei senos tvarkos išlikimą, kadangi žmonės, priešingai programoms, sunkiai pasikeičia (Luhmann 1988). Po

(Paskaita, skaityta 40-je Europos lietuviškųjų studijų savaitėje, 1993.08.02, Augsburgėje)

VINCAS BARTUSEVI IUS, Šio straipsnio autorius, nuo 1944 metu gyvena Vokietijoje. 1959 baig s Vasario 16 gimnazija, studijavo sociologij , istorij ir psichologij Muencheno ir Tuebingeno universitetuose. Pastarajame si-gijo magistro laipsni. Aktyvus Vokietijos lietuvi visuomenin je veikloje: ateitininkuose, Lietuvi Bendruomen - je, mokytojavo Vasario 16 gimnazijoje. Vadovauja Lietuvi kult ros institutui. Domisi ir rašo lietuvi išeivijos bei Lietuvos gyvenimo klausimais.

rinkim atstatyta buvusi pad ties, nors dalis „nauj " žmoni buvo palikta savose vietose.

Visuomen s buit , t.y. žmoni tarpusavio santykius bei daikt , tenkinan i jos materialinius bei dvasinius reikmenis, naudojimo b dus, lemia esama kin bei politin valstyb s santvarka. Ta iau tam tikroje epochoje susiklos iusios ir išaugusios normatyvin s nuostatos bei jas atitinkan ios laikysenos ir elgesio schemas lieka veiksmingos ir sužlugus jas sukarusiom s lygoms. Nes pastarosios kei iasi daug l iau.

Kalb ti apie socializmo liekanas ir yra klausti, kas tie sovietme iu pasisavinti specifiniai elgesio b dai, kurie išaugo ir buvo prasmingi bei reikalingi sovietin je sistemoje, kurie lieka veiksmingi ir bandant pakeisti vis juos išauginusi kin bei politin santvark , nors jie neatitinka nau-jos pad ties reikalavim . J atskleidimas gali pad ti geriau suprasti kai kuriuos vyksmus Lietuvoje, gali pad ti atsakyti ir klausim , ar kartais nekinta tik išorinis fasado pavidalas, tuo tarpu visa kaitos raida ir jos vidaus logika išlieka perd m socialistiška.

Kas gi tad tos vadinamos socializmo liekanos gal t b ti? Pavyzdži spaudoje apstu, o ir kiekvienas apsilank s Lietuvoje ar joje gyvenantis mano su jomis susitink s. Vienam tai ilgos eil s ir kyšininkavimas prie Lazdij muitin s, kitam nemandagus pardav jos elgesys, tre iam grubus tarnautojos atsakymas telefonu iš ambasados, ketvirtam duoto žodžio nesilaikymas ir t.t. Aplamai manoma, kad socializme išaugo galvojimo ir elgesio b dai, kurie siejasi su nesavarankiškumu, neatsakingumu, pasyvumu, naujovi , rizikos nem gimu, laiko nevertinimu, vogimu, kyšininkavimu, politine apatija... Užsienie iai socializmo liekana laiko visus jiems ne prastus, nepatinkan ius ir tuo juos erzinan ius reiškinius.

Toks grynai subjektyvus apibr žimas m s patenkinti negali. Laiky-senos ir elgesio b dai savaime dažniausiai n ra nei geri, nei blogi. Jie tokiais pasidaro, kai mes juos vertiname tam tikr tiksl atžvilgiu, ar tam

tikr vertybi Šviesoje. Problemos iškyla ypa l žio laikais, kada, pasi-
keitus s lygoms, kai kurios prastos laikysenos ir prasti g džiai pasidaro
kontraproduktyv s. Jie gali net trukdyti norimo tolimesnio naujo vykimo
eig . Taip pat reik t kiekvien konkret atvej patikrinti, ar jis tikrai
socializmo liekana, o gal tai tik jo konservuota ir pastiprinta specifiskai
lietuviška ypatyb , kuri susiklost kur kas anks iau (plg. pvz. Stoškus 1989).

Deja, apie lietuviškos visuomen s pad t tokios r šies empirini
tyrim beveik n ra (plg. nauj bandym Astra 1993). Paskutiniu metu vie-
šas diskusijas sijung daugumoje filosofai, rašytojai ir menininkai (plg.
Donskis, Katkus, Pajaujįs, Zapkus, Stoškus, Valantiejus, Venskevi ius ir kt.).
Yra domi pasteb jim , bet jie lieka daugiau spekuliatyvi išvedžiojim
plotm je.

Modern s visuomen s mokslai vairiais naujais metodiniais pri jimais
gali atskleisti visuomen s nusistatymus, jos veiksm prielaidas ir pasek-
mes (plg. Hradil 1992). Prasminga b t naudoti mentaliteto kategorij ,
išvystyt vokie i sociologo Theodor Geiger (1932), kuri jis suprato kaip
žmoni ar žmoni grupi nereflektuot dvasin dispozicij , susiklos iusi
socialin je gyvenimo aplinkoje ir ten išgyventoje patirtyje (plg. Woderich
1992). Šio metodo teigiama žym b t ir ta, kad j iš esm s naudoja ir
pranc z kasdienin s (socialin s) istorijos atstovai (Mandron 1971). Galimi
ir kiti prieigos b dai, kaip tai per politin s kult ros (plg. Vardys 1993,
Šmulkštys 1993) ar modernizacijos (plg. Lepšius 1990, liet. ypa Kavolis)
kategorijas.

Kadangi toki Lietuvos visuomen s tyrim n ra, bandysiu nubr žti
bendresnius r mus, pasiremdamas aplamai realiai egzistavusi socialis-
tini krašt duomenimis. Konkretius Lietuvos gyvenimo pavyzdžius,
manau, kiekvienas gal s pats nesunkiai pritaikyti. Bet pradžioje maža
nuokrypa: klausimas, kur eina Lietuva?

KUR EINA LIETUVA?

Jeigu Lietuva savo vieninga ir kryptinga iš apa ios jusia revoliucija
pasiek trokštamus politinius tikslus — valstyb s nepriklausomyb , tai
d l to, kad kalbant su Algimantu Valantiejumi: „Prie šio gilaus socialinio
šaltinio ištak stov jo žmon s, reišk ne tik kolektyvines (tautos), bet ir
individo laisv s id jas, tvirtai gyn individualios autonomijos visose
žmogaus gyvenimo sferose, politin s pareigos ir moralin s atsakomyb s
idealus" (Valantiejus 1993).

Laim jimas pasiektas per tautin s ideologijos išk lim , masi soli-
darumo suorganizavim , aplamai per daugiau konservatyvi , tradicini ,
etnocentrin vertybi pabr žim . Jeigu tokia laikysena tuo metu buvo
gal vienintel teisinga, uždeganti žmones, tai reik t sutikti su pasteb -
jimu, kad vien etnocentrin orientacija ir inovacij baim trukd (ir trukd

do) kurti kitus, moderniai visuomenei nemažiau reikšmingus kaip nepriklausoma valstybė, institutus. Neginytina, kad „modernios socialinės tvarkos kimas akivaizdžiai užstrigo, nepavyko sukurti naujos mstymo sistemos funkcionaliai atitinkančios struktūrines formas, atvirą pokyčiams ir permainoms“ (t.p).

Akivaizdu, kad Lietuvai trūksta modernios, atviros, ateit orientuotos valstybės koncepcijos. Pilnumo dėlei reikia pasakyti, kad šita pastaba tinka visai išsivadavusiai Rytų Europai. Visur pasigendama naujų, ateit rodančių idėjų. Rytų Europos persilaužimas nebuvo, kaip kad ankstesni revoliucijų metu, lydimas naujos, geresnės visuomenės vizijos, nors jo priekyje stovėjo intelektualai (plg. Habermas 1990).

Kur tad eina Lietuva? Turbūt dažniausiai anksčiau, bet ir dabar girinama formulė yra: „Lietuva grįžta Europai“. Bet kokią reikią „grįžti Europai“, geografiškai esant pačiame Europos centre? Daugiausiai vartojamos šios vokos yra demokratija, teisinės valstybės, pliuralistinė politinė santvarka, rinkos ekonomika. Taigi „grįžimo Europai“ tikslas išreiškia Lietuvos norą būti tokia, kokios yra Vakarų Europos demokratinės valstybės ir visuomenės. Toks noras savo esmėn yra grynai restauratyvus: atstatyti buržuazinę santvarką, kuri 1940 metais buvo panaikinta. Norima pasivyti toliau išsivysčiusias visuomenes, taigi tam tikra prasme nepamesti ryšio su visu modernizacijos procesu. Vartojamos šios vokos praktiškai tačiau yra labai bendros ir neapibrėžtos, skamba tarsi socializmo laikais (Kurkime komunizm! Vykdykime penkmečio plan!). Susidaro spūdis, kad jos dažnai ir įskelbiamos ne visai aiškios, ypač padariniai. Mįglotoms vokoms pagrindinė manoma formuluoti nei analitiškai palyginamą, nei praktiškai politinį uždavinį.

Panašiai neaiškios ir mįglotos yra ir politiniai partijų programos. Jie taip pat vyrauja gana bendri tikslai — socialinis teisingumas, demokratija, teisinės valstybės, bendra gerovė. Šios lėmimo sistemos transformacijos keliai yra daugiau bendri konceptai, mažiau konkretūs, praktiški žingsniai. Partijos taip pat neatstovauja aiškioms socialinėms kategorijoms ir interesams. Daug kas sumišęs, vyriausybės koalicijos keičia savo partijų bazę, partijos ir atskiri politikai savo vietą politikos spektre. Susidaro spūdis, kad Lietuvos politinė orientacija ir praktinis jos išraiška yra artimesnė 19-tam, o ne 21-ajam amžiui.

Kad tai reikią, pavyzdžiui, bandyti orientuoti Lietuvai tokias gana konservatyvias kategorijas kaip šeima, darbas ir dora Europos kontekste?!

Be abejojimo, kad darbas ir profesija kartu su šeima sudarė dvipolį koordinatų sistemą, kurioje mūsų amžiuje vystėsi visas žmogaus gyvenimas. Tačiau apie šeštojo dešimtmečio vidurį prasidėjo socialinės kaitos šuolis, kurio liudytojais mes visi esame.

Pasiekta palyginti aukšta materialinė gerovė ir gerai išvystyta valstybės

socialinis apsaugos sistema asmenų palaisvino iš tradicinio priklausomumo klasms bei aprėpimo šeimose. Gyvenimo rizikos suindividualavo, tai reiškia, kiekvienas atskirai turi ir gali su jomis kautis. Šiandien žmonės kalba apie savą realizavimą, savo identiteto paieškimą, savo asmenini gali išvystymą. Taigi keliamos pareigos pirmiausia sau pačiam. Tai priešinga tradicinei etikai, kuri turėjo socialinį charakterį, kur atskiro žmogaus veiksmas turėjo būti suderinamas su visuma. Šis procesas jungia ir naują socialinį šeimose, darbe ir politikoje paieškimą. Kaip jie atrodys?

Ateityje šeima kaip tokia tikriausiai išliks, bet ji nebus vienintelis gyvenimo forma. Lygiateisiai šalia viena kitos stovės vaizdas gyvenimo ir gyvenimo pavidalai: viengungio, priešvedybinio ir vedybinio gyvenimo, gyvenimo grupinė bendruomenė (komunė), dvejų ir trejų skyrybos bus normalūs reiškinys. Taigi turime sugyvenimo formų daugialypiškumą. Ir kas nors bandyti atkurti šeimą savo penktojo dešimtmčio pavidalu, tam reikės gerokai atsukti modernizacijos laikrodį atgal.

Kaip šeima, taip ir profesija su darbu praranda savo žmogaus egzistencijai saugumą teikiant uždavimą. Masinis nedarbas vers kitaip organizuoti ir patį darbą. Turės keistis pastovūs visų gyvenimui besitariantis pilnos dienos darbo krūvis, vairios lankstios darbo organizacijos formos, dalinis darbas. Darbo ir gamybos procesas turės būti vis daugiau atribojamas nuo pastovaus laiko ir pastovios vietos.

Masinis nedarbas ir iš to išplaukianios naujos darbo organizacijos formos radikaliai keis ir ateities profesinio paruošimo kelius. Tas pats bendrojo ir profesinio lavinimosi mokyklas, aukštesnes ir aukštesias mokyklas. Nes koks gali būti tikslas vis daugiau ir ilgiau mokytis, jei viso mokslo gale stovi nedarbas (plg. Beck 1986).

Kalbėti apie darbą – atskira tema. Kiekvienam betgi matomi pokyčiai ir šioje srityje.

Tai ką mes šiandien matome Vakarų Europoje, yra išsivysčiusios pramoninės visuomenės sukurtas darbo ir sambivio formavimo procesas. Kaip kadaise iširo tradicinė agrarinė visuomenė, taip šiandien irsta pramoninė. Tai gilūs pokyčiai, egzistenciškai paliejančios ir pačius žmones.

Kur tad grįžta Lietuva? koki Europą? Matomai moderni Europą, tačiau Europą jau postmoderni.

Ne mano tema yra nagrinėti Vakarų visuomenės raidos kryptį, todėl tenka pasitenkinti tik šia trumpa nuoroda. Ji padaryta todėl,

— kad yra abejoni, ar Lietuvoje pakankamai pagalvojama, kaip tai reikšmingai grįžti Europą;

— kad nebūtų per anksti sunaikinti esami kaimai kurie ir popramoninėje

visuomen je pageidautini reiškiniai, kuriuos tekt kada nors su vargu atkurti (sakykim, darbas keliuose etatuose). Tokiose srityse iš ties b t galima Vakar valstybes pralenkti j nepasivijus;

— kad naujai diegiant švietimo ir mokymo sistem neb t vaikomasi koki nesuprast svetim modeli , bet išeinant iš savo visuomen s santvarkos ir pramatom ateities poreiki b t kuriama savita, paj gi spr sti iškilusias problemas.

M s svarstym kontekste kyla klausimas, kod l Lietuvoje kaip ir visoje išsilaisvinusioje Ryt Europoje n ra ateit rodan i valstyb s k rimo koncepcij ? Tam priežas i reik t ieškoti komunistiniame visuomen s vaizdyje. Realiai egzistuojan iame socializme komunistin s visuomen s vizija taip pat neperžengdavo, sakykim, laisv s, lygyb s, brolyb s, draugyst s š ki , t.y. bendrybi ribos. Socialistin s visuomen s legitimacija buvo vis pirma grindžiama kapitalistin s praeities neigimu, kartu nepateikiant pakankamai išskaidytos teigiamos ir konstruktyvios savo programos. Daugiau buvo pasakoma, kuo ši nauja visuomen negali b ti, negu kokia ji tur t b ti. Šituo pagrindu išsivyst ir kita kertin socialistini visuomeni integracijos priemon , b tent, priešo vaizdis, šis priešo vaizdis turi gilias šaknis visuomen s s mon je ir jo atsikratyti nepavyko iki šiol. Nuolatos buvo vedamas karas prieš kapitalistus ir j užma ias, prieš buržuazijos liekanas pa iame krašte. Liaudies prieš paieškos, j demaskavimas ir likvidavimas buvo vienas iš centrini valstyb s organ ir propagandos uždaviniai (plg. Stojanov 1991).

Taigi aktyvus neigimas, griovimas buvo vienas iš pagrindini socialistin s visuomen s tapatyb s žymi . Tod l ir šiandien taip sunkiai vystosi teigiama valstyb s k ryba, juo labiau, kad liko ne sisavinti demokratinio gyvenimo pagrindai, tod l t siasi ir prieš paieškos bei pastangos juos ,likviduoti'.

SOCIALIZMO LIEKANOS

Paži r kime, kaip b dingi socialistin s santvarkos integracijos mechanizmai atsiliep visuomeninius žmoni santykius. Šiame s ryšyje mums bus svarb s du pagrindiniai socializmo bruožai: gamybos veiksmi arba viso kio suvalstybinimas ir valstyb s privatizacija per partijos aparat .

Komunist partija savo vadovaujant vaidmen neband pagr sti ir teisinti kaip nors racionaliai, bet nuolatinu nurodymu savo revoliucin kilm . Žymus vokie i sociologas Max Weber šalia racionaliais tikslais ir tradicija pagr st teis t valdžios tip skyr ir charism , t.y. nepapras-tomis vadovo ypatyb mis grindžiam valdžios tip (Weber 1956, psl. 179). Komunistin valdžia kaip tik buvo grindžiama revoliucijos nepaprasta pad timi. Tokioje nepaprastoje pad tyje savo sprendimams ir veiksams

ne tik kad nereik jo jokio teisinio, racionalaus pagrindo, bet jo iš esmės negal jo bti. Sprendimai buvo daromi atsižvelgiant charismos gaubiam partijos interes . Likusios valstyb s statymdavyst s ir kontrol s institucijos pasidar partijos sprendim vykdytojos, taigi joms liko tik administracin funkcija. Ir taip, administracin biurokratija, viena vertus, kiekibiškai augo. Antra vertus, ji, pajungta vykdyti nepaprastus, t.y. grynai praktiškai pagr stus sprendimus, prarado savo antpartin dalykišk kompetencij ir praktiškai liko neapskai iuojamu valdžios instrumentu. Komunist partija, pasisavinusi valdžios monopol , per m ir valstyb s valdžios technikas bei staigas, kurios modernizacijos eigoje buvo išsivys iusios buržuazin se visuomen se, jas pajungdama visiškai savo dispozicijai. Institucij savikontrol e, kuri normaliai vyksta per pozityvi teise (statymus) ir vieš reikal sprendim (parlamentarizm), ji pakeit savo nepaprastumu, išimties pad ties vaizdžiu, kuris valstyb s galios veiksm kontrol e ir apskai iavim padar ne manomu. Tai ir buvo pirmasis valstyb s suprivatinimas, kur galima vadinti potitiniu suprivatinimu (plg. Srubar 1991).

Šis vyksmas negal jo nepaliesti ir žmoni visuomenini santyki . Kadangi partijos organai persmelk visas administracijos pakopas, tai j savos veiklos teisinimas (legitimacija) ypatinga, t.y. revoliucine prigimtimi, pasidar normaliu, kasdieniniu reiškiniu. Tuomi visas administracinio aparato veikimas ir to veikimo principai pasidar neapskai iuojami, neap iuopiami, pagal reikal kintantys ir normaliam pilie iui nesuprantami. Jis negal jo iš anksto pramatyti, kaip vienu ar kitu atveju valstyb s valdžios staigos elgsis. ia prasid jo antroji valstyb s privatizacijos pakopa, kuri b t galima pavadinti asmenine privatizacija ir kuri pasireišk korupcijos ir patronato pavidalais.

Kada negalima pramatyti ir apskai iuoti valstyb s staig sprendim , kadangi jos nesilaiko vienod , visiems privalom taisykli - statym , kada partijos interesai visuomet statomi aukš iau už teis s normas ir kada reliatyviai nelie iamas pasidaro partijos tarnautoj ar aplamai partijos nari asmuo, tada pasidaro galimas didelio masto valstyb s tarnautoj savivaliavimas. S d ti vietoje, kurioje daromi sprendimai, tur ti gali prašymus patenkinti ar juos atmesti, tur ti galimyb taigoti, ar valstyb s patarnavimai teiktini ar ne, sudaro kapital , kur galima s kmingai naudoti priva i ryši rinkoje, kurioje mainomos prek s ir paslaugos. Valstyb s privatizacija šioje pakopoje n ra vien nomenklat ros politin s galios piktnaudžiavimas stengiantis sigyti ir išsaugti savo privilegijas, bet ji tampa valstyb s tarnautoj kasdieninio elgesio sud tine dalimi (plg. Srubar 1991).

Pagrind ir palanki dirv tokiam valstyb s suprivatinimui per korupcij socializme sudar deficitinis kis, kuris klesti kaip tik suvalsty-

bintoje centrini plan vairuojamoje kio sistemoje. Šioji kio sistema ir yra antrasis socializmo tikrov s ūlas. Jo pagrindin žym yra stoka, nepriteklis, deficitas.

Visuotini tr kumai atsiranda d l žemo kio našumo, šis toks yra, kadangi yra tiesiog ne manoma vienu centriniu planu suderinti visus kio veiksmus, nepasinaudojant paklausos ir pasi los reguliuojamais mechanizmais. Ten, kur pirmoje eil je reikia išpildyti plano numatomas normas, kur pinigai nevidina beveik jokio vaidmens, kur moni deficitai išlyginami valstyb s priemokomis, ten išsivysto nuo paklausos nepriklausoma pasi los rinka (Komai 1980). Tokiame kyje pagrindin problema n ra gamintojo problema: „Kaip parduoti pagamint prek ?“, o pirk jo: „Kaip iš vis prieti prie preki ?“ Nuolatinis vartotoj r pestis, kaip susiorganizavus, kaip sukombinavus nusipirkti reikiam g rybi , yra b dinga, sistemai manentin , kasdieninio gyvenimo socializme laikysena. Nepakanka tur ti pinig , kad b t galima už prek sumok ti; daug svarbiau tur ti informacij , kur reikiam prek gal tum gauti nusipirkti. D l to vartotojai yra ver iami išvystyti priva i iniciatyv , užmegzti ir palaikyti santykius su asmenimis, kurie d ka savo užimam viet prieina prie reikiam preki . Taip išsivyst socialini santyki tinklai iš giminynt s, draugyst s, visuomenini kontakt ir pažin i sait . Tokiuose santykiuose besirealizuojan i kio veikl mes vadiname šėš line ekonomika.

Prie tokio apsir pinimo kio g ryb mis mechanizmo veiksmingumo prisid jo ir kiti socialistinio kio veiksniai. Kadangi gamyboje tik labai ribotai buvo galima vesti naujas technologijas, pagrindinis b das kelti gamyb buvo ekstensyvus darbo j gos naudojimas. To išdava buvo tiek darbo j gos perteklius mon se, tiek didel jos paklausa. Tod l kio vadovai neteko paveikios priemon s atleidimo grasinimu paspausti dirbaniuosius didinti savo darbo našum , nes šie lengvai gal davo susirasti darbo kitur. Per didelis darbo užimtumas leido dirbantiesiems taip pat be vargo apmokamu darbo laiku laisvai disponuoti, t.y. j naudoti savo privatiems tikslams.

Nepritekliaus kyje reik jo laikyti dideles preki atsargas sand liuose, kas labai palengvino socialistin s nuosavyb s reprivatizavim . Be to, pasl pta infliacija nenugriebdavo oficialia preki pasi la perkamosios galios, taip kad didel s pinig sumos gal davo tek ti priva i apsir pinimo tinkl kanalais. Tokie privat s tinklai ap m ne vien vartojimo preki srit , bet buvo veiksmingi ir žaliav , pufabrika i , atsargini dali ir kit preki pasikeitime tarp moni ir organizacij .

Šie nauji, savotiški ‚prekybos keliai‘, privat s preki perdalijimo ryši tinklai sudar b ding socialini santyki pavidal realiai egzistuojan iame socializme. Tie santykiai buvo palaikomi teis s kart suteiktos paslaugos atlyginim , t.y. suteikta paslauga ar dovana (net neprაšyta) savo ruožtu

grind teise, kad b t atsilyginama taip pat paslauga.

Kadangi santykiai buvo abipusiai, eiti priva ius apsir pinimo tinklus gal davo tik tie, kurie savo ruožtu patys gal jo pasi lyti preki ar patarnavim . Visuomen je, kurioje beveik nebuvo joki priva i preki ar patarnavim šaltini , toks prisijungimas visuomet reikšdavo preki nukreipim iš visuomeninio sektoriaus priva ius kanalus. Tie, kurie disponavo valstyb s gaminiais bei patarnavimais savo laiku buvo socialistin s sistemos privilegijuotieji, nesvarbu, kokias formalias kvalifikacijas arba koki prestižo viet jie tur jo.

Valstyb s ištekli konsumptyvus reprivatizavimas sudar vien iš pagrindini apsir pinimo kasdieniniais reikmenimis element . Tokios pla ios apimties reprivatizacija buvo manoma tik jungiant j ir valdžios bei administracijos aparat (stukt ras). Tokiu b du atsiv r pla ios durys patronato santyki galimybei. Nors pavieniui buvo bandoma su šiu reiškinu kovoti, aplamai kiekviena partijos vadovyb ji toleravo ir band panaudoti savo tikslams. Tiek partijos, tiek visuomen s toleruojamas valstyb s reprivatizavimas daugiausia visgi vyko už legalumo ir oficialios partijos linijos rib .

Priva i tinkl kanaluose prapuldavo nemaža dalis nacionalinio produkto be galimyb s, kad iš to kas nors gr žt valstyb s k . Šioji dalis b davo paprasčiausiai suvartojama, taip kad su laiku nyko ir socialistini krašt kio substancija. Matyti, kad socialistin santvarka asmens autonomij varž ne vien politikos ir ideologijos varžtais, bet ir priklausomybe nuo priva i apsir pinimo ryši ir b tinyb s juos išlaikyti ir tausoti. Tas visuomet buvo siejama su moraliniais kompromisais, su nelegaliu ar pusiau legaliu, nors visuomen s ir toleruojamu elgesiu. Tokiomis s lygomis galimyb patenkinti savo kio poreikius l m ne individualios pastangos, bet priklausymas atitinkamai socialinei grupei.

Siekiant norim tiksl , keliai paprastai ved tik per jungim priva i perdalijimo tinkl ir ten galiojan i taisykli , tai reiškia, šalia oficiali tam skirt institucij ir dažnai šalia legalaus kelio. Ilga gyvenimo patirtis išmok , kad norint k nors pasiekti reikia kreiptis ne atitinkamas staigas, bet j ryši tinklus.

Šiems socialiniams santykiams b dingas dar vienas paradoksalus ypatumas, b tent veism vertinimas dviguba morale. Buvo griežtai skiriama „mes“ ir „kiti“. Savas ir savo ryši grup s nari apr pinimas ir apsir pinimas viešosiomis (valstyb s) g ryb mis buvo vertinamas kaip normalus, moralus ir leistas reiškinys. kit ryši sistemos asmen tok pat elges buvo ži rima perd m neigiamai. Nebuvo pripaž stama, kad kiek aukštesnis kit pragyvenimo lygis gal t b ti pasiekiamas moral s leidžiamu b du. Jis yra arba pasiekiamas per politines privilegijas, tada jis n ra savo darbu pelnomas, o jeigu jis yra tikrai savu darbu sigytas,

tai jis negali būti uždirbtas legaliai, kadangi legaliai keli pralobti nėra (plg. Srubar 1991).

PAD TIS LIETUVOJE

Atsižvelgdami tai, kas iki šiol pasakyta, dabartiniame Lietuvos gyvenime turbūt lengvai rasime daugelį reiškinių, kuriuos būtų galima atpažinti kaip būdingus sovietinei santvarkai, kaip tai: biurokratijos savivaliavimą, teisės normų nesilaikymą, korupciją, valstybės gėrybių privatizaciją, privataus apsirpinimo tinklo kanalavimą, priešpaieškų bei bandymų su jais susidoroti ir kt. Šie laikysenos būdai dažniausiai vienas su kitu susikombinauja, vienas kitą apsprendžia, taip kad būtų galima kalbėti tiesiog apie socializmo sindromą. Kadangi kiekvienas iš savo patirties žino pakankamą kiekį pavyzdžių, todėl galime ją apsiriboti tik vienu kitu pavyzdžiu.

Teisės valstybės nebuvimas. Jeigu reikėtų atsakyti klausimui, kas yra lemiamasis šiandieninis Lietuvos gyvenimas, tai turėtume pasakyti, kad teisės valstybės elementų stoka. Iš visos demokratijos principų teisės valstybės tvirtinimas turbūt bus daugiausia atsilikęs. Teisės valstybės viena iš žymių yra, kad valstybės organų veikla piliečiui yra aiški, pramatoma ir apskaičiuojama. Statymai yra pastovūs, jie saisto tiek visus piliečius, tiek valdžios organus. Joks savivaliavimas neleistas.

Mes matome, kad sovietmečiu valstybės institucijos nebuvo vertinamos pagal tai, kaip jos dalykiškai atlikdavo savo uždavinius. Pirmoje vietoje buvo žinoma jėga veiksmingumo pagal ideologijos reikalavimus. Tais laikais nei vykdomoji valdžia, nei teismai, nei administracijos aparatas savo teise ir statymais grindžiamo gyvenimo neturėjo. Jie veikė taip, kaip partijos ideologai nurodydavo. Ideologija, revoliucinė etika atstodavo teisės normas. Vyraavo tai, kas mes vadiname teisės nihilizmu.

Esant tokiam teisės neapsprendžiamam padidėjimui, totalizmo patirtis žmonėse išugdė individualias prisitaikymo strategijas. Savo egzistencijos poreikiams tenkinimui be skrupulo buvo naudojamos nelegalios priemonės, nors dalinai jos buvo ir toleruojamos. Pasidarė tarsi sportas pažeisti teisės normas, o jei pavykdavo išvengti neigiamų sankcijų, tai iššaukdavo pasitenkinimo jausmus. Buvo laikoma apsukrumu, blatumu sau susikombinuoti reikiama žaliava ar deficitinė preki. Dar daugiau, kai kuriais atvejais buvo net herojiška pasipriešinti valstybei, sakykim, kai buvo liepiamos žmogaus teisės ir ypač persekiojamos religijos sritys. Jau tada išsiskyrė teisės lestinis dalykas plotmės nuo moralės lestinio ar toleruojamo elgsenos būdo plotmės. Statymai nesiderino su kolektyvine visuomenės morale. Būtent moralė leido daugiau negu statymai.

Tokia padėtis šiandien Lietuvoje tebesitęsia. Didžiajai tvarkdarei partijai praradus savo galią, atkritus visai oficialiai ideologijai, valstybės tvarka

prarado savo stuburkaulį, atsirado tuštuma, kuri liko dar neužpildyta. Valdžios staigos arba daro, k nori, arba visai nieko nedaro, arba nusilenkia, kaip buvo pripratusios, politikams nurodymams ten, kur to neturėtų būti (pvz. teis tvarkos organai). Piliečių valstybės organ funkcionavimas yra tarsi klaidžiojimas plėšri žvėri pilnose džiunglėse, be galimybių iš jų išbristi. Tačiau tvarkant savo kasdien gyvenimą jis yra priklausomas nuo valstybės organ sprendimų. Vienintelis kelias, kur jis žino ir kuris iki šiol veikia, tai kelias per privačius ryšius tinklus su dovana — kyšiu rankoje.

Nežinau, ar galima būtų bendrai teigti, jog yra smarkiai kritusi žmonių moralė, kadangi visuotinai nesilaikoma statymų. Mes matome, kad slygos kartais priverčia pažeisti teisės normas. Tad reikia klausti, kiek pati valstybė dėl to kalta? Kiek piliečių statymai atrodo teisingi, prasmingi, visus lygiai saisto, kad jie būtų pasiryžę laikytis ir jiems nereikėtų ieškoti kelių, kaip juos apeiti. Prasižengimai, pvz. kio srityje, atsiranda tada, jeigu statymiškai neužtikrinamas laisvos rinkos veikimas pagal paklausą ir pasiūlą, kada verslai suvaržyti nesuprantamais, vienas kitam prieštaraujančiais, per daug apsunkinančiais varžtais ir per dideliais mokesčiais. Dalykiškai nepagrįsti suvaržymai verčia ieškoti kitų, dažniausiai nelegalių kelių. Todėl Lietuvoje greičiausiai bus taip, jog statyminės normos neatitinka naujų reikalavimų ir tie, kurie juos leidžia ar turi vykdyti, patys jų nesilaiko, o ne taip, kad visuomenės moralė būtų visiškai žlugusi. Tačiau tokia padėtis, kaip išsiskiria teisės ir moralės plotmės, mažina valstybės autoritetą ir ilgainiui veda prie anarchijos, todėl ji gali būti tokia tik pereinamuoju laikotarpiu.

Valstybės valdžios silpnumas. Lietuva šiuo metu yra nevaldomas kraštas, t.y. seimas, vyriausybė, teismai negali priversti paklusti savo valiai ir ją vykdyti nei savo organus iki patios žemiausios administracinės grandies, nei atskirus piliečius. Tokia padėtis yra teisinis valstybės nebuvimo priežastis ir padarinys. Lietuvoje vyksta tai, ką galėtume pavadinti organizuota netvarka, bet iš tikrųjų vyksta valstybės irimas ir visuomenės dezintegracija.

Valstybės valdžios galios silpnumas turi ir kitą vairą neigiamam padariniui. Santykiuose su užsieniu valstybės organų neveiklumas neleidžia išnaudoti siūlomą pagalbą, o netikrumas ir maišėtis viduje atbaido galimus investitorius. Valstybės turtą patys piliečiai be atodairos grobsto ir nerakamą jį sudrausti, kai ir valdžios pareigūnai pradeda kol kio vadovu ir baigiant ministru pirmininku, dalyvauja pasipelnyme. Valstybės turto reprivatizacija šiuo metu vyksta tiek pridengtu, tiek viešu būdu didele dalimi už teisėtumo ribas. Būdinga, kad niekas nerakamą atsakingas ir už akivaizdžiausius statymų pažeidimus. Gali vykti kas nori, kaltininko nerakamą, arba negalima, greičiausiai nenorima, jo išaiškinti. Valstybės valdžiai

esant silpnai ir neveiksmingai, tuštum užpildo kitos struktūros. Tokiu atveju visokios rėšios kriminaliniams ar mafioziniams elementams yra atvirus durys ir palanki darbai dirva.

Socialiniai konfliktai pavariaiami privaiais. Socializme planu buvo tenkinami klasi, socialini sluoksni, grupi ir atskiri asmeni poreikiai. Tai iau nesuklost kažkokia nešališka, jokiais daliniais interesais nesudrums iama, moksliskai pagrsta ir racionaliai vykdoma visuotini s valios vaizdzio fikcija. Susidar valdzios centras: politini ir valstybin galia telk si paiose partijos biurokratijos virš n se, kurios gal jo realizuoti savo interesus visame reprodukcijos procese be jokios kontrol s.

Partijos biurokratijai monopolistiškai naudojant valstyb s gali, likusi visuomen s dalis liko beteis instituciskai takoti betkokius juos lieianius sprendimus. Tod l visose socialistin se biurokratin se visuomen se nebuvo ir negal jo b ti politini, socialini, kini, kult rini ir etnini interes organizuoto daugialypiskumo tikr ja prasme. S jung buvo daug, bet j uždavinys buvo kitoks — žmones pajungti ir valdyti (Katkus 1993). To išdava buvo, kad individuose negal jo išsivystyti tokios galios ir tokie g džiai, kuri pagalba jie gal t su pasitik jimu vardinti savo interesus, juos instituciskai apiforminti ir racionaliai veikti. Mat me, kad sistemos iracionalumai išugd ir savotiškas technikas savo tikslams siekti, kaip tai priva i ryši tinklus. Kelti darbo našumui sugalvota vairi paskat . moni vadovai atstovavo tam tikra prasme darbinink interesams, klastodami plano vykdymo rezultatus ar bandydami taigoti atitinkamas planavimo instancijas mažinti plano reikalavimus. Bet tai buvo ne oficialus, savarankus, organizuotas sav interes atstovavimas.

Kadangi socializmas nepripažino socialini konflikt ir nebuvo joki j kanalizavimo mechanizm, tod l šiandien Lietuvos žmon s n nemoka su jais racionaliai apsieiti. ia bus viena iš priežas i, kad ir politin s partijos nestipr ja reikiamu temp; nei profs jung, nei kitoki interes grupi vieta neapribr žiama.

Struktūros konfliktai kyla iš visuomen s s rang ir yra iš principo nuo asmeni nepriklausomi. Sakykim, priešingyb s tarp darbdavi ir darbinink priežastis yra j pad tis gamybos procese. Alga vieniems reiškia išlaidas, kurios mažina j peln, kitiems — vienintel pajam šaltin, kuriuo jie užsitikrina savo egzistencij . Ir jokio galutinio visiems laikams galiojan io sprendimo šiam priešiškumui negali b ti. Tod l n nereikia stengtis j galutinai išspr sti, bet reikia surasti visiems priimtinas taisykles, kaip prieti prie abi puses patenkinan i sprendim . Asmeniškoms simpatijoms ar antipatijoms vietos ia negali b ti. Tuo tarpu strukt riniai visuomen s konfliktai dabartin je Lietuvoje išgyvenami kaip asmeniniai ir atitinkamai sprendžiami.

Panašus asmeniškumas pastebimas ir politikoje, parlamento darbe.

Parlamentarai užsiplieskia kaip degtukai, jei kas nors pasako užgaul žodį, kaip vaizdžiai pastebėjo Jonas Pajaujis (1993). Užgaulioti žinoma nereikia, tačiau aštrios, bet dalykiškos diskusijos plenumo ar kitur leistinos, kas po jų neturėtų trukdyti priešininkams susitikti ir draugiškai išgerti stiklėlius. Iki šiol Lietuvoje sunkiai perprantama, kad apskritai negalima būti vienos, neklaidingos ideologijos, o atskirai problemai vieno teisingo sprendimo, kad atstovauti skirtingiems interesams yra teis ta ir tas niekieno dar nepadarė niekšų. Interesų išlygai tiesiog reikalinga daugiau maždaug vienodo stiprumo grupė ir visiems priimtini reguliavimo taisyklės.

Rinkimų rezultatai. Seimo ir prezidento rinkimų rezultatai, be abejo, irgi yra žmonių mentaliteto rodiklis ir atspindi jų sispaudusius socialistinio gyvenimo pdsakus. Pradėta senos santvarkos politinė ir socialinė transformacija reiškia visos ikišiolinės visuomenės sistemos ir socialinės tvarkos griuvimą. Tvarkos, kokia netobula ji bebūvo, prie kurios žmonės buvo pripratę ir kurioje jie jau buvo išmokę gyventi.

Socializmo paternalistinė sistema suvalstybino ir visas egzistencines žmogaus gyvenimo rizikas, tuo padarydama jį visiškai priklausomą, nesavarankišką. Valstybinis aprūpinimas buvo palyginti neblogas, bent tiems, kurie prisitaikė. Valstybė davė visiems darbo, kuris nebuvo gerai apmokamas, bet nereikėjo temptai dirbti. Priešingai, darbovietose dažnai buvo neišsemiamas gėrybių aruodas, kuriuo buvo galima plačiai naudotis. Gyvenamojo ploto trūkumą, bet gavusieji butus gyveno pusiau veltui, nesukdami galvos nei dėl šildymo, nei dėl vandens. Susisiekimo priemonės buvo pigios, telefonas veltui, medicinos aprūpinimas taipogi. Tai kas, kad reikėjo papildomo atsilyginimo — kyšio. Na, o maistu buvo apsirūpinama kaime. Aprūpinti buvo ir inteligentai — rašytojai, muzikai, liaudies artistai, nors jų algos buvo dažniausiai ne didesnės už karvių melžėjų. Bet jos buvo, buvo ir kitos privilegijos. (Bukontas 1992). Pigi buvo išvis kultūros pasilaima ir daug kas ją naudojos, nes nebuvo kitos pramos.

Visas žmonis aprūpinimas buvo išperkamas nesavaimingumu, nesavarankiškumu. Individuali gyvenimo rizika suvalstybinimas ilgainiui sunaikino ir žmonių iniciatyvą, naujovių siekimą. Dabartinis per jimas demokratines formas ir rinkos kaitima pagrindinė ne vien visai eilei specifinių nusistatymų, gyvenimo būdo ir socialinių gėdžių, bet verčia žmones staigiai pakeisti ir vis savo elgseną. Laisvė ir savarankiškumas nesiderina su per didele valstybe s globa.

Rinkimų rezultatai rodo Lietuvos žmonių pasipriešinimą pradėjusiai skverbtis naujai, vakarietiškai gyvenimo ir darbo filosofijai. Jiems sunku atsisakyti valstybės globotinio mentaliteto, sunku galvoti ir veikti kapitalistiškai — ekonomiškai. Nesuprantama lieka, jog elementari žmogaus poreikis tenkinimas būtų pajungiamas rinkos dėsniams. Žmonių lėkėsiai dėl uždario ir socialinių paslaugų vis dar krypta valstybės ir

jos valdži . Suirusios valstyb s tvarkos ir ne prast kasdienini poreiki tenkinimo b d akivaizdoje daug kas reikalauja paprast , greit ir radikali sprendim . Šaukiamasi prastos griežtos valstyb s rankos. Nepasiruoš s laisvei žmogus veržiasi atgal, „veržiasi ten, kur jis buvo saugus: po Kolektyvinio Monstro sparnais" (Bukontas 1992).

Nereik t pamiřti ir tos gyventoj dalies, kuri k r socializm , jo id jas daugiau ar mažiau savanoriškai propagavo ir tvirtino, kuri sigijo tam tikras pozicijas ir naudojosi sistemos privilegijomis. Atgavus nepriklausomyb , jai buvo nuolat primenama, kad tai, k ji dar , ne tik kad nieko nereiškia, bet kad tai buvusi fundamentali klaida, net niekšiš-kumas. Šita gyventoj dalis išgyveno identiteto kriz ir baiminosi d l savo ateities. Ji, pasirodo, buvo gana didel . Aiškūs skirtumas tarp t , kurie vald ir t , kurie buvo valdomi, ne manomas. Vaečlovas Havelis savo 1990 met Nauj j met kalboje problem taip nusak : „Visi mes buvome priprat prie totalin s sistemos ir pri m me j kaip nepakei iam fakt . Bet tik tuomi mes j ir palaik me. Kitaip tariant: visi mes — nors kiekvienas žinoma skirtingu mastu — esame atsakingi už totalin s mašineri-jos veikim ; niekas n ra vien auka, bet visi mes esame kartu ir nusižen-g liai" (ReiBig U. A. 1991).

Kad šita gyventoj dalis rinkimais band užtikrinti savo ateit , visai suprantama, ir vadinamosios desovietizacijos nebuvo galima vykdyti, kadangi nebuvo užtektinai kaltintoj , o daugumas galvojo, kaip Paulius savo laiške romie iams rašo: „Juk smerkdamas kit , pasmerki save, nes ir pats tai darai, už k teisi" Rom 2,2).

Nors ir atkurtos nepriklausomyb s pradžioje restauracijos element buvo nemažai, ypa ieškant ryšio su tarpukar s nepriklausoma Lietuva, bet vistiek buvo bent aiškiai ryžtamasi eiti reform keliu. Dabar Lietuvos vystymosi laikrodis atsuktas atgal. Normalu, jei žmon s siekia sau si-vaizduojamo geresnio gyvenimo, bet tragiška, kad jie jo ieško ten, kur j rasti n ra joki perspektyv . Galima sakyti, jog Lietuvoje vystosi dviguba tragedija. Jau n ra tokios Europos, kuri Lietuva ruošiasi eiti, jau n ra ir negal s b ti atkurta tokia sovietin ar j panaši santvarka,

kuri norima gr žti. Rinkim rezultatai Lietuvoje gal t b ti nuoroda ir transformacijos teoretikams, kurie svarsto, kokių keliu tur t b ti vykdomas pervedimas iš valstyb s tvarkomo rinkos k : ar staigiu ir tuo paliestiesiems skausmingu b du, ar laipsniškai, tuo pa iu ilgesniu, bet kiek galima mažiau skausmingu. Staigios kaitos šalinink nuog stavimas, kad žmon s ilgesnio ekonominio nuosmukio nepriims, atrodo, pasitvir-tina. Tod l ir dabartin s valdžios ateitis yra neaiški.

Kalbant apie reformas, ne tiek svarbu, koks pasirenkamas konkretus santvarkos kaitos kelias. Daug svarbiau, išvis parengti pakeitimo strategij ir aiškius vieni kitiems neprieštarujan ius transformacijos tikslus. Kart

pasirinktas kelias ir priemoms turėtų būti vis politini ir visuomen s j g vieningai viešai atstovaujamas ir patikimai atitinkamais statymais tvirtinamas. Jeigu racionaliems ir kryptingiems šios r šies sprendimams tr ksta pla ios baz s, tada statomas pavojun politinis stabilumas ir visas transformacijos vyksmas, nes jo s km priklauso nuo plataus vis pritarimo. Kitaip tariant, demokratijoje sprendim procesai, kokioje plotm je jie bevykt , negali b ti suprantami, kaip vykdymas kažkoki vad ar išmin i sugalvot modeli , kuri tikslingumas ir tinkamumas negal t b ti gin ijami ir kuriuos b t galima autoritetiškai praveisti prieš paliest j žemesni institucij ar interes bei pilie i grupi vali ar net neracional pasipriešinim . Tiek program sudarymas, tiek j pri mimas, tiek vykdymas turi b ti suprantamas kaip kolektyvinio veiksmo procesas (Beck 1986).

Ekspert mitas. Komunistin ideologija buvo viena iš sudedam j realiai egzistuojan io komunizmo element . J sudar norm sistema, kuri pagrind idealius visuomenin s tvarkos vaizdžius, kuriuos išoriškai laidavo biurokratin valdžia. Ta prasme tai buvo tiek integracijos, tiek reprezentacijos mechanizmas, kuris l m visuomenin s tikrov s socialistin interpretacij . Kadangi valstyb s ir partijos aparatas buvo persunk s vis visuomen s gyvenim , visos sritys buvo tobulai pajungtos galiojan iai valstyb s ir partijos ideologijai, jis pasidar pagrindiniu profesinio ir apskritai viso žmogaus gyvenimo kelio pagrindine socializacijos agent ra. Išlaikyti valdži bet kokia kaina savo rankose buvo šios valdymo sistemos pagrindinis veiklos principas ir gal gale sau tikslas (Stojanov 1991).

Išorin partijos valdži užtikrinti tur jo vadinamoji kadr politika. Visi personal lie iantys sprendimai tur jo b ti patvirtinti atitinkam parti jos organ . Tam buvo išvystyta vadinamoji nomenklat rin sistema (Volensky 1980, Katkus 1993). Kadangi partijos ideologiniai interesai buvo statomi aukš iau viso kito, tod l ir asmeniniai polinkiai ir sugeb jimai, lie iantys profesij ir karjer , tur jo nusilenkti partinio oportunistinio ideologiniam diktatui. Kiekvienas, patek s tam tikr pozicij , buvo kartu pareigotas statyti partijos interesus aukš iau savo profesijos norm , o, kita vertus, savo profesin s normos išpildymu jis kartu buvo ir esamos visuomenin s tvarkos atstovas, laiduotojas ir daugeliu atvej jos gyn jas. Lojalumas sistemai reišk si ritualiniais ištikimyb s pareiškimais ir sugeb jimu išsireikšti ideologini dogm simbolikos terminologija.

Profesin s kvalifikacijos nomenklat rin se vietose netur jo pirmaeil s reikšm s asmens profesinei karjerai. Priešingai, profesionalumas atrod kaip nuolatinis išš kis ir pasl pta opozicija partijai, taip ji j ir traktavo. Politinis-ideologinis lojalumas reišk si kaip priešingyb profesijos orientacijai ir buvo b tina prielaida profesinei karjerai. Ta prasme partin s nomenklat ros žmon s buvo be profesijos prasta prasme (Katkus 1993).

Tod I, jei Lietuvoje po rinkim buvo skelbiama, kad dabar ateina specialistai valdži , t.y. senos nomenklat ros atstovai (dauguma j nebuvo visai iš j), tai žmon s tur jo suklusti, jokių b du nenurimti. Senos santvarkos atstovai sunkiai gal s b ti naujo gyvenimo skelb jais. Tarp kitko, toks technokratinis galvojimas, kad kiekviena problema yra tik techniška problema, t.y. atitinkam ekspert gali b ti išsprendžiama, pri-taikant atitinkam strategij , yra taip pat b dinga socialistinio galvojimo žym .

Kas ko nesupranta? Užsienio lietuvi kai kuri reiškini Lietuvoje kritišką vertinimas ir nuorodos, kaip šis ar tas gal t b ti geriau padaroma, atsišaukia Lietuvos žmoni lengvai metama fraze „išeiviai nesupranta Lietuvos“. Nesupratimo priekaištas siejamas su manymu, jeigu suprast , nekritikuot . Tikrumoje išeivija gana gerai mato ir supran-ta, kas vyksta Lietuvoje. Viena dalis intuityviai, kita racionaliai ap iuopia pagrindinius vyksmus. Bet matyti ir suprasti, kas dedasi Lietuvoje, nereiškia tai priimti kaip gera ir nepakei iama. Veikiausiai bus taip, kad patys krašto lietuviai savo pad ties nesupranta. Jei norima kurti teise grindžiam demokratin santvark ir rinkos ki, tai b tina keisti savo ikišiolinius pro ius ir elgsenos b dus. Kito kelio n ra. Žygiuojant kaip iki šiol, niekur nebus nueita.

Aplamai vakarie iai tiesioginiai nebruka savo gyvenimo form , kaip kad teigia Vaštokas (plg. 1993). Vakarams Lietuva visiškai nereikalinga. Ji juos gal truput domina kaip savos rinkos ir politikos erdv s išpl timo galimyb , gal kiek g sdina kaip galimas nestabilumo šaltinis, gal kiek atkreipia d mes kaip vienas tarp daugelio besivystan i krašt paramos reikalaujantis objektas. Vakar kult ra pati, pirmiausia kaip tik ir savo l kš iausiu pavidalu, skverbiasi krašt , o ten yra mielai priimama. Lietuvai tenka ir toki pad t išnaudoti sav tiksl gyvendinimui.

Nat ralu, kad ir išeiviai Lietuvai pirmiausia si lo tai, k žino ir kuo patys gyvena. Bet supratingas išeivis gali ypa nurodyti ir vakarietiško gyvenimo neigiamus padarinius, kurie pašaliniam pirmu žvilgsniu nematomi. Išeivi patarimai netur t b ti priimami nei kaip pamokymai iš aukšto, nei kaip ž lus piršimas savos sistemos. Išeiviai neturi jokio sivaizduoto Lietuvos modelio. Tik, jei Lietuva pati pasirinko gr žimo Europ keli , tai ir išeiviai j nori matyti europietiš , o ne afrikietiš . Susiklausius gal t b ti bendrai kuriamas Lietuvos ateities savitas kelias, atsižvelgiant savus poreikius ir išvengiant klystkeli .

Nuoseklus išjungimas vis išeivi , kurie bando teigiamai prisid ti prie naujos Lietuvos k rimo, kaip nepageidaujam , nes prast eig trukdan i element (plg. Sidrys 1993), rodo, jog lietuviai dar nesupran-ta, dalinai ir nenori suprasti savo pad ties naujos epochos angoje. Jie taip pat nepastebi, kad yra padar visk , kad praradus savo II-jo pasaulinio

karo politin emigracij , iki šiol išlaikiusi nepaprast ištikimyb savo kilm s kraštui.

Iš to kas pasakyta, kiekvienas gali geriau suprasti ir kai kuriuos kitus dabartinius reiškinius Lietuvoje. Antai, kod l laisv jimo pradžioje Lietuvos pareig nai nesikreipdavo išėivijos atitinkamus organus, bet per draugus, paž stamus organizuodavo savo išvykas užsien ar tenkindavo savo kitokius poreikius. Net ministr pirminink savo vizit JAV nepaved tvarkyti Lietuvos ambasada, o turtingam priva iam asmeniui. Taigi jo ne per staigas, o per priva ius ryši kanalus. Kod l kai kurie lietuviai malon s ir paslaug s net nepaž stamiems Vakar išėiviams, o šurkšt s Sibiro lietuviams. Ogi iš pastar j negali laukti, jog už paslaug bus atlyginta. Kod l iš vienos pus s lietuviai patys išsidalijo Lietuv , o išėiviams neleidžia turto net nusipirkti. Tai vidaus-išor s moral s laikymasis: patiems galima kad ir vogti, svetimam net nusipirkimas b t nemoralus. Kaip ži rima labdar , ar ji pasiekia savo tiksl . Kadangi buvo prasta ir leidžiama valstyb s turt pervesti priva ius ryši tinklo kanalus, tai buvo naudojamosi neuždirbtom, veltui pasiimamom g ryb m. Tarp toki g rybi ir labdaros n ra jokio skirtumo. Tod l reikia manyti, kad ji, kol pereina visas pakopas, 80% b na pervedama priva ius kanalus ir tik gal 20% pasiekia tikruosius adresatus. Panašiai galima paaiškinti ir daug kit politini reiškini kaip susiskaldym , netolerancij ir t.t.

Leonidas Donskis tiksliai pasteb jo, jog postkomunistin se šalyse vyrauja Manifesto ideologijos, kad tikroji postkomunizmo istorija vyksta kalboje. Priviso daugiau ar mažiau visk išmanan i ,genij ', su kuriais dialogas ne manomas. Komunikacija Lietuvoje vyksta tik viena kryptimi: visi tik kalba ir rašo, bet niekas kit kalb nesiklauso ir rašt neskaito (Donskis 1992). Ar tai nuostabu, jei dešimtmteiais buvo kartojamos nieko nereiškian ios komunist ideologijos fraz s, kurias visi mok jo atmintinai, jei viena buvo galvojama, kita kalbama ir tre ia daroma. Jeigu išsiskyr žodis nuo minties, kokia bendra kalba gali b ti?

ATEITIES PERSPEKTYVOS

Galop b t galima klausti, kokios aplamai pertvarkos ateities perspektyvos Lietuvoje. Tiek politikos, tiek kio procesai šiuo metu vystosi chaotiškai be tikslo ir plano. Anks iau visuomen je sigal j laikyenos ir elgesio b dai daugumoje veikia ir toliau. Turime demokratin valstyb su socialistiniu veidu.

Politin bei kin galia ir privilegijos savo laiku susitelk partijos ir valdžios rankose, kitaip tariant, jos atstov — nomenklat ros rankose. Dabartin sistemos transformacija yra apsprendžiama šios nepaprastos kio, kult ros ir socialinio kapitalo koncentracijos buvusi komunist elito rankose. Individualiai sukaupto ir partijos pasisavinto materialinio kapitalo

panaudojimas ir ateityje nomenklatros atstovams, bent kio srityje, užtikrins vadovaujant vaidmenį. Po rinkimų tai galima pasakyti ir apie politinių galimybių plotmes. Ir jei Bronius Kuzmickas lyg tai su priekaištu pastebi, jog LDDP vis labiau tampa vien turtingųjų ir turto trokštančių partija (Kuzmickas 1993), tai tas tik patvirtina, kad naujieji turtuoliai yra ne kas kita, kaip buvę komunistiniai pareigūnai. Dar daugiau, nomenklatros vaikai daugiau negu kitą grupę, yra lankę elitines mokyklas, dalinai stažavę užsienyje. Jie yra geriausiai pasiruošę perimti takingas pareigas, prisitaikyti prie naujos išorės. Reikia manyti, kad visuomenėje viešpatuojantys galvojimo ir elgesio būdai neprieštarauja kertiniams interesams, kurie šioje visuomenėje turi aukštesnį galią ir prestižą, naudojasi didžiausiais turto išteklių, disponuoja plačiausiu žinojimu.

Yra didelė tikimybė, jog šis rangas, galvojimo ir veikimo būdai, kurie slypi už naujo fasado, yra išties socializmo esmę sudarantys ir jį nešantys elementai. O jie ir toliau bus veiksmingi. Todėl kaita, kuri vyksta, yra tuo tarpu tik tariama kaita socializmo rėmuose. Nes žmogaus visas protis, kaip galvojimo, supratimo ir veiklos sistema, kurios dėka žmogus priklauso tam tikrai visuomenei, linksta reprodukcijai su lyg, kurios jį išaugino (Bourdieu 1974).

Yra visai realūs pavojai, kad panašios valdžios ir privilegijų srangos, kurios buvo senoje santvarkoje, gali su nauju pagrindu ir teisinimu vėl būti atkurtos arba išlaikytos. Norint to išvengti pirmiausia reikėtų radikaliai pakeisti susidariusius privačius perdalijimo ryšius tinklus, vesti rinkos kio mechanizmus, tvirtinti teisinį valstybės dėsnius. Turėtų būti sudaroma palanki dirva naujam, moderniam, supratimo ir veiklos būdų išsivystymui. Kol to nebus, reformų sėkmingumas neaiškus. Naujos oligarchijos, koalicijos ir patronato santykiai, atvėrę viliojančias galimybes pasipelninti perimant valdžios vietas, dažnai veda prie to, kad naujasis valdantysis elitas pasidaro nepakankami jautrus nusikurdusios ir beteisės gyventojų daugumos poreikiams.

Vokiečių sociologas Ralf Dahrendorf, stebėdamas vyksmus Rytų Europoje, teigia, jog šiems kraštams pavyko išsilaisvinti iš svetimų jungo per 6 mėnesius, susitvarkyti su kio sunkumais jiems reikėjęs 6 mėnesiai, o atkurti ir išvystyti pilnutinį demokratinį gyvenimą užtruks 60 metų (Dahrendorf 1992). Jei Lietuvai per 6 metus pavyktų bent šiek tiek sutvarkyti savo kio, būtų labai gerai. Politinėje plotmėje, matome, mums reikės daug pastangų ir kantrybės. Antra vertus, žlugimas ir sugriuvimas padaro žmogaus galvoseną, jauseną ir laikyseną labai jautriomis. Labilumas betgi yra kolektyvinio ir individualaus sugebėjimo mokytis naujovi svarbiausioji slyga. Ta prasme ir Lietuvos ateitis atvira.

LITERATŪRA

- Astra, Lina: Gyvenimo laikas. Vilnius 1993.
- Bagdonavičius, Vacys: Pažeistos sielos žmogaus atgimimas, arba kaip pralaužti mūsų kultūros sustabarjimo luobą. Kultūros barai 1992. Nr. 11, psl. 2-5.
- Beck, Ulrich: Risikogesellschaft. Auf dem Weg in eine neue Moderne. Frankfurt 1986.
- Bourdieu, Pierre: Zur Soziologie der symbolischen Formen. Frankfurt/M. 1974.
- Bukontas, Alfonsas: Kam sunki laisvės našta. Kultūros barai 1992. Nr. 5, psl. 2-5.
- Dahrendorf, Ralf: Müssen Revolutionen scheitern? In: Transit 1992/93. 3, psl. 8-18.
- Dahrendorf, Ralf: Betrachtungen über die Revolution in Europa, Stuttgart 1990.
- Donskis, Leonidas: Monologinis žmogus ir monologinis kultūros drama. Kultūros barai 1992. Nr. 11, psl. 7-11.
- Geiger, Theodor: Die sociale Schichtung des deutschen Volkes. Stuttgart 1932.
- Habermas, Jürgen: Die nachholende Revolution. Frankfurt/M. 1990.
- Hradil, Stefan: „Lebensführung“ im Umbruch. Zur Rekonstruktion einer soziologischen Kategorie. In: Thomas, Michael: Abbruch und Aufbruch. Berlin 1992, psl. 183.
- Katkus, Donatas: Ar valdys mus fantomai? Kultūros barai 1992. Nr. 9-10, psl. 2-4.
- Katkus, Donatas: Apie visuotinį amnezijos poreikį. Keletas poleminių pastabų. Kultūros barai 1993. Nr. 4, psl. 13-15.
- Komai, Jiri: Economics of Shortage. Amsterdam 1980. 2 t.
- Kraštas ir žmonės, Vilnius. Mokslas 1983. Parengė: J. Jurginis ir A. Šidlauskas.
- Kuznickas, Bronius: Savaitė. Gimtasis kraštas 1993. Nr. 28, psl. 3.
- Lepšius, M. Rainer: Soziologische Theorien über die Socialstruktur der „Moderne“ und die „Modernisierung“. In: Ders: Interessen, Ideen und Institutionen. Opladen 1990, psl. 211-231.
- Luhmann, Niklas: Organisation. In: W. Küpper/ G. Ortman (Hrsg.): Mikropolitik. Rationalität. Macht und Spiele in Organisationen. Opladen 1988, psl. 178.
- Meyer, Gerd: Die politischen Kulturen Ostmitteleuropas im Umbruch. In: Aus Politik und Zeitgeschichte 10/1993.
- Mandrou, R.: Histoire/L'histoire des mentalités. In: Encyclopaedia Universalis, 1971. 9 t., psl. 436-438.
- Müller, Helmut L.: Die unvollendete Revolution in Osteuropa: Charakter und Ziele des politischen Umbruchs 1989. In: Aus Politik und Zeitgeschichte 10/1993.
- Pajaujįs, Jonas: Apie paveldėtą ir naujovišką ydą. Kultūros barai 1992. Nr. 6, psl. 2-5.
- Pajaujįs, Jonas: Ir gilčiausia duobė turi dugną. Apie mūsų visuomenės smūgį materialines nuostatas. Kultūros barai 1993. Nr. 4, psl. 2-6.
- Purvinas, Martynas: Tradiciniai ir sovietizuoti lietuviai. In: Tėviškės žiburiai 1993.05.11.
- Reißig, Rolfu. Gert-Joachim Glaebner (Hrsg.): Das Ende eines Experiments: Umbruch in der DDR und deutsche Einheit. Berlin 1991.
- Sidrys, Linas: Kodėl aš važiuoju Disneilend su vaikais, o ne Lietuvą operuoti ligoniui. In: Lietuvos rytas 1993.07.29.
- Srubar, Ilja: War der reale Sozialismus modern? Versuch einer strukturellen Bestimmung. In: KZfS 3/1991.
- Stojamo, Christo: Das „Immunsystem“ des „real existierenden Sozialismus“. In: Aus Politik und Zeitgeschichte 19/1991.
- Stoškus, Krescencijus: Apie atgailą, „nomenklatūrinę filosofiją“ ir dar ką kitą. Kultūros barai 1993. Nr. 2-3, psl. 16-19.
- Stoškus, Krescencijus: Lietuvių tautos savitumas: keletas charakterio bruožų. In: Tautinis mentalitetas. Istoriosofiniai apmąstymai. Vilnius, Mintis 1989. Sudarė: Romualdas Grigas ir Žibartas Jackūnas.

1993 Lietuvišk studij savait s Augsburgu dalyviai. Nuotr. R. Kubili t s.

Šmulkštys, Julius. Politin s kult ros formavimasis Lietuvoje. In: Atgimimas 1993. Nr. 27 ir 28.

Thomas, Michael: Abbruch und Aufbruch. Sozialwissenschaften im Transformationsprozeß. Erfahrungen-Ansätze-Analysen. Berlin 1992.

Valantiejus, Algimantas: Modernizacijos atosl gis. Teorinis bandymas pl toti pašnekes apie lietuvi kult ros uždaram ir atvirum . Kult ros barai 1993. Nr. 2-3, psl. 2-7.

Vardys, Vytautas: Lietuvos politin kult ra ir laiko reikalavimai. Lietuvos rytas 1993.07.22 f.

Vaštokas, Romas: Lietuvos ir išeivijos sankryža. Europos lietuvis 1993.08.19.

Venskevi ius, Stasys: Politika, ideologija ir tautin s kult ros mimikrija. Kult ros barai 1992. Nr. 6, psl. 8-10.

Voslensky, Michael S.: Nomenklatura. Die herrschende Klasse der Sowjetunion. München/Zürich/Insbruck 1980.

Woderich, Rudolf: Mentalitäten im Land der kleinen Leute. In: Thomas, Michael: Abruch und Aufbruch. Berlin 1992.

Zapkus, K stutis: Apie europietiš k kult r ir lietuvi inteligentij . Kult ros barai 1992. Nr. 5, psl. 4-10.

Weber, Max: Wirtschaft und Gesellschaft. Tübingen 1956.

Nuotr. V. Maželio

VILIJ ALEKNAIT

kalba
apie

politik ,
kult r ,
moral ir
principus

Šios vasaros Lietuvišk studij savait je, specialiai LFB tarybos pakviesta, dalyvavo Vilija Aleknait -Abramikiėn , Lietuvos Respublikos Seimo nar , T vyn s s jungos atstov , Lietuvos žurnalist draugijos, o taip pat ir Laisv fondo Lietuvos filialo nar , iš profesijos — muzik , Lietuvos konservatorijos d stytoja. Kalb jo ji net trijuose studij savait s simpoziumuose ir dalyviams paliko geriausi sp d . Darbininko savaitraš io korespondentas V., aprašydamas ši studij savait , apie Vilij Aleknait taip raš : „...Tai nuostabi moteris! Visais klausimais gerai informuota, kiekvienoje srityje turi savo nuomon , moka argumentuoti kalb ti ir rimtai m styti. Jei K. Prunskien buvo gudri politikier , tai V. Aleknait yra protinga politik ". Studij savaičiai pasibaigus, viešnia dar trumpai vieš jo ikagoje, savo gyvu žodžiu dalyvaudama LFB susirinkime ir Ateitinink nam gegužin je. Prieš jai išvykstant atgal Lietuv , redaktorius pateik kelet klausim . Ir štai — Vilijos Aleknait s atsakymai:

Ponia Vilija, papasakokit pirmiausia apie save: kod l ir kaip J s, iš profesijos meninink -muzikolog , patekote politik , kurioje aukštesn s dvasin s vertyb s neretai skandinamos šaltame praktiškojo gyvenimo pragmatizme?

Leiskite pasteb ti, jog politinio gyvenimo pradžia Lietuvoje nebuvo nei labai šalta, nei pragmatiška. Pirmuosius S j džio mitingus viename savo straipsnyje esu pavadi-

nusi „pavasarin mis meil s ir brolyb s orgijomis“, kurias pergyvenome tarsi TAUTOS ATBUDIMO dionisijas. Nepaslaptis, jog nemaža žmoni dalis (ir Lietuvoje, ir išeivijoje) vis dar ilgisi dionisij svaigulio, negal dama priimti ir nešti neretai iš ties šaltos ir aukštesni dvasini kelrodži stokojan ios politin s kasdienyb s kryžiaus.

S j džio dalyv esu nuo 1988. VI.3 — t.y. nuo jo gimimo dienos. Galb t ir anks iau. J s pamin jote, jog esu iš profesijos meninink , muzik . Bet viena ryškesni j S - j džio bei tautos atgimimo ištak buvo b tent jaun j muzik festivaliai, kuriuos su bendramin iais reng me Druskininkuose. Ten mažu tiražu pasirod pirmieji neoficial s m s leidiniai „Jauna muzika“, ten 1988-t j geguž busimieji S - j džio lyderiai perskait revoliucingus pranešimus, pralauždami pirmuosius totalitarizmo TABU ledus, o po m nesio pasaulis išgirdo apie politinius poky ius Lietuvoje. Tai buvo mano jaunyst su nepamirštama niekad nepatirtos LAISV S nuojauta. Dalyvavau tame sujudime, ir man jo b t užtek . B t ... Jeigu ne tikrov s grimasos, kurios blašk svaigulius. Ne visi vienodai supratome ATBUDIM . Kai kurie iškart pasiryžo TIKRAI LAISVEI, o kai kuriems S j dis tebuvo vien gorba iovin s perestroikos prijaukinimas Lietuvoje. Niekuomet neb iau išdr susižengti n žingsnio politinio Olimpo (taip man tada atrod !) linkui, jei

ne atgimimo dvasios erozija- bei aiškiai juntamas išdavyst s kvapas, kur taip aiškiai atskleid s j džio II-sis suvažiavimas, paskelb s S j - d „amžin ja opozicija bet kuriai valdžiai“, taigi, net savo remtiems ir išrinktiems parlamentarams... Mane tai pritreng ... Pamenu, mano vyras suirz s paliko suvažiavimo sal ir nebegr žo. Aš likau. Esu iš t žmoni , kurie negali nieko doro nuveikti džiaugsme ir švent je, bet atgyja gresiant pavojui. Gal tai b dinga visoms moterims? Tame pa iame suvažiavime susidraugavome su rašytoju, AT deputatu, Nepriklausomyb s akto signataru Sauliumi Šalteniu. sijungiau Šiaur s At nus, rašiau. Susipažinau su kitais jo kolegomis, pažinau j r pes ius, tiesiog fiziškai jutau t beprotišk politinio l žio tamp , kuri jiems teko pakelti. Vis daugiau laiko praleisdavau Parlamente, vis mažiau — savo tikrojoje darboviet je, konservatorijoje. Politika žmog siurbia neju iomis.

Po Sausio vyki pasiraš me Lietuvos Respublikos pilie i chartij . Tai buvo Lietuvos inteligent atsakas Gorba iovui ir gausiems jo garbintojams pasaulyje. Neman me, jog tapsime organizacija. Tapome. S d jome susirinkimuose, diskutavome, k r me dokumentus. Pilie i chartija ir išst m mane rinkimin kov . (Priminsiu, jog Pilie i chartija buvo viena iš S j džio s rašo nari) .

O dabar reik t pridurti tai, kas bene svarbiausia: mano buvusio profesoriaus Vytauto Landsbergio

pavyzdys. J sekiau ir juo žav jausi dar nuo studij laik , tai argi keista, kad nusekiau paskui v liav , kuri jis neš ? Ži rin iam iš šalies gal sunku suprasti, su kokia tampa žmon s, laik save profesoriaus mokiniais, sek jo kov , kaip didžiavosi pergal mis, kaip kent nes kmes, o ypa — tariam bendražygi išdavystes. Dažnai pa juokauja: tai buvo Šekspyro Korde lijos kan ios, bet juokavimuose visuomet esti tiesos.

Tiesa, spaudoje dažnai pasitaiko perd jim . Kai Draugo dienraštyje perskai iau man skirtus superlatyvus ir tai, jog „Vilija Seim jo... d l tiesos ir teisingumo gyvendinimo Lietuvoje“, nustebau. Tikrai per dideli ir ne apie mane tie žo džiai. Mane ten ved jausmas. Ir kelias, kuriuo einu, yra vis pirma mano pa ios išsilaisvinimas. Jeigu jis eršk iuotas, tai pirmiausia tod l, kad nelaisv buvo gili.

Koks yra konkretus J s darbas bei veikla Seime arba jo komisijose?

Atsakysiu trumpai: tikrai ne toks, koks tur t b ti pagal Europos parlamentinio darbo standartus. Esu žmogaus ir pilie io teisi bei tautybi reikal komiteto (komitetai dabar vesti vietoj komisij) nar . Dalyvauju jo darbe, statym svarytyme. Deja, paties svarbiausiojo klausimo — d l pilietyb s statymo patais — visai neteko komitete diskutuoti. Jis patik tas specialios, prie prezidento sudarytos komisijos kompetencijai, deleguojant j vien komiteto nar iš LDDP. Tai

vienas iš pavyzdži , kurie rodo, jog Seimo komitetai toli gražu n ra statym gimimo lopšys ir tod l pilnai neatlieka savo vaidmens.

Seime ar kitose valdžios institucijose, o taip ir Lietuvos visuomen je, jau iama gana aštri ir ryški konfrontacija tarp valdžioje esan i LDDP žmoni ir opozicini dešini j grupi . Ar ta konfrontacija kyla vien tik d l ideologini skirtum , ar gal jos pagrinde yra kažkas gr smingesnio, kas gali pakenkti Lietuvos valstyb s atei iai?

Ji kyla pirmiausia iš nepasitik jimo, o nepasitik jimo šaknys gl di okupacijos dešimtmte i patyrimė. B dama Dainavoje, ne kart pabr žiau, jog nepasitik jimu ir tarimu buvo grindžiama visa sovietin s diktat ros sistema. Nepasitik jimu, tarimu ir baime. Tikiu, jog laisv je išugdytam Vakar žmogui ne tik Lietuva, bet ir visa Ryt Europa gali atrodyti lyg koks paranojik žemynas. Ta iau m s politin je tikrov je, deja, nepakanka konstatuoti vien tik paveld t lig . Nepasitik jimo LDDP politika pagrindas visai realus. Užtenka priminti keistus ir nelogiškus manevrus d l taip vadinamos politin s sutarties su Rusija. kin je veikloje — reform stabdymas, nepasi lant jokios alternatyvos, kolchoz gaivinimas izdo dotacijomis, absoliutus bej giškumas ir socializmo inercija pramon je, apie kurios pertvarkym tiek daug ir gražiai kalb jo m s oponentai prieš rinkimus, monopolist r mimas, konkurencijos varžymas.

Eiliniai žmonės kenia dėl finans krizės. Pasitvirtino G. Vagnoriaus teiginiai, išsakyti jo vyriausybei kovojant su Valstybės banko bei Energetikos ministerijos vadovais. LDDP po rinkimų atsikratė šiais asmenimis, kuriuos dėl nesuprantam priežasčių taip karštai rėmė AT laikais. Beje, vienas LDDP narys TV laidoje nuoširdžiai prisipažino, esant „Baldišiaus vykdyta banko politika labai padėjo nuversti G. Vagnoriaus vyriausybę...“ Ar bereikia dar komentarų? Atrodo, ekskomunistai savo partiniams tikslams lengvai paaukoja visos valstybės gerovę. O jeigu ir laisvė — kas tada?

Dalyvaujant politiniame gyvenime, turbūt ir savo kolegų tarpe sutinkate tokius, kurie gambiai panaudoja savo pozicijas ne valstybės, ne visuomenės, o savo asmeniškai naudai, nepaisydami moralės ir teisingumo principų. Kaip visa tai žiūrėti, ar nepasijuntate patekusi kažkokio svetimo pasaulio?

Joks svetimas pasaulis negali manęs prijaukinti. Visuomet ieškojau ir atrasdavau žmonių, kurie iš tikrųjų man artimi, kurie imponavo savo dvasios apimtimi. Toki esama ir tarp Lietuvos politikų. Jie visur ir visuomet mažuma, bet jie yra mano sielos broliai ir seserys, mano stiprybė ir atrama. Iš tiesų, man sunku suprasti ir pateisinti pragmatišką polinką aktyvistams. Džiaugiuosi, kad besikurianioje Tarybų Sąjungoje moralės kriterijai užima tikrai ne paskutinę vietą. Vadinas, yra vilties, jog ir šios

Sąjungos-partijos daugumą sudarys dorieji. Man svetima dezertyro psichologija: vos pamačius, pajutęs vien kitą sau nepriimtą tendenciją, tuojau būgti „pas kryžiuočius“ ir skambinti pasmerkimo varpais, kaip tai darė kai kurie spindžiaakiai Sąjūdžio jūmorai bei senjorai. Nebūgti, o būti, ne kitus niekinti, bet patsiam kovoti, tvirtinant savo principus!

50-ties metų sovietinio režimo spausmą žymė lietuvių tautos gyvenimo būde ir mąstymo stovėjimo yra giliai įsišakoję. Ar dabartinė valdžia, mokyklinio švietimo bei auklėjimo institucijos, o taip pat Bažnyčia ir visuomeninės organizacijos daro ką nors Lietuvos dvasinio ir demokratinio auklėjimo srityje?

Sunkiausiai ir ilgiausiai gyja dvasia. Sunkingam pagijimui būtinas paties asmens pasiryžimas kitaip gyventi. Deja, tokio pasiryžimo Lietuvos žmonėms nėra per daug. Per sausio vykius ant Lietuvos buvo nusileidęs Dangus ir gailėstingumu pridengęs prieš tankus dainuojantį tautą. Bet ar jau visi išsižadėjo savo sribiškumą pro šalį? Ar daug kas metė girtuokliauti, vogti, rusiškai keiktis, ar visi tapo gailėstingesni savo artimui? Gaila, bet ne. Juk ir prieš tankus stovėjo tikrai patys geriausieji. Tai, ką Gint Damušytis Dainavos stovykloje pavadino posovietinės Lietuvos „širdies pro šalį“, tikrai nekelią pasigėrėjimo. Kaip rodo žmonijos patirtis, „širdies pro šalį“ jau susiformavusiam žmogui išties nelengva, o gal ir nebe manoma pakeisti.

Vargu bepasikeis ir m s „praras-toji“ karta.

Bet tuo didesn m s atsakomy-b prieš augan i kart . Jai b tina sudaryti visai kitoniškus „širdies pro ius“. Jie turi tapti žmon mis laisvei ir demokratijai. Mokytoj l pomis turi byloti pilna Lietuvos istorija bei autentiškoji m s kult -ra, iš kurios buvome dvasiškai iš-tremti, iškilieji prieškario bei egzodo rašytojai, poetai, o ypa m stytojai, filosofai. Šalkauskio, Maceinos, Girniaus mintimis išug-dyti jaunuoliai bus jau visai kitokie. Deja, nemanau, jog dabartinei Lietuvos valdžiai ši idealistin laikysena b t priimtina. Tik tis greit ir lemting permain Lietu-vos švietimo sistemoje n ra pagrindo, bet j b tina atkakliai siekti.

Klausiate, ar daro k m s Baž-ny ia. Aišku, taip. Bet nepamirški-me, jog sovietin s okupacijos laiko-tarpiu pati Bažny ia patyr prie-spaud , stagnacij , o kartais — ir moralini atskir kunig nuopuol . Bažny ia buvo nuolat akylai seka-ma ir geležine uždanga atskirta nuo visuomen s, tod l ir dabar stokoja g dži su t ja visuomene bendrauti. Ta iau šiandienos Lietuvoje Baž-ny ia teb ra bene vienintelis mora-linis autoritetas.

Visuomenini bei politini orga-nizacij Lietuvoje gana gausu. Ar visos jos turi ateit , pamatytsime. Ta iau bet kok , kad ir nedidel žmogaus žingsn visuomen s reika-l bendro sprendimo linkme reikia vertinti teigiamai. ia v l remiu G. Damušyt , kuri teigia, jog geriau-

sias vaistas nuo vergyst s — tai si-jungimas visuomen s gyvenim .

Išėivija, ar bent jos dauguma, jau iasi ir nori b ti neatskiriama ir pilnateis lietuvi tautos dalis. Kokiu b du ji gal t veiksmingiau ir pozityviau sijungti demokratin s Lietuvos atstatym — tiek politiniame ar ekonominiame gyvenime, tiek ir kul-t ros bei švietimo srityse?

Visur ir visada — pirmiausia as-meniniu pavyzdžiu. Serganti Lietu-va labiau už visk stokoja tvirt moralini nuorod , nuoseklios krikš ionišk vertybi sistemos. O vertyb s, kaip, beje, raš J. Girnius, gali b ti perimtos tiktai jausmais bei asmeniniu patyrimu. Kiekvienas doras Lietuvos išėivis, net ir neb -damas iškilia k rybine asmenybe, turi pamokyti savo prisig rus bro-l Lietuvoje ar nesidrov damas su-g dinti jo jaun atžal , kuri dažnai nedirba jokio naudingo darbo ir negali išvardinti n trij didži j Lie-tuvos kunigaikš i . Tegu papasa-koja m s išėiviai apie „lengv “ pab g lio duon Amerikoje, apie tai, kaip moksl daktarai nedejuo-dami dirbo juodus darbus, kaip sa-vo dora ir s žiningumu peln pa-garb ir kilo tarnyboje, išmokslino vaikus. Juk dažnas m s gelton-snapis sivaizduoja, kad doleriai jo d dei arba tetai atplaukia up mis. Tepapasakoja apie išėivi motinas, kurios, augindamos ne vien — du, bet ir septynis vaikus, nepavargo, vežiodamos juos šeštadienes mokyklas, juost audimo ar tauti-ni šoki b relius, sodindamos už

stalo rašyti lietuvi kalbos diktant . Jeigu lietuvi išėivija yra gėlios tautin s kult ros bendruomen , tai pasiekta per pasiryžim bei aukas.

Vakar tremtiniai, nepaisant sunkum , kuriuos teko svetur pakelti, visuomet išliko laisvais žmon mis. Tai, kas s padaryta, padaryta LAISVO ŽMOGAUS veikimu. Tokio veikimo laisv je ir laisvei principus ir reikia diegti m s T v y n - je: jos ekonomikoje, politikoje, kult roje. Kad demokratijos misijonierinis kelias ia nebus rož mis klotas, rodo daktaro L. Sidrio bei bankininko V. Dud no pavyzdžiai. M s biurokratija — tai gelžbetonin užtvara laisv s upei, ir t užtvart reikia ardyti. Ir ia sunku b t atrasti teigiamesn pavyzd , kaip US-BF Baltijos valstyb se vykdoma programa. Jau prieš pusantr met , bendraudama su est politikais, patyriau, kok didel autoritet šis fondas bei Linas Kojelis peln Estijoje ir Latvijoje. Rodos, fondo veikla ima jaustis ir Lietuvoje. Linkiu Linui Kojeliui ir jo bendražygiams kuo negailestingiau, anot jo paties, „valyti sovietinius nuodus iš lietuviško kraujo“.

Turiu toki svajone: matyti kuo daugiau išėivijos pedagog vairaus lygio m s švietimo staigose — visur, kur tik esama jaunimo. Manau, jog tie patys metodai, kuriais vadovaujate s dirbdami su vaikais j s Dainavos stovykloje, tinka ir Lietuvos vaikams. At jo laikas ir juos mokyti tautin s išitikimyb s, Dievo meil s, doros. Jie buvo taip pat ištremti iš savo dvasin s T v y -

n s. Tad pageidautinas ir išėivijos jaunuoli dalyvavimas m s jaunimo renginiuose. J gyvas pavyzdys b t paveikesnis už vyresni j pamokumus.

Šiandien Lietuvoje susiduriame su aštria problema: pak lus geležine uždang , m s jaunuomen iš Vakar dažniausiai perima ne gr , bet civilizacijos šiukšles, kurios paiose Vakar šalyse vaidina daugiau marginalin vaidmen . Deja, visuomet ir visk renkam s pagal savo pa i išsivystymo laipsn . Manau, kad esama ir „nematomos rankos“ veikimo ir pastang , jog kuo daugiau šlykš ios pornografijos ir kitokios bjaurasties atsirast Lietuvoje. Taip griunami moral s liku iai, taip auginamas nusivylimas Vakarais, es , ten nieko gero n ra... Išėivija gal t daug prisid ti, pad - dama paprastiems m s žmon ms susigaudyti. Žmon s turi pajusti, jog yra ne vien Vakar civilizacija, bet ir Vakar kult ra; jog tai visuomen , vis pirma grindžiama žmoni morale ir valia, j laisve ir atsakomybe, gilia politine kult ra, gerai veikian ia demokratijos mašina. M s liberalai atkakliai diegia mint , jog kapitalizmas — tai agresyvus savanaudiškumas. O reikia žmoni ms atskleisti, jog svarbiausia laisv je — moral , pasitik jimas bei auka.

Neseniai sijung te laisv fondo Lietuvos filialo veikla. Kaip su laisv fondu ir jo skelbiamomis pilnutin s demokratijos id jomis susipažinote?

Knygel „ pilnutin demokratij ”

maždaug prieš por met padovanojo Vidmantas Valiušaitis, ir už tai esu jam dėkinga. Knygel man padarė didžiulį spėdį: iki tol nebuvau skaičius lietuvių kalba kito tokio kondensuoto veikalo, kuris nuosekliai remdamasis krikščioniškosios moralės principais taip iš esmės ir moderniškai diskutuotų apie tautinį valstybės bei demokratijos, tuos du dalykus ir pestingai logiškai susiejant. Anksčiau jau tekdavo tai šen, tai ten pasiskaityti išėivijos atstovų straipsnius, minėti, vertingus pasisakymus vairiais valstybės atstatymo klausimais, bet toli gražu ne visi pasisakymai liudijo bekompromisišką moralinį bei tautinį išitikimą su nuostata. Ypač, pamenu, mane sukrėtė viename žurnale skaitytas palyginimas A. Sniekaus su Vytautu Didžiuoju... Dabar visai suprantama, kam buvo reikalinga toji „literatūra“ paralelė, ieškant bent blusos dydžio tariamam panašumui ir be skrupulų nubraukiant tikrai dramblio dydžio skirtumus.

Viena reikšmingiausių idėjų susiskaldžiusios lietuvių visuomenės aplinkoje man atrodė nepasauliškesnė politikos idėja. Nustoj rietis, pasak prof. Pakšto, „dėl rožančiaus“, išties rimčiau galėtume atsidėti politikai kaip žemiškąjį reikalą tvarkymo menui. Palengvėtų ir diskusijos, kadangi jose likt mažiau vietos spekuliacijoms. Tai jau kiekvienam pokalbiui būtinas tarpusavio pasitikėjimas. O kad jausčiau pasitikėjimą savo oponentu (nepaisant jo vietos politini spalvų spektre), man būtina susitarti

dėl vienintelio, bet esminio dalyko: t.y. sitikinti, jog ir mano oponentas arba partneris pripažįsta tautinį demokratinį valstybės esant esmine pilnutinę tautos egzistencijos sąlyga. Sutariant dėl šios išėities pozicijos, kiekviena kompromiso paieška bus vienas malonumas. Deja, ir pas mus, ir pas jus atsirasdavo gudragalvių, teigiančių, jos valstybingumas — neesminis lietuvių tautos problema. Vienas buvęs Sąjūdžio bendražygis be jokio drovėjimosi žodį nepriklausomybę rašydavo su kabutėmis, tuo išreikšdamas savo gilią intelektualinį panieką. Kaip tik šie žmonės siejo pažangos Lietuvoje viltis su tada demokratijai SSRS, tuo pritardami organizuoto imperializmo teoretikams.

Dalyvavote Dainavoje vykusiame 37-tojoje Lietuviškų studijų savaitėje. Kokius spėdžius iš jos parsivešite Lietuvai? Gal galėtumėte patarti ir palinkėti tolimesnei Lietuvai fronto bei iuli veiklai išėivijoje?

Daug buvau girdę jūsi ir skaičius apie jus Dainavos ir apskritai apie JAV lietuvišką bendruomenę. Bet tik dabar, kai Dainava tapo mano patyrimo dalimi, galiu jaustis šitą patyrusi. Jus siunčiate Lietuvai savo Amerikoje augusius vaikus, kaip mitinę Eglės sėklę, kad pajustų po kojomis motinos žemę, o aš pajutau savosiomis — jus Lietuvai, paįsvetur sukurti, išlaikyti, dešimtmečiais puoselėti. Savo spėdžius pilniau tikiuosi aprašyti Šiaurės Atlantuose, sugrįžusi na-

mus. Š kart bandysiu lakoniškiau.

Dainavoje sutikau didel ir graž b r j s bi iuli , kurie mane žav - jo savo nedavatkišku ir nedeklaratyviu idealizmu. Parsiveišu brang dvasin s brolyst s patyrim , laiky - mosi už rank jausm . Ypa džiau - giuosi, kad taip lengvai radome bendr kalb su mano bendraam - žiais, Ginte Damušyte bei Linu Kojeli , gimusiais ir augusiais visai kitokioje, negu aš, aplinkoje. Maniau sau: jeigu jau galime taip greitai susikalb ti, tai gal sime ir veikti drauge Lietuvos naudai.

Tolimesn LFB veikla man rodosi sunkiai atsiejama nuo kult rin s bei politin s beatsikurian ios Lietuvos valstyb s tikrov s. Nor iau, kad laisv fondas aktyviau Lietuvoje propaguot J. Brazait , J. Girni ir kitus iškiluosius frontininkus, j veikalus bei darbus. Pas mus esama daug žmoni , kurie tiesiog išsiilg tvirto, doro ir išmintingo žodžio. Sutinku su J. Kojeli , jog, atsi - kuriant valstybei ir vykstant joje politini j g fermentacijai, išseivija taip pat žvalgytis sau id jiškai ar - timesnes Lietuvos visuomen s grupe. Šiuo atžvilgiu išmintinga ir pozityvi yra laisv fondo laiky - se, tiesmukai nesiangažuojanti politin ms partijoms, ta iau palai - kanti ir skatinanti demokratini j g brandinim bei suart jim .

Viena pagrindini sri i , kurioje Amerikos lietuviai jau dabar gražiai pasireiškia, yra Lietuvos valstyb s

k ryba. Tai nesibaigiantis veikimas, reikalaujantis vis naujo dvasini ir fizini j g prieaugio. Nor dami, kad išseivija vaisingai pasireiškšt šiame k rybos darbe, turime su - prasti tris dalykus.

Pirma, kad gyvybiškai b tina su - teikti išseiviams panašias, kaip ir Lie - tuvos lietuviams, pilietines teises. (Tikiu, jog artimiausioje ateityje ši problema palankiai išsispr s. Bent jau T vyn s S junga busimojoje Seimo sesijoje pateiks sav j Pili - tyb s statymo variant .)

Antra, kad nemažiau svarbus yra lietuvi buvimas pilnateisiais JAV, Kanados ir kit taking valstybi pilieiais. Tur dami kiekvieno j s asmenyje savo T vyn s ir tautos ambasadori , mes tur sime tvirtus apsaugos bastionus tarptautin s politikos m šiuose. Augan iam jaunimui vert t išaiškinti strategin j , kaipo lietuvi , politinio veikimo JAV pilieiu var - du reikšm . Esu sitikinusi, ne vienas j atras ia savo pašaukim bei veiklos srit . Prisibuvome politiniais instravertais — laikas pla iau užsimoti pasaulyje.

Tre ia, ir galb t svarbiausia. LFB visuomet pasižym jo ištikimybe moral s principams. Frontininkai atlaik išbandymus. Pogrindyje, naci kal jimuose, DP stovyklose, tremtyje. Š moralin s aukštumos jausm reikia palaikyti išseivijoje ir sugr žinti j Lietuv . J s tai galite padaryti. Jumis patik s.

Atsiminim žiupsnelis apie

JON VIRBICK

(1911-1946?)

EDUARDAS PAŠAKINSKAS

Susipažinau su stud. Jonu Virbicku 1932 m. Kaune, ateitinink r - muose, Laisv s ai. Nr. 3b, kuriuose tada abu gyvenome. J. Virbickas priklaus stud. ateitinink meno draugijai „Šatrija“. Jis studijavo humanitarinius mokslus, o aš — teisi fakultete ekonomik . Nors mok m s skirting disciplin , bet mus suartino visuomeniniai reikalai, ypa krašto vidaus politiniai, kuriais abu dom jom s ir svartydavom, kaip reaguoti vairius tos politikos pasireiškimo niuansus. Kaip tik tuo metu buvo paastr ja santykiai tarp tautinink valdžios ir ateitinink . Jau buvau susp j s nuo valdžios nukent ti.

Gyvendamas Kaune su mažais pertr kiais iki 1944 m. vyki , su J. Virbicku dažnai susitikdavau ir visada miela buvo su juo diskutuoti vairiais politiniais klausimais, nes jis buvo labai gerai informuotas. Buvo gabus spaudos darbuotojas. Dr sus ir veiklus pogrindininkas, aukoj s visas j gas kovai su rudaisiais ir raudonaisiais okupantais. Prisimenu J. Virbick kaip šimtaprocentin idealist .

Jonas Virbickas gim 1911 m. Sendvaryje, netoli Panev žio miesto. 1930 m. baig s Panev žio gimnazij , studijavo humanitarinius mokslus Kauno Vytauto Didžiojo u-te. Iš pradži vert si pamokomis. V liau dirbo žurnalo Židiny s administracijoje, o atsiradus darbe redakcijoje, per jo j .

J. Virbickas dalyvavo Student ateitinink s jungos chore, kurio dirigentu buvo A. Maka inas. Choras ruošdavo koncertus Kaune. Gastroliavo Rygoje ir Taline. 1932. 11.16 koncertavo Kauno V.D u-to dešimties met sukakties gyvavimo iškilm se.

Vokie i okupacijos 1941-1942 metais Kaune oficialiai buvo leidžiamas dienraštis laisv , kur pakaitomis redagavo žurnalistai Julijonas B t nas ir Jonas Virbickas. Jie buvo pagrindiniai redaktoriai ir steng si kiek galima ginti tautos interesus. D l to redaktoriai, ypa J. Virbickas vokie i pareig n buvo puolamas, keikiamas ir vadinamas „Jüdisches Schwein“. Gelbdamasis nuo galimo arešto, J. Virbickas pasitrauk iš darbo ir sl p si.

Studentai ateitininkai Panevėžy 1933 m. Iš k. pirmoj eil j: antras — Galkauskas, E. Pašakinskas (straipsnio autorius), J. Gruzdas. Stovi iš dešin s: I. Augustauskas, J. Damušis, J. Virbickas, B. Juška.

Netrukus 1942 m. pabaigoje minėtas laikraštis vokiečių buvo uždarytas.

J. Virbickas vokiečių okupacijos metais aktyviai ir skmingai dirbo (rinko informaciją, bendradarbiavo ir redagavo) prie Lietuvių Fronto pogrindyje leidžiamą leidinį: „Laisvė, Lietuvių Fronto biuletenis, Lietuvos Judas, Vardan tiesos ir kt.“

1944 m. liepos mėnesio antroje pusėje, artinantis Rytų frontui, iš Kauno sugrįžau savo tėvišką Linkuvą. Baigiantis šlapliernos atleidimas, girdėtis buvo patrankausmas nuo Panevėžio pusės. Kritišku momentu, t.y. liepos 22 d. Linkuvą iš Panevėžio dviračiu atvažiuoju. J. Virbickas ir susiradomane. Apsidžiaugėme vienas antrusitiki ir abu susirpinome. Ką reiktums šiuo metu daryti ir kaip reaguoti besikeičianį padėtį? Konkretaus iš anksto

apgalvoto plano, kaip tokiu atveju elgtis ir ką daryti nei vienas, nei antras neturėjome. Psichologiškai sunku sliajam lietuviui iš principo susigyventi su mintimi ir apsispręsti palikti savo gimtą kraštą ir nebejausti jo po savo kojomis. Pasidavėme anglų logikai: „To wait and see“. Sutarėme abu trauktis nuo fronto toliau vakarus ir pagal vyki eig spręsti, kas toliau darytina.

1944 m. liepos 23 d. išvažiavome iš Linkuvos dviračiais vakarus, pasirinkti iš reikalo turistinį kelionę, neapčiuopiam ateiti. T pusiau turistinį, pusiau tremtinį savanorišką kelionę po Žemaitijos vietas ir pažastumus t su me iki spalio mėn. 7 d., kada iš rytų pajudėjus rusų frontas mus netikėtai perskyrė.

Žemaitijoje buvome apsisotį Žar nuose pas pažastumus, Mus globojo ir rėmė A. Andrašis, Eremitas

n , O. A. Žadeiki šeimos ir kun. V. Motiekaitis iš Lauksodos. Jiems labai dkingi!

Iš Žar n J. Virbickas buvo nuvažiav s Rietav , kur 1944 m. rugs jo pabaigoje ar spalio pradžioje vyko pagrindini organizacij atstov pasitarimas — konferencija, kurioje dalyvavo ir prof. Z. Ivinskis, atvyk s iš Vokietijos.

Praleid s front , 1944 m. spalio m n. pabaigoje apsigyvenau ir prad jau dirbti Panev žyje. ia v l susitikau su J. Virbicku, kuris jau buvo sugr ž s jam prast miest ir mokytojavo mokykloje. Naujoje vietoje jaut m s netikri ir nesaug s. Jam kalbant, jo galva dreb davo. Šiaip sveikata nesiskund .

Jon Virbick su m NKVD agentai Panev žyje 1945 m. rugpj io m nesio antroje pus je, einant dienos metu Krantin s gatve geležinkelio stot atsiimti Saugumo organ išprovokuoto siuntinio.

T pa i met rugs jo 8 d., gr ž tant po darbo iš mokyklos, Panev žyje buvo suimtas ir mokytojas Antanas Strabulis, gyven s Pušaloto gatv je. Abu suimtieji studijavo V. D. U-te humanitarinius mokslus, buvo ateitininkai ir artimi, geri draugai. Be to, drauge dalyvavo ir visuomenin je veikloje, ypa spaudos darbe.

Suimtieji Jonas Virbickas ir Antanas Strabulis tardymui buvo nuvežti Uten , kur buvo sik r s Saugumo kariuomen s žvalgybinis dalinys, organizav s kov su pagrindžiu. A. Strabulis po tardymo iš Utenos kal jimo buvo paguldintas

sunkvežim ir apklotas maišais, kad nesimatyt , kas vežama. Gul damas išgirdo iš palydov , kad t pat sunkvežim talpinamas ir J. Virbickas. A. Strabulis ant popieriaus skiautels, rastos sunkvežimyje, Morz s ab c le pažym jo, kas es s ir iš kur vežamas, sugraib s nežinomo kaimyno koj , t popieri kišo bat . V liau paaišk jo, kad tas popierius buvo kištas D. Urbo bat . Tas tretysis kalinys taip pat tuo pa iu sunkvežimiu buvo vežamas apklotas maišais, kaip ir kiti du, Panev ž . Pas areštuotuosius padarius krat , D. Urbo bate buvo rastas tas „laiškelis“. D l tos priežasties pastarasis tur jo nemalonum , buvo tardomas, o v liau, kaip nekaltas, iš viso paleistas laisv .

J. Virbickui ir A. Strabuliui buvo sudaryta viena byla ir jie apie 1946 m. birželio m nesio vidur Panev žyje Saugumo kariuomen s teismo buvo nuteisti kiekvienas po 10 met speclagerio ir po to 5 metams atimant teises. Po teismo abu buvo patalpinti Panev žio kal jimo t pa i kamer . Juos apkaltino už priklausim Lietuvi Fronto organizacijai, pagrindin veikim vokiei okupacijos metais ir už dalyvavim Panev žyje vykusiame politiniame pasitarime advokato J. Žagrakalio bute.

Po teismo J. Virbickas ir A. Strabulis traukiniu buvo nugabenti Vilni , iš stoties p sti nuvaryti Lukiški kal jim ir patalpinti

SUD TINGAS

LIETUVOS ATSTATYMO KELIAS

E. ŠARNAS

Siaubingi 1940-1944 m. vyčiai Lietuvoje, su mimai, žudymai ir tr mimai priverst t kstan ius lietuvi skaudan ia širdimi laikinai palikti savo T vyn . Kitaip daugelio lauk Sibiras, kal jimas, koncentracijos stovyklos, žiauri mirtis. Sunkių, daug kam ne prastu, bet nežudan iu darbu svetimose šalyse skyn te savo gyvenimo keli , daugelis kovojote iševijoje d l Lietuvos laisv s, aukojote savo santaupas Lietuvai. Sulauk te savo T vyn s atgimimo. Ir, rodos, kaip tie paukšiai pavasar , buvote pasiryž skristi T vyn , savo t v žem ir namus, bet deja — tremtiniams ir jums kelyje atsirado užtvaros. J s sunerim m stote: gal jau mes nebe Lietuvos vaikai, gal m s net parama ia neberekalinga? Gal Marius Katiliškis iš ties buvo žynys — prognozistas, sakydamas „Iš jusiems negr žti“?

Jus žiauriajai sistemai ištr mus ir mums T vyn je likus, okupuota Lietuva pus amžiaus buvo Soviet S jungos aneksuota. Tuo laiku ne Lietuva, bet SSRS tapo fiktyvia t vyne. statymdavyst , ekonomika, moral , kult ra ir švietimas buvo vilkti sovietin totalitarizmo

mundur . Komunist partija buvo vienintel vadovaujanti ir vis kas gyva ir negyva likim lemianti j ga. Jos viešpatavimo laikotarpiu išaugo ir subrendo dvi kartos, kuri galvoje ir sieloje išliko abejingumo Lietuvos suverenitetui šeš liai.

1990 m. kovo 11 dien paskelbus atstatant Lietuvos nepriklausomyb , S j dis savo gretas pri m nemaža Lietuvos kompartijos (LKP) nari , kurie buvo aukštuose partiniuose ir administraciniuose vadovaujan iuose postuose. Tada bendram Lietuvos atstatymo darbui respublikos pilie ius sujung euforija ir tikrasis džiaugsmas. Ta iau Komunist partija, v liau pasivadinsi Lietuvos demokratine darbo partija (LDDP), tur jo išankstin tiksl Lietuvoje viena pati paimti valdži savo rankas. Tam pagrind sudar per 50 met partie i dispozicijoje išlikusios visos vietin s savivaldyb s, vyriausyb in s teis saugos strukt ros. J žinion atiteko respublikos nacionalinis produktas — turtas bei nuosavyb , kitaip kapitalas. Šalies kis, finansai, politika ir valdymas buvo ir šiandien yra j rankose. Buvusioje Aukš iausioje Taryboje

(o šiuo metu ir Seime) dėl minėtų partijos ir jos šalinink daugumos, nebuvo ir nėra manoma priimti tobulėsnės rinkos ekonomikos, žemės reformos, nekilnojamo turto grąžinimo, privatizacijos vykdymo statymų bei po statyminių aktų. Sunkus buvo jų gyvendinimas, nes vietinės valdžios (savivaldybių) organai buvo ir yra daugiausia LDDP rankose. Šiai partijai ir jai priėjusiems, be abejo, talkino per 50 metų augę socialistiniai ekonominiai, politiniai, moraliniai, psichologiniai ir socialistinio valdymo gėdžiai.

Prof. Vytautas Landsbergis buvo Lietuvos laisvės šauklys, jos gynėjas ir mūsų Tėvynės atgimimo informatorius pasaulyje. Tačiau dėl ankščiau minėtų lygių, jis neturėjo galimybių ir nebuvo Lietuvos politikos ir ekonomikos vadovas. Analogiška buvo ir ekspremjero Gedimino Vagnoriaus padėtis. Kultūros ir švietimo sistema buvo ir yra daugiausia LDDP žinioje. Ne gyvendinta tautinės mokyklos koncepcija. Dalis moksleivių ir studentų lieka abejingi sunkioms ir sudėtingoms Lietuvos vargo problemoms. Tai „nusipilietinimo“ rezultatas, bdingas ne tik mokykliniam jaunimui, bet ir nemažai daliai gyventojų. Toks abejingumas iššaukia daug kam ir nepakantą. Kai užsukami dujų, naftos, karšto vandens kraneliai, kai gyventi darosi šaliau ir sunkiau, kryptama rizikingas pragmatizmas, ieškoma greit apviliančių išieščių ir gelbėtojų.

Neigiamas moralinis ir psichologi-

nis takas Lietuvai padarė ir Vakarų demokratijos, jų pardavusios ir nusisukusios nuo pat 1939-1940 metų. Savo laiku Vakarai pardavė Baltijos valstybes, Lenkiją, ekoslavakiją, Vengriją ir kitas Europos valstybes. Tad kur tie tikrieji draugai?

Sudėtinga ir ekonominė krizė lyg pasiekusi yra Lietuvos kiną bei finansinį padėtis. Pramonės gamyba neatsigauna. Trūksta žaliavų bei medžiagų. Nėra kapitalo naujoms technologijoms diegti bei produkcijai, atitinkančiai pasaulinius standartus, gaminti. Buvusieji savininkai ir jų pinigai sunkiai atgauna žemėn, tačiau jos iš viso neatgauna. Merd ją prigimtinis piliečio nuosavybės teisė.

1991-1993 metų laikotarpiu prekės bei paslaugų kainos, o taip pat ir išlaidos šilumos energijai pabrango maždaug 300 kartų, tuo tarpu darbo užmokestis padidėjo tik keliasdešimt kartų. Šiuo metu vyriausybės nustatytas minimalus gyvenimo lygis (MGL) yra 31 litas ir minimalus atlyginimas — 35 litai. Tuo tarpu Lietuvos statistikos departamento duomenimis realus minimalus gyvenimo lygis birželio mėn. sudarė 60,67 lito. Minimalus gyvenimo lygis turi būti indeksuojamas (perskaičiuojamas) pagal vartojimo kainų indeksą. Kiek išauga vartojimo prekių ir paslaugų kainos, turi būti padidintos ir minimalios algos, pensijos, pašalpos stipendijos (Lietuvos aidas, 1993. VII.17, nr. 136). Dėl Lietuvos Banko kaltės pavuolotas lito vedimas, turėjo

neigiam tak respublikos ekonomiam ir finansiniam lygiui. Skursta pensininkai ir kiti mažus atlyginimus gaunantieji gyventojai.

Neefektyvus yra ir respublikos teis saugos organ darbas, nes Lietuvoje, kaip niekada, siau ia vagys, pl šikai, žmogžudžiai ir reketinink — prievartautoj išpirk gaujos. vagystes yra sijungusi ir mokyklinio amžiaus vaik — paaugli dalel . Tod l ir investicijos Lietuvos k yra labai atsargios ir nepakankamos. N ra Lietuvos kio ir kit gyvenimo vystymo sri i mokslini , prognozini program (koncepcijos), suderint su opozicija.

Sprendžiant visapusiško Lietuvos atstatymo problemas, artimiausioje ateityje reik t pasukti šiuo keliu. Reikia sukurti tautin mokykl , ugdyti moksleivi , student , vis Lietuvos pilie i pilietiškum , vyti abejingum . Mokyklose sustiprinti Lietuvos istorijos, etikos bei moral s norm disciplinas, sistemingai skiepyti demokratijos principus ir esm . Šalinti barikadas užsienio

lietuviams ir tremtiniam, sigyjant pilietyb ir atstatant nuosavyb s teises j nekilnojam j turt , traukiant juos atstatom j Lietuvos darb ir suteikiant jiems galimybes investuoti savo kapital respublikos k . Neatid lojant b tina, kad vis kryp i dešinieji ir jiems prijau iantieji (taip pat ir centristai) visiems laikams atsisakyt „skaldyk ir valdyk“ principo, neži rint kas nor t j primesti. Tik stipri ši partij , jud jim , s jung bei organizacij konsolidacija ir bendri siekiai Lietuvos labui tur t didžiul taka dabar valdan ios partijos (LDDP) politikai. B tina prad ti žengti teisingu keliu rinkos ekonomik , stiprinant versl , sparčiai vystant privatizacij , žem s reform , keliant Lietuvos ir jos gyventoj ekonomin bei kult rin lyg , neužmirštant Lietuvos vaik — išeivi ir tremtini . Pagaliau stiprus ir vieningas dešini j grupi ir jiems prijau ian i frontas b t tvirta j ga ir naujuose rinkimuose.

Kaunas, 1993.VII.26

vien kamer .

Maždaug po savait s kitos A. Strabulis buvo išgabentas darbams Sibiro spec. lagerius, o J. Virbickas buvo paliktas Vilniuje, toje pa ioje kameroje.

Apie jo tolesn likim žini neturiu. J. Virbickas buvo stambaus masto spaudos darbuotojas — rezis-

tentas prieš vokie i ir rus okupantus: informacijos rinkimo organizatorius ir Lietuvi Fronto leidžiam pogrindini biuleteni ir laikraši pagrindinis redaktorius. Jis savo pasiaukojimu ir atliktais darbais liks gyvas Tautos ir m s Valstyb s atminty!

Vilnius, 1993 m.

ESLOVAS STANKEVI IUS

Neseniai paminėjome Lietuvos valstybės 740 metų jubiliejų. Dar tada Mindaugo suvoktas tikslas — būti kartu su krikščioniška Europa — išliko toks pat aktualus iki šio dienos. Šimtmečiais bėdami apsisprendę gyventi Europos draugėje, vis dar nesame saugūs, nesame patyrę tikro Europos solidarumo ir jos apsaugos pavojaus akivaizdoje.

Jau kelis šimtmečius tarp Europos ir Rusijos vyksta atkaklios grumtynės dėl Baltijos jūros geopolitinės padėties — ar ji taps Europos vidaus jūra, ar jūra, skiriančia Rusijos ir Vakarų Europos takos sferas. Rusija ne vien šimtmetį siekia apimti visas žemes tarp visų Vakarų, Rytų, Pietų ir Šiaurės. Lietuva, Latvija ir Estija galės būti saugios tik tada, kai Europa suvoks ir tvirtai pasakys, kad jos rytinės sienos sutampa su mūsų šalies rytinėmis sienomis. Mūsų uždavinys — tvirtinti Europai ryti-

n Baltijos pakrantę ir save Europoje.

Pusamžiaus Rusija laikoma atplūšusi nuo Vakarų Europos visais Rytų Europos šalimis. Viso regiono išsivadavimas iš Rusijos takos sferos dar nėra neįžtamas. Manau, kad rytiniame Baltijos krante toli gražu dar nepakanka garantijų. Mes tebekybome tarp Europos ir Rusijos. Euroaziškosios Rusijos viešpatavimas bus priverstas pasislinkti link savo etninių žemių tik tada, kai Vakarų Europa mūsų kraštą likim laikys neatskiriamu nuo savo likimo. Pirmiausia mes patys turime būti valingi ir aktyvūs, kad tai vyktų.

Karinę Rusijos galia traukiasi iš visos Rytų Europos. Traukiasi ji ir iš Baltijos valstybių, bet labai nenoriai. Beje, iš pačios Rytų Europos širdies — Mažosios Lietuvos — ji dar neketina trauktis. Be karinės jėgos išlieka kiti, labiau „civilizuoti“ viešpatavimo būdai — išsaugant nepakitusi mūsų kraštą kolonijinio struktūros, ekonominę integraciją, trukdant alter-

eslovas Stankevičius, šio straipsnio autorius.
Nuotr. K. Ambrozaičio.

natyvias galimybes, pagaliau išnaudojant rusišką kolonist problemą.

Nustatydami mūsų politikos gaires, mes privalome atsižvelgti Rusijos politinį doktriną ir jos vykdomą politiką.

Štai kas sakoma Rusijos užsienio reikalų ministro A. Kozyrev'o paskelbtoje oficialioje Rusijos užsienio politikos koncepcijoje:

„Valstybių civilizuotų santykių ribose atsiveria galimybės praktiškai atsižvelgti Rusijos istorinius, geopolitinius, ekonominius interesus“. Ir toliau: „Vyksta sudėtingas artimiausios geopolitinės aplinkos formavimosi procesas, kurio baigtis didėle dalimi priklausys nuo mūsų (t.y. Rusijos — S.) sugebėjimo tikinimu, o būtinais atvejais — panaudojant įvairias priemones, tvirtinti tarptautinės teisės principus, skaitant mažumų teises, pasiekti patvarią gerą kaimynystę“.

„Rusakalbi“ teisė, laisvi orumo ir gerovės gynimas vadinamas antruoju tarp šešių pagrindinių Rusijos užsienio politikos prioritetų. Numatyta siekti „pajungti JT, ESBK ir kitas tarptautines organizacijas“ užsienyje gyvenančių Rusijos piliečių teisėms ginti. Pažymėtina, kad mažumų teisė klausimui puola muoju ginklu pasirinko tą šalį, kuri tautiniams mažumų teisėms nėra gyvendinusi. Beje, vakarai, taikstydami su vos ne rasistiniu „rusakalbi“ terminu, faktiškai toleruoja tikrosios tautinės tapatybės paneigimą ir surusinimą.

Visi Rusijos veiksmai ir konkretūs santykiai su Lietuva projektai išreiškia siekius gyvendinti reintegraciją — tiksliau pasakius — išsaugoti tebesamą integraciją.

Taip patvirtina pati Rusija minėtame užsienio politikos dokumente:

„Formuojant naujus santykius su artimojo užsienio šalimis, pilnaverčiai dvišaliai santykiai turi būti derinami su vairo pobūdžio daugiašalių veikos formų plėtra“.

„Išsaugoti ir plėtoti buvusios SSRS teritorijoje ekonominę erdvę, skaitant naujos ekonominės santykių teisinės bazės kūrinių sutartis su SNG ir artimojo užsienio šalimis, artėti link suderintos ekonominės politikos, sudaryti stimulus buvusių sąjunginių respublikų verslo struktūroms veikauti, turint tikslą reintegruoti šią šalį ekonomikoje nauju rinkos pagrindu“.

Todėl mes visiškai pagrįstai akcentuojame reintegracijos Rusijai pavojų. Europos vienijimosi pro-

cesas pridengia ir pateisina Vakarų aktyse Rusijos imperinis reintegracijos politika, kuriai Rusija panaudoja Europos laisvo bendradarbiavimo formas, pavyzdžiui, steigdama naftos arba anglies ir plieno tarybas.

Reintegracijos politika Rusijos vykdoma diferencijuotai. Visose manomose srityse nuosekliai kuriamos faktinės vienodo reguliavimo ar bent jau stiprios takos erdvės: ekonomikos, teisinio reguliavimo, socialinio aprėpinimo, karinio bendradarbiavimo, „rusakalbi“ teisingumo, standart ir t.t. Rusija ypač siekia išsaugoti ir tvirtinti administracinius ryšius tarp ministerijų ir kitų valdymo staig. Ten yra lengviau pasiekti politinius tikslus prisidengiant pragmatiškumu. Šiais būdais, taip pat kuriant naujas konsultacines ir kitokias struktūras, siekiama išplėsti faktines NVS ribas, apimti ir Baltijos valstybes.

Todėl Lietuva turi laikytis atsargios pozicijos, kruopščiai svarstyti, kurias sutartis su Rusija tikrai būtina sudaryti. Reikia kritiškai vertinti Rusijos siūlomą sutartį, rinktis deryb ir sutartį su Rusija objektus, vadovaujantis Lietuvos prioritetais ir interesais, ir apskritai teikti pirmenybę sutartims su Vakarų Europos šalimis.

Išvedus Rusijos kariuomenę iš Lietuvos, mūsų reintegravimas Rusijai tebebus manomas tvirtinant išlikusius imperinius ekonominius ir struktūrinius saitus naujomis formomis, pirmiausia išsaugant Lietuvos energetikos priklausomybę nuo Rusijos, taip pat ir karinio ben-

dradarbiavimo būdu.

Neabejotina, kad reintegravimasis bet kurioje srityje Rusijai pasmerks Lietuvai ilgalaikiam atsilikimui ir politiniam nesavarankiškumui, labai kliudys Lietuvai integruotis Europoje. Integravimasis

Europoje ar reintegravimas Rusijoje nėra tik ekonomikos ar vien tik ekonomikos alternatyva. Pirmiausia tai yra Lietuvos saugumo garantijos klausimas.

Lietuvos šio struktūrinio išlikimo tokia, kokia geriausiai atitiko sovietinis Rusijos interesus, buvo sudėtinis vadinamasis liaudies šio kompleksas dalis. Tai tikra kolonijinis šio struktūrinis. Labai akivaizdūs dabartiniai Rusijos siekiai supinti reintegruojamą šalį ir Rusijos energetikos, transporto ir svarbių pramonės šakų nuosavybes, perimti monetas arba paversti jas bendromis su Rusija. Tuomet du valdantys atkuriami buvusieji SSRS „liaudies šio kompleksai“ ir „vieningos liaudies šio šakos“. Supynus Lietuvos pramoninį nuosavybę su Rusijos, bet prarastos galimybės laisvai reformuoti pramoninį struktūrą.

Lietuvos ekonomikos persiorientavimui savo krašto interesus bendradarbiavimo su Europos šalimis kontekste reikalinga Lietuvos šio struktūrinio reforma. Reformos žada privalomą ateityje, bet gėsdina sunkumais dabartyje. Privalome rinktis: ar bijodami reformų laikysimės esamos šio struktūrinio ir senos integracijos ryšio su Rusija ir NVS, ar rinksimės šio struktūrinio

reform , palanki integravimuisi Europ . Neverta puoselti iliuzij , kad pradžioje suklestime bendradarbiaudami su Rusija, o tada jau pasuksime Vakarus.

Lietuva, delsdama vaduotis iš savo priklausomybės, neieškodama alternatyv , pasiduodama Rusijos siekiams išsaugoti integruot Rusij Lietuvos pramonės ir apskritai vis kio struktūrą, netaps savarankišku Vakar partneriu. Geriausi atveju ji bus tik rankiu Rusijos bendradarbiavimui su Vakarais.

Dabar daug kas entuziastingai kalba apie mūsų kaip tilto tarp Ryt ir Vakar vaidmenį. Tai klatingas planas, slepiantis Vakarams ir Rusijai priimtinos dvigubos integracijos tikslus.

Kad taip yra, patvirtina minėtas Rusijos užsienio politikos dokumentas: „Treji šalys santykių plėtojimas su buvusiomis SSRS respublikomis ir parama jų ekonomikos raidai, esant išlikusiai gamybiniai kompleks tarpusavio priklausomybei, savaime teikia plius Rusijai“.

Galbūt kai kurie Vakaruose patenkinti mūsų perspektyva pasilikti integruotiems Rusijos k Rusijos ir Vakar bendradarbiavimo kontekste, nes sutampa interesai. Vakarai apskritai mėgsta tvarkyti globalinius santykius. Mes neturėtume taikstytis su galimoms jau numatyto Rusijos ekonomini kontakt su Vakarais tarpiniais grandies vaidmeniu. Daug kas iš Vakar mums pataria: jokių būdu nenu-

traukite esam santykių su Rusija. Nelygiaverčiai santykių pobūdžio ir nuostolingumo Lietuvai, jie nelabai nori matyti. Deja, tai pasakytina ir apie dabartin Lietuvos valdžią.

Tad propaguojam dviejų krypti integracijos — „tilto tarp Ryt ir Vakar“ — formulę reikia vertinti kaip pavojingą ir nepriimtina. Lietuva turi aiškiai suvokti ir apibrėžti savo interesus, kurti ir ginti savo gyvybinius interesus lauk. Lietuvos interesai — dalyvaujant Vakar partneriams modernizuoti k, išlaisvinti nuo integracijos Rusij savo energetiką, pramonę bei transportą, plėsti eksportą Vakarais, teikti paslaugas Vakar -Ryt ir Šiaurės-Piet tranzitui, žirti Rusij ir NVS kaip vien iš Lietuvos produkcijos rink.

Svarstant ekonominio bendradarbiavimo su Rusija principus, negalima apsiriboti tik vienadienės naudos kriterijumi. Mes formuluojuose saugaus bendradarbiavimo su Rusija kriterij kaip svarbiausi ir universal visoms bendradarbiavimo sferoms. Kitaip sakant, kiekvien ekonominio ir kitokio bendradarbiavimo su Rusija projekt būtina vertinti pagal tai, ar šis bendradarbiavimas yra saugus, ar nėra integruojantis.

Apskritai imant, saugiai bendradarbiauti su Rusija ir NVS galime tik pakankamai integruotis Europ . Tik tai gali būti patikima atspira reintegracijos Rusij pastangoms, kurios gyvendinamos akivaizdžiu nuolatiniu ekonominiu

spaudimu. Galima sakyti, kad integravimasis Europ net n ra m - s laisvas pasirinkimas, o neišvengiama b tinyb . Vieni patys nuo Rusijos neapsisaugosime. Išlikti Rusijos integracijos erdv je nereikia beveik joki pastang , nes Rusija pati nuolat ir visokiom formom perša gyvenim „susid jus“. Prisikalbinti Vakarus jau reikia m s aktyvumo. Saugumo sumetimais mums naudingiau teikti pirmenyb tolimesni j kaimyn investicijoms ir dalyvavimui m s ekonomikoje. Artim j kaimyn kapitalas labiau politizuotas.

Mes turime aiškiau suformuluoti m s saugumo interesus. Savaim suprantama, kad negalima sutikti su jokiais Rusijos tiesiogiais ar netiesiogiais karinio bendradarbiavimo pasi lymais, kad negalima leisti Rusijos karinio tranzito per Lietuvos teritorij ar jos oro erdv . Ta iau to per maža. Nepaisant galimos negatyvios Rusijos reakcijos, mums b tina integruotis Vakar gynybin sistem . Beje, min tame Rusijos užsienio politikos dokumente sakoma: „Rusija aktyviai priešinsis bet kokiems m ginimams didinti tre i j šali karin dalyvavim Rusijos kaimynin se šalyse“. Mums neb tinos NATO karin s baz s Lietuvos teritorijoje, bet b tinos aiškios NATO garantijos m s saugumui, kad Rusija daugiau niekada negal t m s žem je j ga „tvirtinti ger kaimynyst “.

Ypatingai svarbu apsaugoti m s valstyb nuo galimos griaunan ios veiklos. Šis poreikis dabar beveik

visiškai ignoruojamas. Reikalas gintis nuo atviro ginkluoto užpuolimo visiems akivaizdus, bet steb tina, kaip šiuo metu m s visuomen je yra susilpn j s Rusijos slapt j strukt r vaidmens suvokimas. Štai k sako Rusijos gynybos ministro pirmasis pavaduotojas A. Kokošin, pagr sdamas Rusijos karin doktrin (1993.06.03 „Nezavisimaja gazeta“): „Pergal s užtikrinimo esm gl di poveikyje priešingos pus s individualiai, kolektyvinei ir masinei psichologijai“. Ir ia pat cituoja VI a. prieš Kr. kin m stytoj Sundai, kuris sak , kad, norint pasiekti pergal reikia skleisti nesantaik prieš šalyje, ardant visk , kas sutvarkyta, išderinant visk , kas organizuota. Mums reikia ugdyti šio pavojaus suvokim , suprattim , kad visada reik s bud ti. Apie tai, kad reikia stiprios kontražvalgybos, aš jau ir nekalbu.

Kai saugesn s už mus Europos šalys seniai r pinasi kaip apsiginti nuo tamsi j Rusijos j g skverbimosi bei nuo galimo pab g li antpl džio, Lietuvos valdžia nieko nedaro valstyb s teritorijai apsaugoti. Lietuvos sienos apsauga ir kontrol ne kitaip kaip ty ia nesir pinama.

Mums lemta gyventi Rusijos traukos lauke. Atrodo, kad šiuo metu Rusija pradeda vykdyti politin ofenzyv prieš Estij , Latvij ir Lietuv . Iš Lietuvos laukiama paklusnumo politikos. Rusijos vykdom „civilizuoto“ pajungimo jos interesams politik turi atsverti Lietuvos ginties politika. Reikia

laisv fondo studij savait s Birštone dalyviai seka diskusijas. Pirmoj eil j iš k.: kalba V. Naudžius, dr. K. Ambrozaitis, J. Prapuolenis, dr. A. Skrupskelien .

puosel ti moralin tvirtum ir su-
telkta valia atsispirti reintegracijos
pastangoms, spaudimui, g s dini-
mams ir gundymams.

Nesu nusistat s nei prieš Rusij ,
nei prieš geros kaimynyst s san-
tykius. Pasisakau tik prieš nelygia-
teisius santykius, kurie pažeist
Lietuvos teis s ir gyvybinius in-
teresus. Mes dar ne tvirtinome tei-
singos taikos santyki su Rusija po
50 met okupacijos. Taika ir pri-
klausomyb yra sunkiai suderinami
dalykai. Kol išlikusi priklausomyb ,
tol manoma tik stipresniojo s lygo-
mis primesta taika. Tikros ir tvirtos

taikos pagrindas yra pasitik jimas
ir teisingumas. Pasitik jimas yra
patirties dalykas. Teisingumas yra
išeities taškas. Lietuvos ir Rusijos
santykiuose jie dar ne gyvendinti,
nes praityje padarytos žalos ir
nusikaltim s skaitos n ra teisingai
ir civilizuotai suvestos.

Pabaigoje belieka padaryti išvad ,
kad pagrindiniai Lietuvos ir Rusijos
santyki principai nesensta. Spren-
dimas, suformuluotas 1918 m. vasa-
rio 16 d. — atpalaiduoti Lietuv nuo
vis jai primest ryši su Rusija, —
šiandien taip pat aktualus kaip ir
prieš 75 metus.

Sovietin s melodijos ir

STAGNACIJA LIETUVOJE

JONAS PABEDINSKAS

Dešimtmeiais lietuviškoji išeivija ne tik jaut pareig aukotis dėl Lietuvos, bet nemaža jos dalis konkrečiai ir prisidėjo prie nepriklausomybės atgavimo, supažindindama Vakarų pasaulį su sovietine spauda. Daugelis tai dar vien iš pareigos jausmo Lietuvai. Reikėjo atlikti pareigą savo tautai, savajam kraštui, apskritai saviesiems. Tiesa, buvo mės tarpė ir tokie, kurie tai dar labiau norėdami užsitarnauti kitą pagarbą, arba tokiems, kuriems buvo domu dirbti visuomenin darbe, nepamisėkus iškilti savoje profesijoje.

Ir šiuo metu yra išeivieji, kurie dar „visuomeninkauja“ Lietuvoje ir užsieniuose. Jie sutaria su nieko konkretaus nenuveikiančiais Lietuvos biurokratais, — ar tai universitetuose, ar valdžioje, ar pramonėje, ar visokiuose organizacijose. Jie randa bendrą kalbą studijų savaitėse, konferencijose, apsilankymuose ir pasikalbėjimuose. Visa tai vardan pagalbos Lietuvai. Tačiau iš tos skubios ir neapgalvotos veiklos konkrečių rezultatų nesimato. Asmenys, kurie savo tikru ir konkrečiu darbu nori kelti Lietuvos pradi ir

pasiekti, dažnai susiduria su nepaprastai dideliomis kliūtimis.

Stebint ir vertinant išeivijos ir nepriklausomos Lietuvos lietuvių tarpusavio santykius, prisimena amerikiečių išsireiškimas: „It takes two to tango“ — lietuviškai: norint šokti tango, reikia dviejų partnerių. Dar net būt galima pridėti, kad beveik ne manoma šokti su klausos neturintiu arba visai kurčiu. Tai yra visa problema — tiek išeiviams, tiek ir vilniečiams. Antra vertus, kurie ir turi klausą, ne visada tai pat girdi. Tad bendras šokis taip ir nesiseka, nes girdima skirtinga muzika. Lietuvoje yra dar pasilikusios sovietin s melodijos visame viešosios tvarkos gyvenime. Tiesa, kartais pasigirsta jau ir vakarietiško nusiteikimo gaidos, bet jas dar mažai kas tenori vertinti. Kitaip atsitiko, pvz., Estijos ekonominėje politikoje, kuri šiuo metu yra laikoma kaip pasaulinis krašto reformos modelis. Žinov nuomone,

1993 m. Lietuviškųjų studijų savaitėje rugpjūčio 7 d. Dainavoje, simpoziumo „Išeivijos pareigos Lietuvai“ metu skaitytas pranešimas.

1993 Dainavoje. Iš k. — Stasys Dargis, J rat Pe i rien , Edmundas Lenkauskas, Kazys Ambrazaitis, Jonas Pabedinskas, Paulius Jurkus, Antanas Razma, Juozas Baužys, Zigmąs Brinkis. Nuotr. V. Maželio.

jie to pasiek priimdami ekspert patarimus.

Žinoma, vykstantieji Lietuv išeivijos lietuviai nevienodai mato ir supranta savo užduot , kaip geriausiai galima Lietuvai pagelb ti. Be abejo, tai priklauso ir nuo asmeniškų patirties. Yra ir toki , kurie, vedami patriotinio jausmo, jau ia lyg kažkoki pareig savo tautie ius tik glostyti ir girti. Tuo tarpu išeivijos pareiga tur t b ti visada sakyti ties , objektyviai lyginti m s krašt su kitais, pasi lyti konkre ius, vakarietiškus veiklos b dus. Daugeliu atveju išeiviai bus

tiek Lietuvai naudingi, kiek jie sugeb s pasi lyti savo skirting patirt ir žinias. Kitaip jie Lietuvai nebus naudingi, nebent tik si sdami ten pinigus. Reikia pasteb ti, kad Lietuvoje iš išeivijos, neskaitant jos pinig , mažai ko ir norima bei priimama. Tiesa, dažnai girdimi kvietimai bendradarbiauti, pasikeis ti id jomis, išklausti paskait , atvažiuoti, pasirašyti net sutartis. Ta iau po to viso labai mažai kas pasikei ia ar prasideda.

Didesn d mes tur tume atkreipti tautai kenkian i ir j skandinavi ekonomin stagnacij . Lygiai

taip pat turime pastebėti ir kiekvieną dvasinį bei ekonominį laimėjimą. Jais reikia džiaugtis ir juos kiekviena proga iškelti kaip pavyzdžius. Bet svarbiausia nepasiduoti galvojimui, jog mes iš tiesų neturime nieko duoti išskyrus pinigus. Mūsų svarbi pareiga — remti Lietuvoje tuos žmones, kurie skatina ir pradeda persiorganizuoti visose srityse, kur tokio persiorganizavimo būtina reikia.

Jau kelinti metai kaip Vakarai nuoširdžiai ir rimtai Lietuvai aiškina, kad ekonominiams lygiui pakelti būtini tam tikri kintamieji politikos pakitimai iš pat pagrind. Deja, to dar nesuprato nei Lietuvos dešinė, nei kairė. Yra kartais puiki Lietuvos iškilių ekonomistų pasisakymų dėl reikiamų reformų, bet nei partijos, nei seimas, nei vyriausybė dėl politinių motyvų neparodo ryžto ir per mažai kariauja dar bei daro, kad mūsų kraštas pajudėtų progreso kryptimi. Dešinieji parodę daug drąsos pradėdami vykdyti privatizaciją, bet be tolimesnių teigiamų žingsnių jį vis neduoda reikiamų rezultatų. Žinome, kad visose Lietuvos gyvenimo srityse yra daug išsimokslinusių ir gudrių žmonių. Pasigirsta ir šviesių pasisakymų bei straipsnių spaudoje. Vienas toks pavyzdys — tai Š. m. gegužės mėn. Krikščionių Demokratų paskelbta vakarietiškai skambanti deklaracija.

Tačiau vis dar nesimato jokio per-

siorientavimo valdžios sluoksniuose. Argi nejuokinga, kai su pasididžiavimu dabartinė vyriausybė giriasi, kad Lietuvoje tesė vos 2,5% bedarbių. Juk tik politiniais sumetimais arba iš visiško naivumo galima tokiu nerealiu procentu girtis, nematant ar nenorint skelbti, kad beveik visoje krašto pramonėje yra daugybė asmenų, kurie nieko produktingo nedirba ir neatlieka, tačiau gauna algas.

Reikia ir vėl priminti neseniai eslovo Stankevičiaus pasakytus žodžius, kad „tauta iš jo iš kameros, bet ne iš kalėjimo kiemo“. Dėl buvusios komunistų vedamos politikos ir Maskvos pavojaus mes dar gyvename pavojingoje kalėjimo aplinkoje. Be šio beveik fizinio pavojaus mūsų tautai, manau, tebesame dar ir protinio kalėjimo kieme, apsuptame seno galvojimo išmirtu sieniu, kuriame ratu tebevaikšto ir dešinieji, ir kairieji. Prof. Vytautas Vardys, neseniai kalbėdamas Detroite vykusiame Lietuvos Bendruomenės konferencijoje, davė daug pavyzdžių, kiek Lietuvai trūksta politinės kultūros. Reikėtų pridėti, kad trūksta ir ekonominio planavimo kultūros. Užtat išėvi svarbiausia pareiga ir būtų savo bendradarbiavimu, savo vakarietiškomis mintimis pagelbėti tautai išėiti iš senosios galvosenos sienės apsupto kalėjimo kiemo.

RUSIŠKAI SOVIETIN M STYSENA

ANTANAS MUSTEIKIS

Blizganios bendrybės

Pusšimtis sovietinės okupacijos metu paliko gilius pdsakus viariose m s dabartinio gyvenimo srityse. Šioje studijoje susitelksim tik ties m s spaudos žmoni kalba bei stiliumi, kurie, deja, niekuo nesiskiria nuo nuožmi j , anos epochos blizgu i . Tai, rodo, kaip nužmogino m s m stysen komunizmo neš jai, kelioms m s krašto žmoni kartoms plaudami smegenis. Matosi daugyb ženkl , jog dar ilgai mes kamuosim s, kol galutinai atsikratysime rusiškai sovietin s m stysenos liekan . Šiuose r muose panagrinsiu tik keleto žurnalist stili , kuris patvirtins mano teiginius.

Kaip žinome, sovietme io ideologai, apskritai apsistat nemokš b riais (nepriklausomi intelektualai buvo netoleruojami arba naikinami: jie nepritapo, j smegen negal jai plauti), paruoš aib programint robot — pap g , kuri kalba bei stilius nepais logikos ar tikrov s duomen . Tai matome ir dabartin - je vadinamosios kair s ir dešin s spaudoje.

Anuo metu dažna situacija no-

menklat rinink buvo apspren-
džiama priklįjavus „šauni " etiket : tau pasak , kad esi „liaudies priešas", ir baigtas kriukis. Etiket prilipdyta — tu kaltas, tad geriausiu atveju gauni „kelialap " Šiaur , o apie blogesn atvej ia neverta n kalb ti... Deja, t pat stili vartoja ir dabartiniai žurnalistai. Štai vienas toks žurnalistas nesidrov damas lipdo etiket po etiket s ant savo oponento, jog to m stymas es s „scholastiškas" ar „išankstini ideologini dogm determinuotas" ir t.t., nors joki konkre i duomen tam paremti nepateikia.

Mokslas tokias etiketes vadina propagandos triukais; šiuo atveju turime reikal su blizgan ia bendrybe. (Apibr žtis: blizganti bendryb yra propaguojama mintis, dažnai susieta su koku nors autoritetu, masinanti rašant j , atrodanti kaip tiesa, ta iau nepatvirtinta konkreiais situacijos faktais, tad klaidinanti).

Kitas tos pat r šies žurnalist atstovas kitomis blizgan iomis bendryb mis, aplinkiniu keliu teisinga totalitarinius genocido vykdytojus,

Paskaita, skaityta 1993 Lietuvišk studij savait je, Dainavoje.

o konkretybes nuslepia. Jam „komunizmas apskritai t ra chimera, t.y. nepagaunamas ir nepakaltinamas“. O chimera žodynuose taip apibr žiama: „pabaisa su ugn ver ian iomis li to žiotimis, gyvat s uodega ir ožio k nu“. Argi šis žurnalistas tikisi, kad m s žmon s, nors dešimtmeiais kvailinti, ims ir tuo patik s, kai iš tikr j jie patys buvo kankinami, terorizuojami ir savomis akimis mat , jog Lietuv fiziškai ir dvasiškai teriojo dvikojai žmon s, neturintys gyvat s uodeg ? Pagal šio žurnalisto teologij , gyt nebent partin je seminarijoje, žmogus „stojim partij (kompartij)... ima suvokti kaip tam tikr kenotin (sav s sunaikinimo) veiksm ". ia jau ne tik blizgutis, bet ir pasaka, stebuklingai paver ianti komunist šventuoju!

Gal tinkamiausia blizgan i bendrybi nerštaviet yra „drumsti vandenys" — svarstymai apie men bei literat r , ypa kai neturime visuotinai pripažint šios srities vertybi mato. Kad neb iau šališkas, pacituosiu ir moter mintis, išreikštas tuo pa iu stiliumi. Viena žurnalisi atstov neatsilieka nuo savo koleg . Gana subtiliai ji vertina meninink gin , „buvusiųs" sujungdama su „pasauline kult ra" ir tautiškumu: „siliejimo pasaulin kult r b tinyb (jeigu tokia yra) visai nereiškia, kad patys savo rankomis turime nusikapoti visas tautines šakneles ir kuo skubiausiai išgalaboti visus „buvusiųs". Konkretus dalykas, kuris ia buvo užgriebtas — tai komunizmo

stab skulpt ros ir per jas „siliejimas" pasaulin kult r . Atrodo, baiminamasi, kad, numetant šiukšlyn tas skulpt ras, než t j k r jai, kurie d l to susieti su „tautin mis šaknel mis". Visas sakiny suraizgytas tik tam, kad koku nors b du nenukent t „buvusieji". Ar ia neturima galvoje nusovietinimas (desovietizacija), kur tariamai k sinamasi nugalabyti tariamai didžius k r jus?

Suprantama, ia sumin ti vieno stiliaus rašto žmon s, m s žurnalizmo atstovai, dažnai turi ir svarbius titulus. Štai kita žurnalist savo straipsn sutvirtina tokiu savo titulu: Tarptautin s žmogaus teisi asociacijos Lietuvos skyriaus atsakingoji sekretor . Šis titulas skamba labai autoritetingai: ir tarptautin s žmogaus teis s, ir t teisi draugija („asociacija"), ir Lietuvos skyrius, ir atsakingoji pareig n ! Skaitytojas ar skaitytoja yra paruošti priimti galutin jos žod „buvusi j " (gal ir esam j) nomenklat rinink reikalu. Pats jos straipsnio pavadinimas — „Sovietiška desovietizavimo anomalija" — iš pirmo žvilgsnio atrodo, kaip ir manasis: ir ji, ir aš kalbame apie sovietin „anomalij " (nenormalum). Esm je ta iau m s mintys išsiskiria kaip dangus ir žem .

Nesukdamas galvos d l jos pretenzing deklaratyvi pastab , kas yra iškreiptas ir neiškreiptas marksizmas, privalau teigti, jog autor — kaip anas zoologijos sodo lankytojas — visk pastebi, tik nepamato dramblio. Jos žodžiais, Kremliaus

dominavimas mūsų respublikoje, jos tarptautinė ir lietuvi „atsakingosios“ pareigūnų nuomone, atpalaiduoja savus nomenklatrininkus „nuo juridinio kaltinimo“. Vadinas, savi genocido vykdytojai (o k jau bekalbėti apie jėr m jus) nėra nusikaltėliai. Gi sovietinio stiliaus viršūnė ir logikos bedugn pasiekia šis žurnalistų nuosprendis: „Savaip nusikaltę yra absoliučiai visi — neprotestavusieji“. Vadinas, Lietuvos gyventojai, neprotestavę dėl Ribbentropo-Molotovo paktų, yra „savaip nusikaltę“, tad neturi teisės kam nors priekaištauti. Vadinas, „savaip nusikaltę“ yra ir dešimtys tūkstančių žuvusių ar gyv išlikusių Lietuvos patriotų — miškininkų, laisvą kovotojų, partizanų, kurie ilgais pokario metais ginklu priešinosi okupanto divizionams ir jų talkininkams nomenklatrininkams bei sribams, nes jie neišėjo iš miškų ir kaimų, nenumetę ginklų ir atsikūrusi.

Kremli neprotestavo. Tad jie neturi teisės pateikti „juridinius kaltinimus“, tautos engėjams! Toks stilius ir logika pilniausiai atspindi „raudonojo dvaro“ minezingerių subankrutavusias giesmeles.

Šioje vietoje privalau perspėti tuos epochos pažeidusius skaitytojus, jei jis nesuprato, jog mano vartojamos šio straipsnio bendrybės neprasišlenkia su tiesa. Aš kalbu apie daugumą žurnalistų bei jų atstovų, apie daugumą krašto engėjų bei nomenklatrininkų, bet neminiu išimčių, kurios savo darbais nieko blogo savo kraštui nepadarė. Kas

nežino, jog taisyklės turi išimtis?

Dabar kyla klausimai apie iškelto stiliaus reikšmę. Ar jis išliko kaip atgyvenusios epochos neatsikratoma liekana, nes moningai žurnalistai tarsi siama? Ar jis yra susijęs su pačiais žurnalistų puoselėjamais turiniais? Man rodos, kad šio stiliaus analizė abu klausimus atsako teigiamai: yra vienoki, yra ir kitoki. Dabar pateiksiu daugiau duomenų, rodančių, kad moningų propagandinio stiliaus vartoseną.

Pirmasis žurnalistas bando pateisinti „šio tono karalystę“ tuo, kad anuo metu buvo „presingas“. (Barbaryb „presingas“ — vietoj lietuviško žodžio spaudimas — sudaro spūdį, jog tai paslaptinga jėga, prilygstanti antrojo žurnalisto chimera). O skaitytojui būt kur kas domiau išgirsti, kas pirmą žurnalistų spaudą, kuo jis spaudė, ir ar tai nebuvo žmogaus teisi pažeidimas. Ta pati rožinė „buvusi jėga“ gynimo gija ryškia pirmojo pastangose rodyti lygybę tarp rusiškai sovietinų santvarkos ir kitų kraštų santvarkų, kai tikinama, jog „socialistinis realizmas“ vartoja visų kraštų rašytojai, bet nuslepia, jog už šio „realizmo“ nepaisymą (t.y. už daiktavadinimą tikraisiais vardais) tik Sovietijoje rašytojai buvo tremiami. Šiaurės pasimokyti „socialistinio realizmo“ iš baltųjų lokų.

Antrasis žurnalistas tarsi patį gijaudžia, kai bando sulygtinti genocido vykdytojus bei jėr m jus su jų aukomis. Jis „atranda“, kad saugumieji, kur grauzėja jos žinios, patir-

tis esanti svaresn nei jo auk , kurios neva nepatyr tiek skausmo, nors jos gal jo netekti vis savo šeimos nari , ištremt bado bei šal io mir iai Sibire. Jis dargi ty iojosi iš t , kurie išliko nusikalt li ir j auk nuošal je, juos vadindamas „gudriais“ (kabut se; suprasti reikia, kad tai kvailiukai), nes jie nori... ir velni , ir Diev aplošti. Abiej min t žurnal is i stiliai, kaip mat me aukš iau, taip pat buvo susij tokia pa ia tendencija.

Nor iau, kad atsirast skaitytoj j , kurie dabarties duomenimis paneigt mano pesimistin žvalg , jog prireiks dar poros kart , kol mes atsikratysime šio stiliaus ir ši tendencij .

Padebesiniai idealai

Rusiškai sovietin s m stysenos liekanos nesiriboja vien blizgan io mis bendryb mis bei kitais propagandos triukais. Kai viena engiam tautie i dalis neprarado krikš io niškos, humanistin s ar tautin s ideologijos bei pasaul ži ros, tai kita j dalis, susijusi su buvusiaisiais (ir esamaisiais), atsiradusi tuštum užpildo inerciniais surogatais ir tebejud a ta pa ia kryptimi, nors ir praradusi to jud jimo šerd — bankrutavusi totalitaristin ideologij . Dabarty apstulbino mane vaikams užuojautos tem pasirinkusi viena rašytojiška žurnalist .

R pestis vaikai, kurie ken ia vairias nuoskaudas, nors j nenu sipeln ir d l amžiaus brandos sto-

kos negebantys j išvengti, m s nestebina. Užuojauta ken iantiems yra kilnus jausmas, susij s su bendražmogiškomis vertyb mis bei b ties prasm mis. Tik kyla viena abejon : ar ia nebus atbalsis anos epochos tariamo r pes io, „išnaudotu“ žmogumi, kai vad. „geriausi liaudies s n s ir dukros“ k r komunistin roj ir naikino pasaulio skriaudas kankindami, žudydami ir tremdami amžino šalo „vasarvietes“ visus vad. „liaudies (t.y. nomenklat ros) priešus“? Ši žurnalist , nenagrin dama koki nors pereinamojo laikotarpio nualint žmoni b d , kurias ji gal t savo kukliomis pastangomis palengvinti, pašoko pa i padebes gelm ir d l vaik kan i pakaltino, jos žodžiais, „žiaur Diev ". Taip — „žiaur Diev "! Ak, dar vienas žingsnis, ir ji gal jo buvusios ir esan ios nomenklat ros nusikaltimus suversti tam pa iam „žiauriam Dievui“. Ir dar daugiau: geresnio Dievo pakaital ji ži ri rašytojos ar rašytojo asmeny, kurs mus atvest iš „prarasto“ nauj roj . Tik ir v l tenka abejoti, kuo naujasis rojus skirsis nuo „švent j " marksist ar stalinist kurtojo.

Beždžioni džiungl se

Kaip mat me, kai kas padang j ieško ideal , kiti juos kaip matysime, suranda baloj. Ir pastar j — ne retenyb , bet aš pateiksiu tiktai vien charakteringiausi žurnalist atstov , kuris, atrodo, vis dar neišbrenda iš džiungli užkardos,

nors jos jau nesaugo geležin uždanga. Tai save pasivadinusio „nepriklausomo Lietuvos dienraščio“ (Respublikos) žurnalistas, neseniai buvęs dargi literatūros bei meno savaitraščio redaktorium, dabar apsimas vaidinti psichologo bei sociologo vaidmenį.

Savo straipsnyje jisai „beždžionių makakų požirį“ taiko dabartinei Lietuvos visuomenei. Jam aišku, kad „ne makakos elgiasi kaip žmonės, o žmonės yra gimta tokia elgesio programa, kuri ir suveikia tam tikromis sąlygomis“. Prisigriebęs zoologini bei etologini trūkiniai, autorius žmonėms elgseną sieja su instinktais: „žmogus yra agresyvus padaras“, mūsų yra „instinktyvus gyvenimas“, mitinguose „sivyrąja kraujo troškimas“ ir t.t. Tokios „psichologinės tiesos“ gal jo būtų ir buvo susijusios su moralės nepaisančia komunistine epocha, tačiau jokie Vakarų psichologijos vadoveliai jį nepripažįsta, tad kyla klausimas, ar autorius nesuvisuotina savąjį polinkį ar potroškį, gal gytą anų epochoje.

Autorius taip pat aiškina, kad žmonėms „skirstymas geruosius ir bloguosius yra vienas esminis mitologikos bruožas, tas skirstymas būdingas ir vaikams, ir socializmo ideologijai, ir jį pakeitusiai patriotinei mūsų stypsenai“. Čia autorius vienu analfabetiniu šūviu bando nušauti keletą žuikių. Nors netiesiogiai, tuo jis sulygina tautos engėjus bei kagibistus su jų aukomis, socializmu, kur mes pažįstame Vakarų Europoje, su totalitariniu

komunizmu ir Sovietų Sąjunga, štai kodėl autorius nepakenčia, jei kas nors imasi atstatyti gerą sandarą su blogiu: „ieškoti prieš ir su jais kovoti“. Vadinas, nemink „buvusių“ nusikaltimų!

Autorius, nežinia koki dvasiniais ar partiniais seminariais lankantis, dargi susigundo mokyti Bažnyčią, kurioje girdi „susirenka minia“. (Autorius neskiria minios nuo žmonių telkinio ar kitų kategorijų.) Es „kunigas jai turi padėti susikaupti taip, kad, su Dievu galėtų bendrauti kiekvienas. Sunkus uždavinys, nes ir kunigui kaip žmogui kartais lengviau su minia nei su Dievu“.

Rusiškai sovietinė mūsų stypseną pro tarpiais (gal nesmoningai) prasi-veržia net tokiuose raštuose žmonėms, kurių ne tarsi. Toks yra disidentas prof. dr. Tomas Venclova. Ryškiausiai tai parodo jo nenusovietinti aiškinimai apie lietuvių 1941 m. sukilimą.

Jie ir mes

Retorika ir propaganda yra visuotiniai vartojami būdai savo mintims išreikšti, išryškinti ar kitiems piršti. Šia prasme tarp „j“ (Lietuvos gyventojų) ir mūsų (išėvių) nėra skirtumo. Tačiau skirtumas yra milžiniškas, kai palygini daugelio „j“, išugdytą ir išsiugdžiusį uždaroje visuomenėje, ir „mūsų“, ugdybą gijusį atviroje bendruomenėje, mūsų stypseną. Dabar aš pateiksiu tik vieną „mūsų“ žurnalisto pavyzdį, nors jo dalykas, kaip ir daugelio kitų, gali ne

visus patenkinti.

Anuo metu „m s " žurnalistai gal jo pralobti, jei kas b t jiems mok j s už kiekvien eilut , kai jie iš šapelio priskaldydavo vis vežim apie tai, kas yra tremtinys ir kas pab g lis, tartum dvasine prasme tarp j b t buv s esminis skirtumas. (Kur kas didesnis skirtumas buvo tarp prof. A. Maceinos vadinim duoneliautoj ir misinin- k .) Ta iau visi „m s " argumen- tai buvo susij su tikrove, ne su utopija. Dabar panaš gin suk l žodis „išeivis". Galima sutikti, kad šis žodis simbolizuoja iš dalies ties , iš dalies neties . Prieš j nusistat s vienas išeivis žurnalistas (jo žodžiais, „užsienietis", „lietuvi kilm s žmogus", „užsieny gyve- nantis tautietis") prirašo penkias pastraipas dalini priežas i , jog jis neiš j s, jog tai buv s „dvasiškas vaiko išprievertavimas" ir pn. (Be- je, ia autorius pasinaudoja dažna žurnalist išraišk : kad ir nežmo- niškai, bet tik kitoniškai). Kiti tvir- tina, kad jie kaip tik iš jo. Abiem atvejais argumentai yra paremti

tikrove. O toki bent dalini ties savo argumentuose ir logikoje kaip tik stokoja rusiškai sovietin s m stysenos žmon s, kuriuos anks- iau nagrin jome. (Iševijoje ap- skritai tik komunistin spauda nuolat ir vienas m nraštis protar- piais pritapo ar priart jo prie tokios m stysenos žurnalistikos).

Pabaigoje tikt ir reik t smagiai nusišypsoti iš dar vienos sovietin s m stysenos logikos, jei ji neb t susieta su kilniomis lietuvi laisv s kov aukomis. Ta logika, dengian- ti komunizmo pakvaišintus dešimt- me ius ir nukreipianti d mes nuo tikrov s fantastik , tikina: „Po to, kai 1991- j sausio 13- j už Lietu- v žuvo gyvieji (matyti, kad gal jo ž ti ir negyvieji! — A.M.), neat- sirado m s valstyb s vadovo, kurs paprašyt atleisti jam už tai, kad neišsaugojo t gyvybi , kurias prival jo išsaugoti."

Deja, ia jau jokie metafiziniai komentarai negelbsti. Ir kad tokia m stysena n ra išimtin , rodo faktas, jog kiti žurnalistai t pa i mint cituoja kaip Švent j Rašt .

IR V L MIRTIS IŠSIVED ...

Jau atidavus š numer spaustuvei, telefonu buvo gauta žinia, kad 1993 m. lapkri io 7 d. po ilgos ligos ikagoje mir

A.A. VLADAS B T NAS (RAMOJUS),

gim s 1923 m. Vabalninke, Birž apskr. Velionis buvo pla iai žinomas žurna- listas, redaktorius ir rašytojas, pirmaisiais okupacij metais aktyviai dalyvav s rezistencijoje. Amerikoje ilgesn laik dirbo Amerikos Balso tarnyboje Wa- shingtone. Liko žmona Dalia ir du s n s.

LAISV FONDO STUDIJ SAVAIT BIRŠTONE

LAIMANTAS JONUŠYS

Ši met liepos 11-18 dienomis Birštone vyko Laisv Fondo studij savait . Tokia savait jau antr kart rengiama Lietuvoje. 1992 m. geguž s m n. Laisv Fondo nariai ir sve iai buvo susirink Nidoje.

D l vairi priežas i Lietuv iš Amerikos neatvyko kai kurie programoje numatyti praneš jai: ambasadorius Stasys Lozoraitis, dr. Juozas Kazickas, dr. Vytautas Bieliauskas, advokatas Povilas Žumbakis. Apskritai išeivi dalyvavo kiek mažiau negu prieš metus. Truput skyr si nuo pemykš ios ir Lietuvoje gyvenan i dalyvi sud tis, ypa politiniu poži riu: vyravo dešinišiosios, konservatyvios pakraipos žmon s. Lietuvos filialo tarybos pirmininkas Vidmantas Valiušaitis per atidarym pasak , kad jau buvo paleistas „gand kipšiukas“: es bus kuriamas naujas LAFas, sieksiantis nuversti Lietuvoje kairi j valdži . Laisv Fondo valdybos pirmininkas, dr. Kazys Ambrazaitis patikino, kad nebus siekiama priimti joki politini sprendim , o dabartinei opozicijai link jo daugiau pakantos — ne tik kovoti, bet ir konstruktyviai dirbti.

Pirmosios dienos pranešimai ir diskusijos tvirtino nuosaik ton . South

Carolina universiteto profesorius K s-tutis Skrupskelis aiškino pamatinius šiuolaikinio liberalizmo principus: racionalistin pasaul ži r pliuralizm ir vi-suomen s daugumai priimtin politin teisingum .

Buv s politinis kalinys, šiuo metu vyriausyb s patar jas religij klausimais Petras Plumpa kalb jo apie vairias žmoni nuostat permainas, sitvirtinant Lietuvos nepriklausomybei. Pasak jo, kai kurie lietuviai paži ras pakeit kaip drabužius ir neketina atgailauti d l to, kad anks iau d v jo drabužius, kurie dabar nebemadingi. Tokius žmones reik t laikyti aukomis, — teig Plum-pa. Jis taip pat kritikavo stabmeldišk pamaldum politikai, politini stab garbinim ir toki praktik , kai politiniai oponentai paver iami š toniškais priešais. Jo nuomone, tai susij su perd tu d mesiu išoriniam pasauliui. Juk „Kristaus mokslas kei ia žmoni siel švyt -jim , o ne šio trima io pasaulio d s-nius“.

Antr j dien kalb ta apie ekonomikos problemas. Dr. Feliksas Palubinskas, jau pusantr met dirbantis Lietuvoje, kalb damas apie pokomunistin ekonomin situacij , kaip sektin pavyzd pateik Estijos reform praktik , išvardindamas konkre ius est ekonomin s politikos žingsnius ir pasiekimus. Be to, jis prid r , kad Estija ir Latvija daugiau naudojasi užsienyje gyvenan i tautie i pagalba. Dabartin Lietuv dr. Palubinskas lygino ne tik su Estija, bet ir su 1918-1920 met Lietuva, kai, sitvirtinant nepriklausomybei, taip pat buvo pertvarkoma ekonomika, ir tai sek si lengviau negu dabar. Anuomet buvo mažai socialiai remtin žmon i, nebuvo prasta gauti šalp iš valstyb s; turtas buvo priva iose rankose ir d l to geriau saugomas bei r pestingiau pa-naudojamas.

Ekonomikos simpoziumas Birštone. Iš k. — Albertas Šimnas, Valdemaras Katkus, Feliksas Palubinskas. Nuotr. K. Ambrazaičio.

Dr. Albertas Šimnas, buvęs ekonomikos ministras Vagnoriaus vyriausybėje, o šiuo metu Ekonomikos ir privatizacijos instituto direktoriaus pavaduotojas, išdėstė dešinią ir konkrečią Krikščionių demokratų partijos nuostatas, pabrėždamas, kad ši partija nepritaria kraštutiniam dešiniajam ekonomikos liberalizavimui, nes Lietuvoje gali atsirasti praraja tarp stambiausio kapitalo, sukaupto negausaus sluoksnio rankose, ir didelių nuskurdusių žmonių masės. Albertas Šimnas apžvelgė ligšiolinę ekonominių reformų eigą Lietuvoje, kritikavo privatizacijos formų keitimą valdant LDDP. Jis spėjo, kad dabar sieloma laisvos prekybos sutartis su Rusija nėra išsigelbėjimas, nes Lietuvos pramonė žlugdytą masinį importą iš Rusijos, kur prekės yra pigesnės dėl nebrangių energetikos išteklių, reikalingų joms pagaminti.

Diskusijoje apie žurnalistiką buvo du pranešėjai — Naujojo dienovidžio redaktorius Aldona Žemaitytė ir Amžiaus redaktorius Antanas Gailius. Pirmoji kal-

btoja pateikė tam tikros statistikos. Balandžio mėnesį Lietuvoje buvo leidžiami 472 laikraščiai ir 219 žurnalai. Pasak pranešėjos, esant tokiam pertekliui, žodis nuvertinamas. Tačiau blogiausia yra itin prastas žurnalistikos etikos lygis, sulygotas gajū, sovietinės žurnalistikos stereotipai, nepripažinti joki moralės varžtai.

Antanas Gailius pažymėjo, kad Lietuvos aidas negalėtų būti labai gyvybingas laikraštis, nes jis kurtas senoviškais metodais, valdžios sprendimu, užmokėti pinigais, o ne dėl to, kad natūraliai susibūrę žmonės, patikę naujo laikraščio kūrėjų. Kalbėdamas apie savaitraščius, ponas Gailius pabrėžė, kad jų yra daug dešiniųjų, bet jie visi silpni.

Pokalbio apie kultūrą žanginiame žodyje jos dabartinį padėtį glaustai nusakė istorikas Juozas Tumelis: menininkai norėjo laisvės, bet dabar nori ir materialinės globos, kurios nėra.

Pirmasis pranešėjas dr. Vytautas Kubilius akcentavo tautinės kultūros iš-

Apie kultūrą kalbėjo — (kairėje) Kazys Bradas, Juozas Tumelis ir (viršuje) Jonas Mikelininkas. Nuotr. K. Ambrozaičio.

likimo problemą. (Dr. V. Kubiliaus paskaitos tekstas ištiesai spausdinamas šiame žurnalo numeryje. Red.)

Dr. Audronė Skrupskeliene, daktarė pedagogė South Carolina universitete, kalbėjo apie švietimo problemas. Ji paaiškino, kad dar visai neseniai Piet Karolinoje švietimo padėtis buvo gana prasta, bet pastaraisiais metais vykdytos reformos davė neblogą rezultatą. Tuo remdamasi, pranešėja bandė lyginti savo valstijos padėtį su Lietuva, kur irgi vykdoma švietimo sistemos reforma, kuri, jos situacinimu, turėtų vykti iš apačios, todėl svarbiausia ugdyti mokytojus. Audronė Skrupskeliene išsakė kai kuriuos spėjimus iš Lietuvos mokyklų: pastatai ir jų interjerai nepatrauklūs, ir tai neskatina pozityvaus mokinių entuziazmo. Bloga padėtis su internatu vaikais: jie tarsi nurašyti ir tuo būdu galiausiai „atiduodami“ nusikaltamoms gaujoms.

Kultūrai skirtas dienas buvo surengtas

literatūros vakaras, kuriam vadovavo rašytojas ir Seimo narys Saulius Šaltenis. Savo kalbą skaitydamas Kazys Bradas, J. rat. Suylaitis, buvo pagerbti Laisvo Fondo rezistencinio romano premijos laureatai Jonas Mikelininkas ir Birutė Pečiokaitė-Adomienė.

Studijų savaitės dienotvarkę teko keisti — politikos temai buvo numatyta skirti pirmadienį (liepos 12), tačiau tą dieną Vilniuje vyko tragiškai žuvusio Seimo nario Tautvydo Lideikio laidotuvas, kuriose dalyvavo ir Vytautas Landsbergis, vienas iš numatytų pranešėjų. Tad pokalbiai politinėmis temomis buvo nukelti penktadienį. Vytautas Landsbergis išdėstė požiūrą dabartinę politinę padėtį Lietuvoje ir konkrečiai Respublikos Seime. Be kita ko, profesorius Landsbergis akcentavo suaktyvinti Seimo nario, centro Egidijaus Biškauskio vaidmenį ir priminė, kad šis buvo principingai atsakęs tapti vienu iš Seimo pirmininko pavaduotojų, bet

Dr. Audron Skrupskelienė ir Emanuelis Zingeris. Nuotr. K. Ambrozaičio.

už poros dien kažkodėl pakeit savo apsisprendimą. Vytautas Landsbergis kritikavo kai kuriuos, naujus statymus, rengiamus Seimo daugumos, pavyzdžiui, nepaprastosios padties statymo projekt. Pranešė jatin akcentavo jautri Lietuvos santyki su Rusija bkl art jant kariuomen s išvedimo terminui. Jo nuomone, prezidentas Brazauskas link s daryti Ryt kaimynei nuolaid, kurios Lietuvai gali bti gana pavojingos. Kalb damas apie imperialistinius Rusijos siekius, Vytautas Landsbergis pasak, kad Vakarai, dži gaudami d l komunizmo žlugimo, nemato, jog komunizmas buvo tik Rusijos imperializmo rankis, kuris dabar nebetinkamas, ir imperin politika vykdoma kitomis priemonis. Atsakin damas auditorijos klausimus, Vytautas Landsbergis apgailestavo, kad išsivija neteikia solidžios paramos Lietuvos politin ms j goms.

Apie Lietuvos santyki su Rusija rai d kalb jo eslovas Stankevi ius, turintis didel valstybini deryb su Rusija patirt. (Jo paskaita ištais spausdinama šiame numeryje. Red.)

- Diskusijose rašytojas Jonas Mikelinckas išsak nuomon, kad Vakarus reikia ži r ti be iliuzij — jie Lietuvos negelb jo nei 1940 metais, nei po karo, nei valdant Gorba iovui.

Šeštadienis, paskutiniai studij savait s diena, buvo skirta laisvoms temoms. Praneš jai buvo dr. Bronius Kuzmickas ir Seimo narys Emanuelis Zingeris. Pirmasis kalb tojas daugiausia d mesio skyr savitiems Lietuvos istorijos pos kiams. Beje, vien tolimos praeities motyv dar ansktesn dien diskusijoje buvo iš l s Kazys Brad nas — Mindaugo nužudym, kurio kar na b t leidusi kurti lietuvišk kult r krikšioniškos Vakar kult ros

Nukelta 88 psl.

ŽVILGSNIS LIETUVIŠKAS IŠ DAINAVOS

Dainavoje š.m. rugpjūtio 1-8 d. LFB biūriui surengtame savo 37-tame Lietuvos studijų savaitė. Dalyviai skaičiumi nebuvo viena gausiausi, tačiau joje susidarė jauki ir darbinga nuotaika vairiems pokalbiams Lietuvos bei išeivijos lietuvių gyvenimo klausimais.

Ši savaitė iš Lietuvos atvyko Lietuvos Respublikos Seimo narys Vilija Aleknaitytė-Abramkienė, aktyviai dalyvaujanti ir laisvą fondo Lietuvos filialo veikloje. Kaip vienintelei viešniai iš Lietuvos jai teko ir daugiausiai kalbėti. Pirmojoje savo paskaitoje, antradienį, Vilija Aleknaitytė plačiai išdėstė Lietuvos žemės reformos ir privatizacijos problemas. Valdžia, atrodo, pirmiausia nori susirūpinti krašto gerove. Ji bijo, kad visiškai privatizacija, kurios pageidauja Lietuvos kininkai, galutinai nesugriautų socialistinės sistemos. Todėl bandoma kurti iliuziją kažkokios „moksliška“ (es mokslininkų kabinetuose) parengtos reformos. Pasisakoma prieš individualizaciją, kininkai raginami ir net verjami jungtis bendroves, nes tada bus daugiau pelno. Kuriamas technologijos pirmumo mitas prieš agrarinį politiką, tuo norint diktuoti kininkams ir primesti valstybės „pagalbą“. Premjeras Šleževičius net sako, kad turtingesnieji supirkt žemę iš sunkiau besiverčiančių savo kaimynų. Tai rodo, kad socializmo tikslams pasiekti vyriausybės bando net kapitalistinio kelio metodus.

V. Aleknaitytės nuomone, tokia žemės privatizacijos sėkme yra neteisinga. Žemė, ir apskritai nuosavybė, žmogus turi žinoti ne materialiniu žvilgsniu, bet kaip savo žemiškojo gyvenimo būdą.

Žemė žmogų atkuria, jį ugdo, pastato ant kojų. Prelegentė džiaugėsi, kad Lietuvoje atsiranda graži tokio idealistinio žvilgsnio žemės pavyzdži, ypač iš jaunimo. Nurodė keletą konkrečių faktų iš Šilalės ir Plungės rajonuose pasireiškusių žemės savininkų pasipriešinimo prieš valdžios biurokratus. Ne visi Lietuvos žmonės yra Gariūnos: yra ir kaimė, kur jie dirba ir duoda vilties, kad Lietuva atsigauna.

Ta pati diena kalbėjosi inž. Pilypas Narutis trumpai palietė išeivijos ryšius su Lietuva nuo 1946 iki 1990 metų eigą: kaip jie vystėsi, kaip keitėsi jų supratimas. Priminė, kad LFB nuolat turėjo savo kelius ir ryšius, kuriais buvo pasiekiami pavergtoji Lietuva.

Trečioji tos dienos paskaitą skaitė dr. Antanas Musteikis, neseniai grįžęs iš Kauno, kur dėsto VD universitete. Jis kalbėjo apie rusiškai sovietiniam stesėnui, vis dar pasireiškiančiai Lietuvoje. Jo paskaitos tekstas ištiesai spausdinamas šiame numeryje.

Trečią dieną buvo skirtas vairiems pranešimams apie lietuviškosios išeivijos visuomeninio, politinio bei kultūrinio darbo pasireiškimus arba institucijas. Juozas Kojelis kalbėjo apie Rezo-liucijoms remti komiteto atliktus darbus, Algis Raulinaitis — apie Baltijos laisvą sąlygą. Linas Kojelis supažindino su US-Baltic Foundation reikšmingu darbu Baltijos valstybėse, ugdant demokratinę savivaldą supratimą. Viktoras Naudžius papasakojo apie naujai pradėtą M & F Enterprise užsimejimus ir pirmuosius steigto spaustuvo žingsnius Vilniuje. Vytautas Volertas vaizdžiai ir realiai atvaizdavo LFB našą

„Netrukus v l džiaugsit s Dainavoje, apsupti id jos draug , gaivinami lie- tuviškos dainos, ils damiesi gamtos prieglobstyje. Visus aukštaitiškai sveikinu!

Žinau, daug dalyk tur site aptarti. Svarstybose b kite kritiški sau. Neuž- tenka pirštu badyti kitus; reikia ži r ti, ko mes patys esame verti. Koki atesta- cij už atlikt darb mums šiandien duot Maceina, Brazaitis ar Ivinskis? D kot ar priekaištaut Sibiro tremtiniai? K pasakyt m s miško broliai? Kaip jie ver- tint , sakykime, paskutin rezistencin s kovos dešimtmet ? Ar mes esame verti j pergal s dalininkai? K bylot tautos s žin ?

Gerai atsiminkite pareigojant rom n posak : „Atiduok, k privalai“. Nes- teisinkit aiškindamiesi, jog yra penkiasdešimt b d kariauti. Ne, yra tiktai vienas kovos b das: laim ti! Lietuvos karžygiai ir kankiniai, m s didingieji rez- istencin s kovos žmon s tik jo t vienintel kovos b d . Tik už tai jie atidav savo gyvenim ir gyvyb .

Pokalbuiose nuoširdžiai klauskime vienas kit : kiek aš tau pad jau kovoje laim ti, kiek pad jau bi iuliams laim ti? Atsiminkime: amžiaus našta — ne pasi- teisinimas, laiko stoka, net liga — ne pasiteisinimas. Mes tebesame pašaukti per- gal s kovai. Lietuva laukia galutin s pergal s. Teneateina niekad Fronto bi iu- liams diena, kada mes, snausdami kaip slidukai kazl kai egl s paunksn je, savo gyvenim teisintume, aiškindami, jog ir kazl kas yra baravyk gimin s grybas.

Susib rimas Dainavoje gali tapti istoriniu, jei jis Front suvienys, atgaivins, atnaujins, motyvuos ir pašventins tebesit sian iai tautos kovai — laim ti!

Tuos žodžius broliškai tariu kiekvienam bi iuliui. Dieve, mums pad k!

J s Vytautas Dambraiva,
Caracas, Venezuela

išėivijos kult riniam gyvenimui ir veiki- lai. Jo paskaita spausdinama šiame žur- nalo numeryje. Apie laisv žurnalo rei- kalus ir problemas kalb jo pats redaktori- us.

Atskiruose pranešimuose buvo taip pat iškeltas Lietuvi fronto bi iuli vaidmuo išėivijos lietuvi veiksnuose. Dr. Antanas Razma kalb jo apie LFB naš Lietuvi Bendruomen je, dr. Adolfas Damušis ir dr. Kazys Amb- razaitis apib dino LFB santykius su Vil- ku, o Viktoras Naudžius paliet daly- vavim Alto veikloje.

Ketvirtadienio programoje buvo sim- poziumas: „ Politin tikrov ir perspekty-

vos Lietuvoje“. Moderuojant dr. Zigmui Brinkui, šia tema kalb jo dr. Adolfas Damušis, dr. Kazys Ambrazaitis, Juo- zas Ardys ir Vilija Aleknait .

Dr. A. Damušis pabr ž , kad šiuo metu politin tikrov Lietuvoje yra gana nepalanki: krašto ekonomika silpna, in- vesticijos netikros, bet valdan ioji grup daro visk labiau politiškai sitvirtinti ir save ekonomiškai apr pinti. Opozicija — silpna. Jai reikalinga išėivijos pagalba. Neužtenka vien opozicijos pareiškim , reikia ieškoti nauj id j ir b d tas id jas skelbti, s moninti tau- t . LFB ir jiems prijau iantieji tur t aktyviau jungtis sau ideologiškai arti-

LFB konferencija Dainavoje 1993. Nuotr. J. Urbono.

mas politines grupes — kaip Krikš ionis demokratas ar T vyn s s jung bei j politinius junginius.

Dr. K. Ambrozaitis primin , kaip kadaise buvo deklaruojamas tik jimas laisvo žmogaus dvasios gerumu. Ta iau šiandien matoma, kaip dažnai laisv išnaudojama piktam. Matome taip pat didel pakantos tr kum , sunku perprasti Lietuvos žmoni galvojim . Ta iau esame optimistai ir laukiame kažko geresnio.

Juozas Ardys apgailestavo, kad lietuvi tautos kelias demokratij iš ties es s daug sunkesnis, negu buvo galvota. Ypa sunkiai sprendžiamos teisingumo problemos, kai tautos genocidas bandomas nustumti praeitin, priskirti tik Stalino periodui, kai sadistai ir j kaliniai pastatomi viename lygyje. Keliami klausimai: bausm ar susitaikymas, teisingumas ar kerštas. Ar užmiršti visk , kas buvo, ir eiti priekin?

Vilija Aleknait , vertindama dabartin s Lietuvos politin tikrov , atkreip d mes tai, kad šalia oficialiosios valdžios yra stipriai jau iama ir kita — pogrindžio valdžia. Žinoma, tokia hipotez paneigiama, ir taip galvojantys išjuokiami. Ta iau ši tikrov egzistuoja visuose buvusiuose komunistinio režimo kraštuose. Buv komunistai yra visur gerai išmok žaisti patriotizmo korta. Kai kurie Lietuvos vyriausy b žingsniai neabejotinai veda glaudesnius ekonominius ryšius su Rusija ir tuo pa iu didesn jos tak Lietuvai.

Rusijos kapitalas Lietuv skverbiasi ne tik d l pogrindin s valdžios nuorod , bet ir d l oficialiosios valdžios žmoni nesugebimo bei nemok jimo sudaryti tinkamas sutartis. Kartais jos pasirašomos ir visai be vyriausy b s žinios. Taip atsiranda korupcija, ir ji yra didžiul , o žmon se auga nusivylimas

Prie piet stalo Dainavoje. Iš k. — Jonas Pabedinskas, Vilija Aleknait , Maryt Ambrozaitien , Irena Pabedinskien . Nuotr. J. Baužio.

politika ir visu gyvenimu. Nauj teigia-
m statym neišleidžiama. Nauji sta-
tymai, priimti ar ruošiami, yra daugiau-
sia represinio pob džio: pvz., statymai
d l nepaprastosios pad ties vedimo,
arba susirinkim teis s ir tvarkos
apribojim .

klausim d l Karaliau iaus srities, V.
Aleknait atsak , jog n ra daug vilties,
kad Karaliau iaus sritis tapt net laisva

ekonominė zona. Iš viso „Mažoji Lie-
tuva“ rusams yra nepriimtina s voka.
Rus kariuomen s skai ius toje srityje
tikrai nesumaž s, gal dar ir padid s, tuo
pa iu ir karinis tranzitas iš Karaliau iaus
Rusij Lietuvai bus nemalonus ir pavoj-
ingas.

Penktadien (VIII.6) vyko metin LFB
konferencija ir naujai išrinktos LFB
tarybos pos dis. Konferencijoje buvo

Po rimt paskait reikia ir linksmai papozuoti. Nuotr. V. Maželio.

svarstomi ir priimti statuto pakeitimai, priimtas pasiūlymas išleisti LF ir LFB istoriją, pasinaudojant V. Vaitiek no archyvine medžiaga, atkreiptas dėmesys

vėl prasidedančius puolimus spaudoje prieš 1941 m. sukilimo reikšmę, laikinosios vyriausybės veiklą ir apskritai prieš antisovietinę rezistenciją. Buvo pasiūlyta aktyviau ir taikliau reaguoti prieš šitokius išpuolius. Konferencijos išvadinamos mintys skelbiamos šiame numeryje. Konferencijos dalyvius sveikino Lietuvos ambasadorius Venezueloje buvęs dr. Vytautas Dambra. LFB tarybos posėdyje buvo sudarytas naujas tarybos prezidiumas. LFB tarybos pirmininku išrinktas Vytautas Petrušis, reikalavė juos — Jonas Urbonas, vicepirmininku — Juozas Ardys, vicepirmininku — dr. Petras Kisielius, vicepirmininku ir politini reikalų komisijos pirmininku — Vytautas Volertas.

Šeštadienio simpoziumo tema — Užsienio lietuvių pareigos Lietuvai". Dalyviai: Gintamas Damušytis, Jonas Pabedinskas, Linas Kojelis ir Vilija Aleknaitė. Gintamas Damušytis ir Jono Pabedinsko pranešimus spausdiname atskirai.

Linus Kojelis kalbėjo politinio bendravimo klausimais. Jis pabrėžė, kad tokiame bendravime stiprinti yra būtina ugdyti Lietuvos politinę kultūrą, steigiant tam tikrą biurą, kuris padėtų ruošti vakarietiško galvavimo politikos darbuotojus Lietuvoje. Jie turėtų būti kompetentingi savo srityje, sąžiningi ir tvirti savo politinėse pažiūrose. Lietuvai reikia politikų, sugebantių daryti diagnozes, paruošti bei taisyti programas ir su jomis supažindinti visuomenę. Toki pat žmoniai reikia ir užsienio lietuvių tarpe.

Trečią kartą plačiau kalbant šioje savaitėje Vilija Aleknaitė pirmąsias atkreipė dėmesį, kad Dainava, jos lie-

tuviškasis peizažas, jaunimo sukurtas Lietuvos žemėlapis yra lyg tas simbolis, kuris išieivijungė ir tebejungia su Lietuva. Kiekvienas užsienietis gyvenantis lietuvių turi būti Lietuvos ambasadoriumi. Ir ne tik Lietuvos, bet ir apskritai lietuviškumo. Prelegent pastebėjo, jog ir išieivijoje ne viskas vyksta labai gerai — ar netrūksta naujų impulsų lietuviškai veiklai, ar nereikėtų labiau skatinti jaunimą jungtis lietuviškos kurybos darbus? — klausė jį. Tai išieivijos pareiga, tai jos tolimosios strategijos būtinybė. Ji taip pat iškilus krikščioniškos meilės, doros ir gerio pavyzdžius, su kuriais reikia eiti gydyti dvasiškai sergančius Lietuvos. Kartais išieiviuotame tarpe beprasideda paviršutiniškas liberalizmas, statų lygys ženklų tarp gerio ir blogio, supainioja ir pačius išieivius. Pasigirsta balsas — kamia pyktis, kam aiškintis, juk visi mirsim — ir kankintojai, ir jų aukos. Prelegent su nuomone, toki jausmų nereikėtų demonstruoti Lietuvoje. Svarbiausia jėga, kuri Lietuvoje gali veikti visas blogio būdas, yra ne doleris, bet tik jimas gerio ir vertikalios kylanti vertybių hierarchija.

Studijų savaitę, kaip jau prasta, buvo užbaigta literatūros ir poezijos vakaruose šeštadienį. Jų suruošė ir jam vadovavo Vytautas Volertas. Savo kurybos skaitė eslovas Grincevičius ir Paulius Jurkus. Dalyvius gražiai nustebino ir parodytas video filmas „Vilniaus laikrodis“, pagal Grincevičiaus legendą neseniai susuktas Vilniuje. Po šio kultūrinio vakaro dar ilgai skambėjo dainos, vadovaujamos dr. Petro Kisieliaus. Jais ir užibaigė šios vasaros lietuviškos studijų savaitės Dainavoje, kurios keilastulpio rodyklės, Vilijos Aleknaitės žodžiais, nukreipiamas žvilgsnis Lietuvai.

Juozas Baužys

BIRŠTONAS (t. sinys iš 82 psl.)

takoje. Bronius Kuzmickas teigė, kad daug svarbi Lietuvos pergali nebuvo tvirtintos politikos ir diplomatijos sferose. Laimėjus Žalgirio mūšį, neatšimtoms vakariniams žemėms, nevyko Vytauto Didžiojo karavimas, 1590 metais Bretk'as išvertė Bibliją, bet ji nebuvo išleista.

Vilniau kalbėjus Emanuelis Zingeris kaip neišpildymo simbolis traktavo ir Dariaus ir Girno skrydį, taip pat pridūrė, kad jo subjektyviai nuomone, panašūs lietuvių tautos „nepriekidimas“ yra ir pastarieji Seimo rinkimai. Šiaip jau E. Zingeris daugiausia kalbėjo apie lietuvių ir žydų santykius, gerai nepažint išnykus prieškarinį žydų pasaulį. Jis minėjo dar sovietiniais laikais brendusią laisvąsias dvasias, kurių vienija žmonės, ir prisiminė, kad būtent tokios

dvasios pagrindu jis, lituanistas studentas žydas, nuoširdžiai bendravo su lituanistu studentu Valiušaičiu. Atsakydamas klausimui apie dabartinę Lietuvos žydų kultūrą gyvenime Lietuvoje, jis teigė, kad dabar žydai gali tik atkurti atmintį apie save, bet neautentišką savo bendruomenės gyvenimą.

Studijų savaitės dalyvių buvimas Birštone „Versmės“ sanatorijoje, be kita ko, kiek pavairino šiek tiek tokia koncertinė programa, bet apskritai vidurvasario oras, deja, nelepino: keletą dienų pliaupė lietus, dėl jo teko atsisakyti ekskursijos po Birštoną ir jo apylinkes. Negalima nepaminėti, kad sklandžiai darbavimas ir geras gyvenimo sąlygų užtikrinimas nuolatinis organizatorių pinimasis — ypač daug nusipelnė Lietuvos filialo valdybos pirmininkas Ignas Misiūnas.

Birštono savaitės metu posėdiavo laisvų fondų vadovybių asmenys. Iš k.: Viktoras Naudžius, Vidmantas Valiušaitis, Ignas Misiūnas, Kęstutis Skrupskelis, Jonas Kaireiūsis, Juozas Tumelis, Vytautas Kubilius, Vytautas Majauskas, Kazys Ambrazaitis. Nuotr. A. Pargausko.

ATSIUSTA PAMIN TI

Vytautas Vaitiek nas, VIDURNAK-IO SARGYBOJE, Rinktiniai raštai, I tomas. Redagavo Antanas Sabalis. Šiame 371 psl. tome redaktorius pateikia vieno iš pa i taikliausi sovietolog m s spaudoje skelbtus ir neskelbtus raštus. V. Vaitiek nas neatremiamai demaskuoja sovietin okupacij Lietuvoje, jos žudant darb visose gyvenimo srityse. Jis rašo apie teis s pažeidimus, prievart ir „sovietin teisingum“, lie ia išeivijos veiki Lietuvos laisv s byloje, parodo tarptautin s politikos klystkelius nuo Jaltos konferencijos iki Helsinkio, šis tomas, o taip pat ir planuojami sekantys du tomai, privalo rasti viet kiekvieno lietuviio bibliotekoje. Knyg 1993 m. ikagoje išleido Laisv Fondas.

Antanas Paškus, DIEVAI, DVASIOS IR ŽMON S „NAUJAJAME AMŽIUIE“. Autorius vadiniame žodyje rašo, jog Lietuvoje bandoma „proletariato revoliucijos palikt tuštum“ užpildyti vair kult idjomis. Tad „norint ar nenorint reikia su šiuo kviestu ar nekviestu sve iu susipažinti. Juk šis nepaž stamasis gali Vakar krikš ioniškos kult ros pastat praturtinti arba sugriauti“. Šioje 269 psl. knygoje autorius ir supažindina skaitytoj su hinduizmu, budizmu, Krišnos pasek jais, reinkar-

Adolfas Markelis, SUSITIKIMAI, novel s. Tai prieš 5 metus mirusio rašytojo Adolfo Markelio, redaktoriaus ir visuomenininko, pomirtin knyga, išleista 1993 m. Lietuvoje. Pirmoji jo noveli knyga „Nebaigtoji simfonija“ buvo išleista dar 1981 m. ikagoje. Noveli

temos lie ia lietuvi išeivi dažnai traagišk gyvenim ir iš jo iškylanias problemas, bet rašytojas jas parodo lengvai ir kartais net su humoru. Ši 204 psl. knyga išleista jo žmonos Aldonos r - pes iu. Spaud M & F spaustuv Kaune. Bus gaunama ir Amerikoje.

nacija, okultizmu bei kitais kultais ir prieina prie ‚naujojo amžiaus‘ filosofijos. Knyg išleido 1993 m. Caritas leidykla Kaune dr. Rož s Šomkait s l šomis.

Andrius Norimas, GROŽIO AKI-VAIZDOJE, novel s ir apybraižos. Autorius rašo lengvai — apie M. K. iurlionio jaunyst, apie Smetonos neapkęntus Amerikos lietuvi, apie moteris, jaunyst s nuodmes, meil ir mirt. Ši 207 psl. knyg išleido Literat ros myltoj talka ikagoje 1993 m.

40 LIETUVIŠK STUDIJ SAVAI- I EUROPOJE, — šapirografu išleistas 62 psl. leidinys, kuriame pateiktos vis 40 savai i programos, j atlik j ir dalyvi statistika, nuotraukos ir atsiliepimai. Leidinio pradžioje — prof. A. Maceinos 1953 m. Tuebingene skaitytos paskaitos „Rezistencija prieš tremties dvasi“ ištrauka.

T VYN S SARGAS, 1993 m. 1 (79). Šu Šiuo numeriu Lietuvos Krikš ioni demokrat partijos žurnalas, atrodo, sugržo Lietuv ir v l ten pradėdamas leisti. Redaktor : Audron V. Škiudait . Numeryje ypa pažymtini pora filosofo Valdo Prunskaus straipsni apie totalitarines ir demokratines švietimo sistemas ir apie socialin katalikyb Lietuvioje.

Šio numerio kaina 3.50 dol.

